
اقوام و مِلل
در
محرم
محبوبه پیمانی اصل

بسم الله الرحمن الرحیم

محرم در اقوام و ملل

نویسنده:

محبوبه پیمانی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

محرم در اقوام و ملل

مشخصات کتاب

محرم در اقوام و ملل

کد: ۱۹۴۳

نویسنده:محبوبه پیمانی

تهیه کننده و ناشر: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما

تلفن: ۲۹۱۹۶۷۰ _ ۰۲۵۱ سامانه ارتباطات: ۱۱_۲۹۱۵۵۱۰

تهران: خیابان جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرزمین

تلفن: ۲۲۰۱۴۷۳۸ _ ۰۲۱ نمابر: ۲۲۱۶۴۹۹۷

دفتر خراسان: مشهد _ خیابان امام خمینی رحمه الله ، انتهای باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم

تلفن: ۲۲۱۵۱۰۸ _ ۰۵۱۱ نمابر: ۲۲۱۵۱۰۶

info@irc.ir www.irc.ir

ص: ۱

اشاره

دیباچه

دیباچه

عادات، آداب و رسوم، اندیشه‌ها و وضعیتی که یک گروه در آن قرار دارد، از نسلی به نسل دیگر منتقل می شود. ازاین رو، مجالس و محافلی که در سوگ حسینی و برای احیای خاطره عاشورا، در مسجدها، حسینیه‌ها و منازل در ایام عاشورا یا در روزهای دیگر برگزار می گردد، از پر برکت‌ترین آثار شهادت اباعبدالله الحسین علیه السلام و زمینه مناسبی برای تبلیغ و موعظه و تقویت آگاهی مردم درباره دین و علایق مذهبی است. به همین سبب، در روایات نیز برگزاری چنین مجالسی تأکید شده است.

به دلیل آنکه مأموریت رسانه، افزایش بینش و آگاهی مردم و آشنا ساختن آنها با فرهنگ غنی و میراث مفاخر فرهنگی اسلام و پیرایش و پالایش آن از خرافات و رفتار التقاطی است، شایسته است با شناخت فرهنگ‌های گوناگون و همچنین شناخت ماهیت و جنبش عاشورا از راه منابع مستند و خدشه ناپذیر برای حفظ هویت این نهضت عظیم، به تبیین، تفسیر، تعمیق و توسعه این حماسه و فرهنگ بپردازد.

بی شک حادثه عاشورا جزو عظیم ترین رخدادهایی بود که در تاریخ بشری موجی عظیم پدید آورد و مسلمان و غیر مسلمان را با ارزش های

متعالی و مفهوم حیات هدف دار آشنا ساخت و انگیزه‌های مبارزه برای حفظ کرامت انسان و نفی ستم را در انسان‌ها ایجاد کرد.

هر اندازه که مسلمانان و انسان ها با درس های نهفته در این حرکت خونین و عمیق، بیشتر آشنا شوند و از آن بهره ببرند، به همان اندازه عزتمندتر و بزرگوارتر می زیند و پایه های حکومت طاغوت را می لرزانند؛ زیرا عاشورا از آزادی، محبت و عدالت حکایت می‌کند؛ پاکی نظر را در مبارزه می آموزد؛ نحوه امتناع از قبول ستم و رد استعمار را نشان می دهد و غیرت، شجاعت، فداکاری و پایداری در برابر مصیبت‌ها و ثبات بر طریق حق را تعلیم می دهد.

ازاین رو، مرکز پژوهش‌های اسلامی می‌کوشد با ارائه آثار گوناگون در این زمینه، یاری‌گر برنامه‌سازان رسانه ملی در راستای تولید برنامه‌های فاخر برای توسعه و تعمیق بینش و آگاهی مخاطبان رسانه باشد .

اداره کل پژوهش

گروه مناسبت‌ها

مقدمه

مقدمه

نهضت حسینی و قیام عاشورا، واقعه ای بی نظیر به شمار می آید؛ واقعه ای که هر فرد کنجکاو و علاقه مند به درک و فهم حقایق تاریخی را به شناخت منابع و گزارش های این رویداد وا می دارد. حادثه کربلا و تأثیرات عمیق و گسترده سیاسی و اجتماعی آن در تاریخ اسلام و به ویژه تاریخ تشیع، عظمت و اهمیت خاصی دارد. حادثه کربلا و قیام امام حسین علیه السلام بر اندیشه جهانیان، حتی غیر مسلمانان داشته، بسیاری داشته است. عظمت قیام و ویژگی های دیگر امام و یارانش سبب شده است که افراد بسیاری درباره این نهضت و حماسه آفرینان عاشورا اظهارنظر کنند. برخی نویسندگان غیر مسلمان نیز درباره این حادثه کتاب هایی نگاشته اند.

قیام امام حسین علیه السلام و عظمت حادثه کربلا و تأثیرات عمیق و گسترده سیاسی و اجتماعی آن در تاریخ اسلام و به ویژه تاریخ تشیع، هر انسان آزاده‌ای را با هر دین و مسلکی شگفت زده می کند. نهضت حسینی حادثه‌ای مانده در دوره و محدوده خاصی نیست، بلکه فرهنگی الهی به شمار می آید که فصل ها و عناصر متعددی دارد که اثر نامحدود و انکارناپذیر آن در طول

تاریخ، جاودانه خواهد ماند. امام حسین علیه السلام با شهادت خویش ندای آزادگی را در طول قرن ها و در میان همه ملت‌ها، طنین‌انداز کرد. این رویداد بزرگ، احساس همدردی انسان‌ها را برمی انگیزد؛ زیرا همیشه گرایش بشر به سمت مظلوم و دفاع از حق بوده است؛ قیامی که شعله‌های پر فروغ آن خاموش نشدنی است و هر چه زمان می گذرد، جنبه‌های حماسی بی‌نظیر آن بر جهانیان روشن تر می شود. امروزه نام و یاد امام حسین علیه السلام زمان و مکان را درنوردیده و قیام ایشان الگوی زندگی آزادمران جهان قرار گرفته است.

در این پژوهش برآنیم تا نهضت با معرفی و شناخت آداب و رسوم محرم در میان ملت‌های گذشته و نیز سیره و سنت معصومان به بررسی گستره این مراسم در بسیاری از جوامع بپردازیم. همچنین در پی نقد فرهنگ عزاداری اقوام و ملل مختلف نبودیم، بلکه می خواهیم با بررسی آداب و رسوم ملت ها، بازتاب دهنده عشق آنان به ائمه اطهار علیهم السلام باشیم و در راه گسترش فرهنگ صحیح عاشورا گام برداریم.

در این اثر، تنها به جلوه هایی کوتاه از شور و هیجان حسینی در سرزمین های گوناگون پرداخته ایم. گفتنی است نگارنده به هیچ رو خود را شایسته قلم فرسایی در این زمینه نمی داند و امید آن دارد که خوانندگان، کاستی های این پژوهش را نادیده بگیرند.

فصل اول: کلیات و مفاهیم

اشاره

فصل اول: کلیات و مفاهیم

زیر فصل ها

واژگان اصلی

واژگان فرعی

پیشینه عزاداری در ماه محرم

واژگان اصلی

اشاره

واژگان اصلی

زیر فصل ها

محرم

اقوام

ملل

محرم

محرم

نـام نخستین ماه از ماههای دوازده گانه قمری.علت نامگـذاری این ماه به محرم، آن بوده که در ایام جاهلیت، جنگ در این ماه را حرام می دانستند و روز اول محرم را اول سال قمری قرار می دادند.اما بنی امیه با ریختن خون سید الشهدا در این ماه و پدید آوردن حـادثه کربلا، احترام ماه حرام را نگه نداشـتند.امام رضا«ع»فرمود:در جاهلیت، حرمت این ماه نگاه داشـته می شـد و در آن نمی جنگیدند، ولی در این ماه، خونهای ما را ریختند و حرمت ما را شکستند و فرزندان و زنان ما را اسیر کردند و خیمه ها را آتش زدند و غارت کردند وحرمت پیامبر را درباره ذریه اش رعایت نکردند.(۱) به گفته سید حمیری:

۱- بحار الانوار، ج ۴۶،ص ۲۸۳ و ۲۸۵؛ مناقب،ابن شهر آشوب،ج ۴،ص ۸۶

فی حرام من الشهور احلت حرمه الله و الحرام حرام(۱)

در دوم ماه محرم الحرام سال ۶۱ هجری، کاروان ابا عبد الله«ع»وارد کربلا شد و اردو زد .به تدریج بر سپاه کوفیان که آن حضرت را محاصره کرده بودند افزوده شد.روز نهم ماه محرم«تاسوعا»نام دارد و روز دهم آن«عاشورا»،روز شهادت سید الشهدا و یاران وفرزندانش در کربلاست. (۲)

اقوام

اقوام

در لغت به معنی خویشاوندان و فرقه ها و گروهها و طایفه ها .(۳)

ملل

ملل

جمع ملت، به معنی دین و مذهب است و اطلاق ملت بر دین حق و دین باطل هر دو آمده است.(۴)

۱- مناقب، ج ۴،ص ۸۶.

۲- صحیفه نور،ج ۲،ص ۱۱.

۳- ۱.علی اکبر دهخدا، لغت نامه.

۴- علی اکبر دهخدا، لغت نامه.

واژگان فرعی

اشاره

واژگان فرعی

زیر فصل ها

عاشورا

عزا

روضه

مرثیه

تعزیه

نوحه

عاشورا

عاشورا

واژه عربی «عـاشورا» در لغت به معنـای «روز دهم ماه محرم الحرام» است.(۱) زیرا عـدد ده را در عربی «عشـر» می گویند و این کلمه به چنـد لفـظ گونـاگون در کتـاب‌هـای لغت عربی بیـان شـده است، ماننـد «عـاشوراء»، «عشـوراء»، «عـاشورا»، «عشـورا» و «عـاشور» بر وزن «هـارون». در برخی کتـاب‌هـای فرهنـگ لغت عربی، عـاشورا را روز نهم محرم نیز گفته‌انـد. علمـای لغت نیز دربـاره اصـل کلمه عـاشورا اختلاـف دارنـد؛ برخی می گوینـد عـاشورا کلمه عربی است و برخی دیگر عـاشورا را واژه عبرانی می‌دانند.

در سـنن اعراب جـاهلی محرم الحرام، اول سـال قمری محسوب می‌شـد و این مـاه را جنـگ نمی‌کردنـد. چنان چه قبیله اوس و خزرج ۱۲۰ سال با هم نزاع داشتند و لیکن در ماه محرم به اضافه ذی القعده، ذی الحجّه و رجب دست از جنگ بر می داشتند. روز اوّل محرم که فرا می رسید، اوّل سال جدیـد تلقّی می گردیـد و تعطیل عمومی اعلام می شد و تا ده روز جشن ملّی اعلام می کردند. روز دهم که عاشورا بود، لباس های فاخر پوشیده و عطر استعمال می کردند. بساط چراغانی و آینه بندی در کوچه و بازار و خانه ها به راه می انداختند و به همدیگر سال نو را تبریک می گفتند و از همین نظر دهم محرم روز جشن ملّی و عید عمومی و روز شادمـانی و تبریـک بود به طوری که در بعضـی از کشورهای اسـلامی و مجامع اهل سـنّت ماننـد ترکیه از همین

۱- تعریف ارائه شده چنین است: «عاشر شهر محرم». (لویس معلوف السیوعی، المنجد فی اللغه و الادب و الاعلام، ص۸، ذیل ماده«عشر»).

جاهلی تبعیّت و پیروی می کنند.(۱)

بیرونی در آثار الباقیه این واژه را عبری می‌دانـد و چنین می نویسد: «عاشورا لغت عبرانی است و دهم تشـرین یهود و روز روزه آنهـا بـود، عـاشورا نـام مشـهور روز دهم محرم است و «عاشـر» واقعه پس از نهم را گوینـد. «عشورا» و «عـاشورا» و «عـاشور» و «عاشوری»، اطلاق به دهم محرم می شود و این روز در تاریخ عرب، سابقه ممتدی در جشن های ملی دارد».(۲)

عزا

عزا

در این میـان، آنچه مهم است مبحث عزاداری روز عـاشوراست که واژه «عَزا» در لغت، به معنای «صبر و شـکیبایی بر هر چیزی که انسان از دست می‌دهد»(۳) و نیز به معنای «خوب صبر کردن»، «صبر کردن در مصـیبت» و «سوگ و مصـیبت» است.(۴) در عربی، «عَزّیْتُ فلاناً»؛ یعنی او را دلداری و تسلّی دادم و «اَحْسَنَ اللّهُ عَزاك»؛ یعنی خداوند تو را صبر نیک دهد.

بر این اسـاس، «عزاداری» مراسـمی است که برای آرامش بخشـیدن به فرد یـا افراد داغدیـده برگزار می‌شـود. برای این منظـور، روش های متعـددی کاربرد دارد مانند هم دردی کردنِ زبانی با فرد داغدیده، گریه کردن همراه با فرد داغدیده، شـنیدن غم و غصه هـای فرد داغدیـده، یـادآوری داغ هـای دیگران به ویژه داغ هـای بزرگـان دینی و تـاریخی. در جوامع مختلـف، معمولاً عزاداری در قالب مراسم جمعی، در چند مرحله زمانی (سوم، هفتم و چهلم) و با آدابی

۱- محمدباقر مدرس، شهر حسین ۷، صص ۲۳۸ و ۲۳۹.

۲- المنجد فی اللغه و الادب و الاعلام، ص۸.

۳- ابن منظور، لسان العرب، تصحیح امین محمد عبدالوهاب و محمدالصادق العبیدی، ج ۹، صص۱۹۵ و ۱۹۶ (ماده عزا).

۴- علی اکبر دهخدا، لغت نامه، ج ۱۰، ص ۱۳۹۸۴ (ماده عزا).

ویژه برگزار می‌شود و در آرامش بخشیدن به افراد داغدیده تأثیر بسیار شگرفی دارد.(۱)

مهم این است، که عزاداری امام حسین علیه السلام در جهت یادِ مصائب و مظلومیت آن حضرت باشد. البته این حالات ریشه در پیوند عمیق عاطفی با امام حسین علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام دارد که در ادامه به تفصیل درباره آن سخن به میان خواهد آمد.

امروزه عزاداری برای امام حسین علیه السلام با ابعادی گسترده و اثرگذار، به تدریج همه عرصه‌های حیات تاریخی و انسانی را تسخیر کرده است و مفهوم فراگیری دارد. ماجرای کربلا از نظر اجتماعی در تاریخ اسلام به الگوی انسانیت، آزادگی، رشادت و ظلم ستیزی برای عدالت تبدیل شده و به ویژه در تشیع، اثری دیرپا و عمیق بر جای گذارده است؛ به گونه ای که با هیچ یک از رویدادهای تاریخی جهان، از نظر عمق و جنبه های اثرگذاری قابل مقایسه نیست.

عزاداری ماه محرم، یکی از مردمی‌ترین رسم های اجتماعی میان مسلمانان است و همگان در هر سن و از هر صنف، با حضور در این مراسم، با پیام ها و درس های حماسه حسینی آشنا می شنوند.

همواره برگزاری عزاداری برای امام حسین علیه السلام فرصتی مناسب به دست می‌دهد تا در پرتوی این سنت، بسیاری از آموزه های اسلام مانند امر به معروف و نهی از منکر، تولّی و تبرّی زنده شود. معمولاً عزاداری ماه محرم در میان فرهنگ ملل و اقوام به شکل های گوناگون برگزار می گردد که برخی

۱- لسان العرب، ج ۹، صص ۱۹۵و ۱۹۶ (ماده عزا)؛ احمد بن محمد بن علی المقری الفیومی، المصباح المنیر، ص ۴۰۸ (ماده عَزَوْتُه).

از ایـن اشـکال در بیشـتر فرهنـگ هـا و خرده فرهنـگ هـا به شـکلی سـنتی و در قـالبی بـدون تغییر اجرا می شـود. در برخی از شیوه‌هـای عزاداری نیز به دلیـل تغییر تمـدن‌هـا و گرایش هـای فرهنگی، برخی شـکل‌هـا به کلی دگرگون یـا در پرتوی تـاریخ منسوخ شده است.

روضه

روضه

روضه در لغت به معنای سـرزمین سـر سبز است که آب در میان یا جنب آن جاری باشد و در اصـطلاح مراسم عزائی که به یاد شهیـدان راه دیـن و بخصـوص در ایـام محرم و به یـاد واقعه ٔ کربلاـ برپـا کننـد. اشـعاری که در ذکر مصـائب و شـرح شـهادت پیشوایان دین و بخصوص شهیدان کربلا سرایند و خوانند(۱).

مرثیه

مرثیه

مرثیه یا مرثیت درلغت به در عزای مرده گریسـتن و برشمردن اوصاف او گفته می شود و در اصطلاح شیعه به مراسم عزائی که به یاد شـهیدان راه دین و بخصوص در ایام محرم و به یاد واقعه کربلا برپا کنند یا اشـعاری که در ذکر مصائب و شرح شهادت پیشوایان دین و بخصوص شهیدان کربلا سرایند و خوانند، گفته می شود.(۲).

در فرهنگ شـیعه مرثیه برای مصائب اهل بیت عصـمت و طهارت از جایگاه ویژه ای برخوردار است و عزاداری یکی از عناصر اصلی و کلیدی در بررسی فرهنگ عاشورایی است، چنان که نمی توان نقش

۱- ۱.لغت نامه دهخدا.

۲- لغت نامه دهخدا.

مثبت آن را در تحولات فرهنگی شیعه، نادیده گرفت.(۱)

تعزیه

تعزیه

در لغت بـه معنی سوگـواری (تعزیـت)، برپـای داشـتن یـادبود عزیزان از دست رفته، تسلیت، امر کردن به صبر، و پرسیدن از خویشان مرده است(۲)؛ ولی در اصطلاح، به گونه ای از نمـایش مـذهبی منظوم گفته می شود که در آن عـده ای اهل ذوق و کار آشنا در مناسبتهای مذهبی و به صورت غالب، در جریان سوگواریهای ماه محرم برای باشکوه تر نشان دادن آن مراسم و یا به نیت آمرزیده شدن مردگان، آرزوی بهره مندی از شـفاعت اولیای خدا به روز رستخیز، تشفی خاطر، بازیافت تندرستی، و یا برای نشـان دادن ارادت و اخلاـص فزون از انـدازه به اولیـا ـ به ویژه اهـل بیت پیامبر علیهم السـلام، با رعایت آداب و رسوم و تمهیـدهایی خـاص و نیز بهره گیری از ابزارها و نواها و گاه نقوش زنـده برخی از موضوعات مـذهبی و تاریخی مربوط به اهل بیت ـ به ویژه واقعه کربلا (امام حسین؛ واقعه کربلا) را پیش چشم بینندگان بازآفرینند.

نوحه

نوحه

بیـان مصیبت، گریه کردن بـا آواز، آواز مـاتم، شـیون و زاری، مـویه گری، زاری بر مرده، شـعری که در مـاتم و سوگواری با صوت

۱- محمدی ری شهری، فرهنگ نامه مرثیه سرایی و عزاداری سیدالشهداء علیه السلام، نشر مشعر، ص۱۱و۱۲.

۲- ۱.لغت نامه دهخدا.

حزین و ناله و زاری خوانند، اعم از سوگواری برای کسی که تازه مرده یا برای امامان شیعه.(۱)

ترکیبات دیگر آن عبارت است از: نوحه آراستن، نوحه ساختن، نوحه سرودن، نوحه خوانی. نوحه گری بر مرده،که رسم جاهلیت و کاری مکروه بود، مگر برای معصومین علیهم السلام که نوحه و گریه بر آنان از شعائر مهم و از عوامل نشر فضیلت ها و احیای یاد اسوه های کمال است و خود امامان بر سیدالشهدا علیهم السلام می گریستند و امر به نوحه خوانی می کردند.(۲)

(سیاه پوشی عمومی: در این شیوه نیز عزاداران به نشانه اعلام هم‌دردی و ناراحتی از ستم هایی که ستمکاران بر خاندان امام حسین علیه السلام روا داشته اند، لباس سیاه می‌پوشند و اماکن و مجالس عزاداری را سیاهپوش می کنند.

شبیه‌خوانی و تعزیه: این نوع از عزاداری نمایشی است که در محوطه ای، با حضور مردم، به وسیله چند نفر انجام می‌شود که در نقش قهرمانان کربلا و با لباس‌های مخصوص و ابزار جنگی و همراه با دهل و شیپور، نیزه، شمشیر، سپر، سنج، کرنا، سرنا، خنجر، زره، مشک آب و اسب، ایفای نقش می کنند. صحنه و نمایش، بر مبنای حوادث کربلا و مقتل ها تنظیم می شود.(۳) این نمایش مدون برای بهتر به تصویر کشیدن مظلومیت ائمه اطهار علیهم السلام صورت می گیرد تا درک عمق مصیبت های آنان برای بینندگان آسان تر باشد.

دسته های سینه‌زنی و زنجیرزنی: در این شیوه عزاداری، انبوهی از

۱- لغت نامه دهخدا.

۲- بحارالانوار، ج ۷۹، ص ۷۱ تا ۱۱۳.

۳- پیتر چلوسکی، تعزیه هنر بومی پیشرو ایران، ترجمه: داود حاتمی، ص ۳۷۴.

جمعیت عزادار در قالب دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی از محل استقرار هیئت ها راهی کوچه‌ها و خیابان‌ها می‌شوند و به عزاداری می‌پردازند. این کار به نشانه اعلام آمادگی همگانی برای گسترش فرهنگ شهادت طلبی در راه پیشوایان دین است.

نذر: نذر ریشه قرآنی دارد که مستند آن سوره مبارکه «دهر» است. در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام مرسوم است که عزاداران برای رسیدن به مطلوب و برآورده شدن حاجت یا به جهت پای بندی به بندگی خدا و تلاش برای رسیدن به مقام قرب ربوبی، بخشی از درآمد خود را به شکل طعام و نوشیدنی در اختیار عزاداران قرار می دهند. این عمل که در روزهای عزاداری برای پاسداشت روز عزا، انجام و در میان فرهنگ ها و قوم ها، به شکل های متنوعی اجرا می شود.

سقایی: در این مراسم رسم بر این است که به نیت سقایی حضرت عباس علیه السلام در صحرای کربلا- فردی به صورت نمادین لباس سبز بر تن می کند و با مشک پر از آب یا شربت گلاب، به اهل مجلس و عزاداران آب می دهد. عموماً این شیوه در میان بیشتر اقوام شکل خود را حفظ کرده است، اما پس از ممنوعیت حکومت پهلوی بر اجرای این مراسم، در برخی شهرها منسوخ شده است.

عزاداری برای امام حسین علیه السلام باعث می شود تا یاد، نام و پیام های نهضت عاشورا زنده و جاوید بماند و آموزه های آن به نسل های دیگر منتقل شود. از این طریق، همه انسان ها _ مسلمان و غیر مسلمان _ در طول تاریخ با آموزه هایی همچون ستم ستیزی، آزادگی، شهادت طلبی، ایثار و حقیقت جویی آشنا می شوند. مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام فرصتی بسیار ارزشمند به

شمار می آید تا با شرکت در مراسم عزای امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش، با شخصیت و عظمت روحی آنان آشنا شوند و آنان را انسان های کاملی که واجد صفات پسندیده صبر، وفا، استقامت و از خودگذشتگی اند، و هر یک، الگوی نیکی ها هستند، بشناسند.

پیشینه عزاداری در ماه محرم

اشاره

پیشینه عزاداری در ماه محرم

زیر فصل ها

عزاداری امام محمد باقر علیه السلام

عزاداری امام صادق علیه السلام

عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام

عزاداری امام رضا علیه السلام

عزاداری امام زمان علیه السلام

عزاداری آدم پیامبر علیه السلام

عزاداری آدم پیامبر علیه السلام

«وقتی که آدم علیه السـلام نظر به ساق عرش نمود و نام های مقدس پنج تن آل عبا علیهم السلام را مشاهده کرد، جبرئیل به او آموخت که آن اسم هـای مبـارک را بر زبان بیاورد، پس چون عطر نام حسـین علیه السـلام در دهانش پیچیـد، اشـکش جاری گردید و دلش شـکست، سؤال کرد: ای جبرئیل چرا در وقت ذکر این اسم، قلب من می شـکند و اشـکم جاری می شود؟ پس جبرئیل مصیبت آن حضرت را بیان نمود و فرشتگان حاضر، با آدم شنیدند و گریستند».(۱)

عزاداری نوح پیامبر علیه السلام

عزاداری نوح پیامبر علیه السلام

«چون کشتی نوح به گرداب کشتی اهل بیت علیهم السلام کربلا رسید، به تلاطم افتاد و نوح از غرق شدن ترسید. جبرئیل نازل شد و قضیه کربلا را بیان نمود. نوح و اصحاب کشتی گریستند و بر قاتلش لعن کردند».(۲)

عزاداری موسی و خضر علیهما السلام

عزاداری موسی و خضر علیهما السلام

«زمانی که موسی با خضر در مجمع البحرین ملاقات نمود، گفت و گو از

۱- بحارالانوار، ج ۴۴.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۳، ح ۲۸ ؛ ترجمه: خصائص، ص ۲۱۸.

فضایل آل محمد صلی الله علیه و آله و مصیبت‌های ایشان نمودند تا این‌که به قضیه امام حسین علیه السلام رسیدند، صدای ایشان به ناله و گریه بلند شد».(۱)

عزاداری سلیمان علیه السلام

عزاداری سلیمان علیه السلام

«چون بساط سلیمان با عزت و جاه، بر فراز مقتل سیدالشهدا علیه السلام رسید، باد آن بساط را در هم پیچانید و به سوی زمین آورد، سلیمان باد را بر این حرکت مؤاخذه نمود. باد گفت: یا نبی الله اینجا زمین شهادت سرور جهانیان است و مصائب آن غریب و بی یاور را بیان کرد».(۲)

عزاداری حضرت ابراهیم علیه السلام

عزاداری حضرت ابراهیم علیه السلام

«وقتی که ابراهیم مأمور به ذبح پسر شد، ذبح عظیمی جای گزین اسماعیل گردید. خطاب آمد: ای ابراهیم! جمعی که خود را از امت خاتم الانبیا صلی الله علیه و آله گمان می کنند، هر آینه فرزندش حسین علیه السلام را به ظلم و دشمنی مانند گوسفند خواهند کشت و به این عمل مستحق غضب و سخط من می شوند.

ابراهیم ناله ای کرد و دل شکسته گریست. وحی رسید: ای ابراهیم مصیبت فرزندت را به غم و اندوه بر حسین علیه السلام جای گزین نمودم و درجات رفیعه اهل مصائب را برای تو واجب کردم و این است تفسیر: «وَ فَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ؛ قربانی بزرگی را جای گزین او کردیم». (صافات: ۱۰۷)(۳)

عزاداری اسماعیل علیه السلام

عزاداری اسماعیل علیه السلام

«وقتی اسماعیل گوسفندان خود را به شریعه فرات فرستاد، شبانش او را خبر

۱- بحارالانوار، ج ۱۳، صص ۲۷۹-۳۰۱؛ تفسیر قمی، ج ۲، ص ۳۸.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۴.

۳- بحارالانوار، ج۴۴, ص ۲۲۵، ح ۶.

داد که گوسفندان چند روز است آب نمی آشامند. اسماعیل از خداوند سبب آن را سؤال نمود. خطاب آمد: از گوسفندان بپرس. سؤال کرد: شما را چه شده که آب نمی آشامید؟ به زبان فصیح گفتند: به ما خبر رسیده که حسین علیه السلام سبط محمد صلی الله علیه و آله در اینجا با لب تشنه کشته می شود، ما به جهت حزن بر او آب نمی آشامیم».(۱)

عزاداری زکریا علیه السلام

عزاداری زکریا علیه السلام

زکریا علیه السلام از خداوند خواست که اسامی مقدس آل عبا علیهم السلام را به او تعلیم دهد. جبرئیل او را تعلیم داد. زکریا هر وقت آن اسما را ذکر می کرد، غبار اندوه و غمش برطرف می شد و چون به نام حسین علیه السلام می رسید، گریه راه گلویش را می گرفت و دلش می تپید. عرض کرد: خدایا! چرا وقتی نام آن چهار بزرگوار را ذکر می نمایم، از همّ و غصه می رهم و چون حسین علیه السلام را یاد می کنم، اشکم جاری می شود و دلم می سوزد؟ پس خداوند او را از ماجرای آن حضرت باخبر کرد.(۲)

عزاداری عیسی علیه السلام

عزاداری عیسی علیه السلام

«چون عیسی بن مریم علیه السلام با حواریین به سرزمین کربلا گذشت، آهوان گریانی را دید. بر این منظره همگی گریستند. پس حضرت مسیح، کربلا و امام حسین علیه السلام را بر ایشان معرفی نمود و مدت طولانی گریست تا اینکه به صورت بر زمین افتاد و غش کرد».(۳)

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۳.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص۲۲۳.

۳- بحارالانوار، ج ۴۴، صص ۲۵۲-۲۵۴.

عزاداری بنی هاشم در ماتم سیدالشهدا علیه السلام

عزاداری بنی هاشم در ماتم سیدالشهدا علیه السلام

از امام صادق علیه السلام چنین روایت شده است: «پس از حادثه عاشورا، هیچ بانویی از بانوان بنی هاشم، سرمه نکشید و خضاب ننمود و از خانه هیچ یک از بنی هاشم دودی که نشانه پختن غذا باشد، بلند نشد تا آنکه ابن زیاد به هلاکت رسید. ما پس از فاجعه خونین عاشورا پیوسته اشک بر چشم داشته ایم».(۱)

پیامبر صلی الله علیه و آله در کربلا

پیامبر صلی الله علیه و آله در کربلا

ام سلمه می گوید: «شب هنگامی رسول اکرم صلی الله علیه و آله از ما غایب شدند، چون بازگشتند چهره مضطرب و گردآلود داشتند؛ درحالی که دستشان را مشت کرده بودند، پرسیدم: یا رسول الله! چرا این گونه پریشان احوال هستید؟ فرمود: «مرا به نقطه ای از عراق به نام کربلا بردند و در آنجا شهادتگاه فرزندم حسین علیه السلام و جمعی از فرزندان و اهل بیتم را به من نشان دادند. آن گاه حضرت مقداری از خاک کربلا به ام سلمه سپرده و فرمودند هرگاه تبدیل به خون شد، بدان که حسینم را شهید نموده اند».(۲)

عزاداری حضرت علی علیه السلام در کربلا

عزاداری حضرت علی علیه السلام در کربلا

ابن عباس می گوید: «هنگام حرکت امیرالمؤمنین علیه السلام به سوی صفین من همراه آن حضرت بودم. وقتی در ساحل فرات و دشت نینوا پیاده شدیم، حضرت امیر علیه السلام به صدای رسا پرسید: «ابن عباس آیا این سرزمین را می شناسی؟» گفتم: نمی شناسم. فرمود: «اگر می دانستی اینجا کجاست تا

۱- امام حسن ۷ و امام حسین۷، ص ۱۴۵.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۳۹، ح ۳۱.

همانند من نمی گریستی، از آن نمی گذشتی.» این را گفت و آن قدر گریست که سیلاب اشکش از محاسن شریف بر سینه ریخت و ما نیز گریستیم...».(۱)

سوگواری حضرت فاطمه علیها السلام

سوگواری حضرت فاطمه علیها السلام

مجلس عزای سیدالشهدا علیه السلام از سوی مادرش فاطمه علیها السلام همه روزه در آسمان ها بر پا می شود و در آن به شیوه مخصوصی بر او سوگواری می کنند. در این مجلس آسمانی، دخت گرامی پیامبر از فراز آسمان ها بر شهادتگاه فرزندش نظاره می کند و در سوگ او به گونه ای شیون می نماید که تمامی موجودات آسمان ها و زمین و دریاها و فرشتگان سوگوار می گردند. آنگاه پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله او را آرامش می بخشد و او بر زائران و ارادتمندان و شیفتگان حسین علیه السلام دعا می کند.(۲)

عزاداری امام سجاد علیه السلام

عزاداری امام سجاد علیه السلام

حزن امام سجاد علیه السلام بر آن حضرت به صورتی بود که دوران زندگی او، همراه با اشک بود. عمده اشک آن حضرت بر مصایب سیدالشهدا علیه السلام بود و آنچه بر عموها، برادران، عموزاده ها، عمه ها و خواهرانش گذشته بود تا آنجا که وقتی آب می آوردند تا حضرت میل کند، اشک مبارکشان جاری می شد و می فرمود: «چگونه بیاشامم، درحالی که پسر پیامبر را تشنه کشتند؟»(۳) و نیز می فرمود: «هرگاه شهادت اولاد فاطمه زهرا علیها السلام را به یاد می آورم، گریه ام می گیرد».(۴)

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۵۲، ح ۲.

۲- بحارالانوار، ج۴۵، ص۲۲، ح۱۷.

۳- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۱۴۵.

۴- محمد بن محمد ابن بابویه، خصال، ج ۱، ص ۱۳۱.

امام صادق علیه السلام به زراره فرمود: «جدم علی بن الحسین علیه السلام هرگاه حسین بن علی علیه السلام را به یاد می آورد، آن قدر اشک می ریخت که محاسن شریفش پر از اشک می شد و بر گریه او حاضران گریه می کردند». (۱)

عزاداری امام محمد باقر علیه السلام

عزاداری امام محمد باقر علیه السلام

امام باقر علیه السلام در روز عاشورا برای امام حسین علیه السلام مجلس عزا برپا می کرد و بر مصایب آن حضرت گریه می کرد. در یکی از مجالس عزا، در حضور امام باقر علیه السلام کمیت شعر می خواند. وقتی به اینجا رسید که «قتیل بالطف...»، امام باقر علیه السلام بسیار گریست و فرمود: «ای کمیت! اگر سرمایه ای داشتیم، در پاداش این شعرت به تو می بخشیدیم، اما پاداش تو همان دعایی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره حسّان بن ثابت فرمود که همواره به جهت دفاع از ما اهل بیت علیهم السلام ، مورد تأیید روح القدس خواهی بود». (۲)

عزاداری امام صادق علیه السلام

عزاداری امام صادق علیه السلام

امام صادق علیه السلام از ابوهارون خواست تا همان گونه که خودشان بر حسین علیه السلام سوگواری می کنند، در حضورش با مرثیه سرایی به سوگواری بپردازد. او نیز ضمن اشعاری حزن انگیز گفت:

امرر علی جدث الحسین

فقل لاعظمه الزکیه

بر شهادتگاه حسین علیه السلام گذر کن و به استخوان‌های پاک و مطهرش بگو.

صدای گریه امام علیه السلام بلند شد و ابوهارون از ادامه مرثیه خودداری کرد. همین گونه تا شروع به مرثیه می کرد، سیلاب اشک امام صادق علیه السلام را امان

۱- بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۲۰۷.

۲- شیخ طوسی، مصباح المتهجد، ص ۷۱۳.

نمی داد تا سرانجام چنین ادامه داد:

یا مریم قومی واند بی مولاک

و علی الحسین فاسعدی ببکاک

ای مریم! ای بانوی بزرگ! به پاخیز و بر سرورت حسین علیه السلام نوحه سرایی کن و مرا با نثار اشک و گریه در سوگواری بر سالار خوبان همنوایی نما».

امام صادق علیه السلام خود به شدت گریست و خاندانش با شنیدن این جملات گریستند(۱) و فریاد «یا ابتاه» فضای خانه را پر کرد. (۲)

امام موسی کاظم علیه السلام می فرماید: «چون ماه محرم فرا می رسید، دیگر پدرم خندان نبود، بلکه اندوه از چهره اش نمایان می شد و اشک بر گونه اش جاری بود، تا آنکه روز دهم محرم فرا می رسید. در این روز، مصیبت و اندوه امام به نهایت می رسید. پیوسته می گریست و می فرمود: امروز، روزی است که جدم حسین بن علی علیه السلام به شهادت رسید».(۳)

عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام

عزاداری امام موسی کاظم علیه السلام

از امام رضا علیه السلام نقل شده است که فرمود: «چون ماه محرم فرا می رسید، کسی پدرم را خندان نمی دید و این وضع ادامه داشت تا روز عاشورا. در این روز، پدرم را اندوه و حزن و مصیبت فرا می گرفت و می گریست و می گفت: در چنین روزی حسین را _ که درود خدا بر او باد _ کشتند».(۴)

عزاداری امام رضا علیه السلام

عزاداری امام رضا علیه السلام

گریه امام رضا علیه السلام در حدی بود که فرمود: «همانا روز مصیبت امام

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۷، ح ۲.

۲- علی کرمی، ویژگی های امام حسین۷، (الخصائص الحسینیه)، ص ۲۹.

۳- امام حسن و امام حسین۸، ص ۱۴۳.

۴- حسین، نفس مطمئنه، ص ۵۶.

حسین علیه السلام ، پلک چشمان ما را مجروح نموده و اشک ما را جاری ساخته است».(۱)

دعبل خدمت حضرت رضا علیه السلام رسید. آن حضرت درباره شعر و گریه بر سیدالشهدا علیه السلام کلماتی چند فرمود. از جمله اینکه: «ای دعبل! کسی که بر مصایب جدم حسین علیه السلام گریه کند، خداوند گناهان او را می آمرزد» آن گاه حضرت بین حاضران و خانواده خود پرده ای زد تا بر مصایب امام حسین علیه السلام اشک بریزند.

سپس به دعبل فرمود: «برای امام حسین علیه السلام مرثیه بخوان که تا زنده ای، تو ناصر و مادح ما هستی. تا قدرت داری از نصرت ما کوتاهی مکن.» دعبل در حالتی که اشک از چشمانش جاری بود، مرثیه‌ای خواند و در آن هنگام صدای گریه امام رضا علیه السلام و اهل بیت علیهم السلام آن حضرت بلند شد.(۲)

عزاداری امام زمان علیه السلام

عزاداری امام زمان علیه السلام

بنا بر روایات، امام زمان علیه السلام در زمان غیبت و ظهور، بر شهادت جدّشان گریه می کند. آن حضرت خطاب به جد بزرگوارشان، سیدالشهدا علیه السلام می فرماید: «اگر روزگار مرا به تأخیر انداخت و دور ماندم از یاری تو و نبودم تا با دشمنان تو جنگ کنم و با بدخواهان تو پیکار نمایم، هم اکنون هر صبح و شام بر شما اشک می ریزم و به جای اشک، در مصیبت شما خون از دیده می بارم و از دل پردرد بر این ماجرا آه حسرت می کشم».(۳)

این آخرین یادگار خاندان عصمت و طهارت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف است که در

۱- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۴.

۲- بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۲۵۷.

۳- بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۳۲۰.

مصیبت جد مظلومش می گوید: «اگر زمانه مرا به تأخیر انداخت و نبودم که جانم را فدایت و روحم را سپر بلایت کنم، شب و روز در عزای تو می گریم، به طوری که اشک چشمم به خون مبدل می گردد».(۱)

۱- بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۲۳۸.

فصل دوم: محرم در اقوام ایرانی

اشاره

فصل دوم: محرم در اقوام ایرانی

عزاداری و بزرگ داشت یاد و راه خامس آل عبا و دیگر یاران کاروان کربلا، از شعائر ارزشمند ایرانیان است. کشور ایران از قرن ها پیش، برخلاف موانعی که از طرف کانون‌های برگزاری مراسم عزاداری محرم لحاظ می شد، به خاندان نبوت علاقه مند بود. در همه شهرها و روستاها آیین های عزاداری به فراخور فرهنگ و شیوه های مرسوم هر منطقه و استانی، متفاوت بوده و از دیرباز در قالب هیئت های مذهبی و راه اندازی دسته ها و تکیه ها برگزار شده است.

با وجود گذشت بیش از یک هزار سال از مصیبت شهادت امام حسین علیه السلام و یاران وفادارش، نه تنها از عمق این حادثه کاسته نشده است، بلکه هرچه می گذرد، قلمروی عاشورا گسترده تر و آیین های عزاداری باشکوه بیشتری برگزار می شود. البته در این میان برخی روشنفکران غرب زده می خواستند ارادت ایمانی و قلبی ایرانیان را به دلیل ازدواج اباعبدالله با دختر آخرین پادشاه ایرانی (یزدگرد) نشان دهند که بی گمان همگان بر خرافه بودن این مدعا پی برده اند. به دلیل آنکه بیشتر ایرانیان شیعه اند، محرم از مناسبت های مهم ایرانیان به شمار می آید. در شهرهای ایران نیز برادران سنی، جداگانه برای سالار شهیدان عزاداری می کرده اند؛ به گونه ای که با سوگواری

شیعیان همانندی های بسیاری دارد. فراوانی متن های معتبر تاریخی که دلالت روشن بر سوگواری سنیان در این سرزمین دارد، برترین گواه این مدعا به شمار می رود. امروزه روضه خوانی و مداحی نسبت به دیگر آیین های مرسوم، همچون تعزیه خوانی، از توجه بیشتری برخوردار است.

در این بخش سعی شده است، گوشه ای از آیین های عزاداری شهرهای گوناگون ایران در سوگ سالار و سرور شهیدان بازگو شود.

پیشینه عزاداری در ایران

عزاداری برای حسین بن علی علیه السلام و خاندان و یاران او به شکل‌های مختلفی در طول تاریخ اسلام برگزار می‌شد، اما این مراسم، آن هم در حدی گسترده به صورت سازمان یافته و با دستور و حمایت حکومت، از زمان آل بویه در بغداد آغاز گشت. ایرانیان از ابتدا اسلام را برگزیدند و بیش از اقوام و ملت های دیگر به خاندان عصمت و طهارت علاقه نشان دادند. پس از واقعه عاشورا، همواره شیعیان با یاد امام حسین علیه السلام و مصائبی که بر آن حضرت و اهل بیتش وارد شد، مجالس سوگورای بر پا می‌کردند و در روزهای تاسوعا و عاشورا به سوگ می نشستند.

نخستین ایرانیانی که آشکارا مجالس عزاداری عاشورا را به پا کردند، قبیله بنی حمرا، از قبایل ایرانی تبار شیعی مذهب کوفه بودند که پس از واقعه کربلا و برای خونخواهی سید الشهدا به مختار پیوستند.(۱)

ایرانیان به ویژه پس از شهادت امام رضا علیه السلام ، به عزاداری امام حسین علیه السلام اهتمام بیشتری ورزیدند و به طور مداوم به آن می‌پرداختند.(۲)

۱- دائره المعارف تشیع، ج۳، ص۴۶۳.

۲- سید صالح شهرستانی، تاریخ النیاحه، تحقیق :نبیل رضا علوان، ج۲، ص ۵۹.

پیدایش عزاداری رسمی و علنی برای امام حسین علیه السلام از زمان آل بویه شکل گرفت.(۱) معزالدوله در سال ۳۵۲ه . ق دستور داد مردم در روز عاشورا گرد آیند و اظهار حزن کنند. (۲)در این روز از مردم خواسته شد که با پوشیدن جامه سیاه، اندوه خود را نشان دهند.(۳) در عاشورای سال ۳۵۲ه . ق نیز گریه و ندبه برای امام حسین علیه السلام و نوحه خوانی و برپایی ماتم برای آن امام برگزار شد.(۴) در این روز با آویختن پلاس (پارچه های کهنه و سیاه)، اعلام عزا کردند. در روز عاشورا، مردم و برخی علمای حنفی مانند خواجه علی غزنوی و امام نجم الدین بلعمانی حنفی، سفیانیان را لعن و دستار از سر باز می کردند، نوحه می‌خواندند و خاک بر سر می‌افشاندند.(۵)

ایرانیان در سال ۳۹۸ه . ق که روز عاشورا هم زمان با عید مهرگان بود، مراسم عید را به تأخیر انداختند.(۶) با گذشت تاریخ، هر چه حکومت آل بویه به پایان عمر خود نزدیک می شد و ضعف آن بیشتر می شد، نزاع میان شیعه و سنی نیز افزون تر می شد. بنابراین سلاطین آل بویه می کوشیدند به هر نحو ممکن برگزاری مراسم عاشورا و عید غدیر را که بانی آن بودند، لغو کنند، اما پافشاری شیعیان برای برگزاری مراسم عاشورا ادامه یافت تا اینکه در سال

۱- أبو الفرج عبد الرحمان بن علی بن محمد ابن الجوزی، المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، تحقیق: محمد عبد القادر عطا و مصطفی عبد القادر عطا، ج۱۴، ص۳۶۱.

۲- کامل شیبی، تشیع و تصوف، ترجمه: قراگزلو، ص ۴۳؛ علی اصغر فقیهی، آل بویه و اوضاع زمان ایشان، ص ۴۶۷؛ به نقل از: مراء الجنان، ج ۳، ص ۲۴۷.

۳- ابن خلدون، العبر، ترجمه: عبد المحمد آیتی، ج۲، ص۳۵۸؛ الذهبی، شمس الدین محمد بن احمد، تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر و الأعلام، تحقیق: عمر عبد السلام تدمری، ج۲۶، ص ۱۱.

۴- المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، ج ۷، ص ۱۵.

۵- ابوالمحاسن، النجوم الزاهره، ج ۴، ص ۲۱۸.

۶- ابن اثیر عزالدین ابی الحسن، الکامل فی التاریخ، ج ۸، ص ۳۲۶؛ ابی الفلاح عبدالحی ابن العماد الحنبلی، شذرات الذهب، ج۳، ص ۱۳۰.

۴۰۲ه . ق فخرالملک، وزیر سلطان بهاءالدوله، برگزاری مراسم عاشورا را آزاد اعلام کرد،(۱) ولی بار دیگر خودش در سال ۴۰۶ه . ق برگزاری مراسم عاشورا را منع کرد که اصرار شیعیان به برگزاری آن، باعث نزاع آنها با ساکنان محله باب الشعیر شد و شمار بسیاری در این نزاع کشته شدند.(۲)

پادشاهان سلجوقی از دوستداران ائمه شیعه بودند. ملک شاه به همراه خواجه نظام در سال ۴۷۹ه . ق به زیارت کاظمین، نجف و کربلا رفت. محمد بن عبدالله بلخی، پس از سخنرانی برای عالمان، مسئولان و طلاب نظامیه اهل سنت، روضه می خواند و از مظلومیت های اهل بیت پیامبر یاد می کرد.(۳) این رسم تا آغاز سلطنت طغرل سلجوقی در بغداد و شهرهای دیگر ایران وجود داشت.(۴) در آغاز قرن هفتم، به این دلیل که محمد خوارزمشاه خواست علاء الملک ترمذی، از سادات حسینی خراسان را به عنوان خلیفه در برابر الناصر عباسی مطرح کند، تا حدود بسیاری نفوذ معنوی خلفای عباسی ــ که حامی مذهب سنّت بودند ــ کاهش یافت و سرانجام در نیمه دوم قرن هفتم در سال ۶۵۶ه .ق با سقوط بغداد و حاکمیت ایلخانان در ایران و عراق، مذهب اهل سنت با بحران جدی روبه رو شد. ازاین رو، فرصت مناسبی برای توسعه تشیع و برگزاری شعائر و مراسم مذهبی آن فراهم گشت و با روی خوش نشان دادن غازان خان به شیعیان و رسمی شدن مذهب تشیع در مدت کوتاهی در زمان «اولجایتو»، مراسم عزاداری عمومیت یافت. مردم هرات، در نیمه دوم قرن نهم با فرا رسیدن ماه محرم به برگزاری مجالس سوگواری

۱- المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، ج ۱۵، ۱۲۵.

۲- الکامل فی التاریخ، ج ۱۷، ص ۱۳۳.

۳- سید عبدالعزیز طباطبایی، معجم اعلام الشیعه، ص ۲۹۶.

۴- معجم اعلام الشیعه، ج ۱۷، ص۱۳۳.

برای امـام حسـین علیه السـلام اهتمـام می ورزیدنـد و حتی شاهزادگـان و امیران نیز بـه برگزاری مجـالس عزا همت می گماشتند.(۱)

با روی کار آمدن دولت صفویه و تبدیل مملکت به کشوری شیعی و مقتدر، سرودن شعر در مدح و رثای ائمه و شهدای کربلا برای شـاعران افتخـاری بس بزرگ به شـمار می رفت که بر آینـده آیین سوگواری محرم تـأثیر فراوانی داشت؛ به گونهـای که تظاهرات شـکوهمند شـیعیان در محرم هر سال، در نشـر و اشاعه مـذهب تشیّع در فلات قاره ایران، بسـیار سودمند بود. در این زمان، ملا حسین کاشفی، کتاب روضه الشهدا را نگاشت و قوه محرکه‌ای برای پیدایش مراسم محرم شد که از بطن آن، سبک تازهای از فعالیت به نام روضه‌خوانی پدید آمد که به نوعی دو قرن و نیم بعد، این سـبک به منزله رشته‌ای در آمد که به وسیله آن، اشعار غنایی و متون و نمایشهای تعزیه به هم بافته شدند. (۲)

از این زمان به بعد، تکیه ها و حسینیه ها و موقوفات مربوط به عزاداری امام حسین علیه السلام در ایران شکل گرفت و گزارش های متعددی از این گونه اجتماعات در دوره صـفویه، به وسـیله فرسـتادگان سیاسی اروپا، مبلغان، بازرگانان و سیاحان به ثبت رسید.(۳) دولت مغولان و گورکانیان هند که از دولت صفویه اثر پذیرفته بودند، مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام را برپا می داشتند.(۴)

۱- معین الدین محمّد اسـفزاری، روضات الجنّات فی وصاف مدینه هرات، به کوشـش: محمّد اسـحاق، مطبعه زرپاسری، ج ۱، ص ۲۶۹.

۲- ۱۴.کامل مصطفی شیبی، تشیع و تصوف، ترجمه: قراگزلو، صص۳۲۵-۳۲۷.

۳- تعزیه هنر بومی پیشرو ایران، صص ۱۰ – ۱۱.

۴- ر.ک: جان نورمن هالیستر، تشیع در هند، ترجمه: آزر میدخت و مشایخ فریدی، مراکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳، صص ۱۹۹ _۲۰۲.

از عزاداری در دوره افشار و زند گزارش‌های مهمی نقل شده است. بر اساس این گزارش ها، شروع تعزیه خوانی مربوط به دوره کریم خان است. در عصر قاجار، خون آلود کردن سر و صورت با تیغ و قمه زدن به فرق سر به مراسم سینه زنی افزوده شد.(۱)

این سیر تاریخی تا زمان قاجاریه همچنان ادامه یافت. در دوره رضاشاه پهلوی، با آنکه او با تظاهر شدید به حمایت از تشیع و علما و مظاهر تشیع و به راه انداختن دسته و همراهی با عزاداران توانسته بود حکومت را به دست بگیرد، ولی در نیمه دوم حکومتش به شدت با عزاداری مبارزه و آن را ممنوع اعلام کرد. در زمان پهلوی دوم، ممنوعیت عزاداری برداشته شد و مردم توانستند آزادانه عزاداری کنند.(۲)

پس از سقوط سلطنت ۵۷ ساله پهلوی و آغاز انقلاب اسلامی ایران، سوگواری سید الشهدا علیه السلام منزلت والایی یافت و یکی از اساسی ترین پایه های مذهبی حکومت را شکل داد.

محرم در بین پارسها

اشاره

محرم در بین پارسها

زیر فصل ها

۱- فارس

۲- قزوین

۳- قم

۴- خراسان

۵- خراسان جنوبی

۶- خراسان شمالی

۷- تهران

۸ _ اصفهان

۹- سمنان

۱۰- کرمان

۱۱- گیلان

۱۲- مازندران

۱۳- مرکزی

۱۴- هرمزگان

۱۵- همدان

۱۶- یزد

۱۷- بوشهر

۱۸- گلستان

۱- فارس

اشاره

۱- فارس

زیر فصل ها

شیراز

شیراز

شیراز

مردم شیراز از قدیم تاکنون به شعائر مذهبی به ویژه عزاداری امام حسین علیه السلام اشتیاق فراوانی داشتند. بنابراین، با فرارسیدن ماه محرم، حسینیه‌ها و تکیه ها و دیگر اماکنی که مرکز اقامه مجالس عزاداری است، به شیوه زیبایی با اشعار محتشم و سلام‌های زیارت عاشورا، سیاه‌پوش می شوند. و از اول ماه محرم

۱- میرزا حسین نوری، لؤلؤ و مرجان، کانون انتشارات عابدی، تهران، ص ۲۵.

۲- سید حسین معتمدی، عزاداری سنتی شیعیان، قم، عصر ظهور، چ ۱، ۱۳۷۸، ج ۱، ص ۱۷.

مجالس روضه‌خوانی را آغاز می کنند.

دسته های عزاداری این شهر که بیشتر در قالب دسته‌های زنجیرزن و سینه‌زن هستند از شب اول ماه محرم آغاز گردیده و تا شب یازدهم حرکت آنها ادامه دارد. هر چه به شب عاشورا نزدیک می‌شود، بر شمار دسته ها و عزاداران افزوده می‌شود. دسته‌های عزادار علاوه بر رفتن به برخی مجالس و مراکز عزاداری معروف شهر و دیدار با علمای معروف شیراز به سمت زیارت امامزادگان شیراز مانند احمد بن موسی معروف به شاه چراغ علیه السلام و سید امیر محمد عابد و سید علاءالدین حسین و ابن حمزه می روند و در صحن به عزاداری می‌پردازند.

از جمله مراسم زیبای این شهر می‌توان به عزاداری اصناف و بازاریان، نیروهای انتظامی و بسیج و عزاداری هیئت کربلایی‌های مقیم شیراز اشاره کرد. عزادارن در شام غریبان با سیاه‌پوشی و مالیدن گِل به سر، با پای برهنه و درحالی که شمع روشنی در دست دارند و نوحه سرایی می کنند، به حرم احمد بن موسی علیه السلام می‌روند.

از دیگر آیین‌های عزاداری این شهر تعزیه‌خوانی است که به شکل باشکوه و مفصلی اجرا می‌شود. همچنین مراسم سقایی در دوران پهلوی مدتی متروک مانده است، اما امروزه از گونه‌های مهم عزاداری این شهر به شمار می‌آید.(۱)

۲- قزوین

۲- قزوین

شیعیان قزوین با فرارسیدن ماه محرم تکیه ها، مسجدها و حسینیه‌ها را

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۳۸۶-۴۱۱.

سیاه پوش و هیئت های مـذهبی اسـتان قزوین نیز برای تجلیل از سیدالشـهدا و مقام ممتاز علمدار کربلا حضـرت ابوالفضل علیه السـلام علاـمتی، تهیه و به هنگـام عزاداری علاـمت و چهل چراغ را پیشاپیش هیئت حمل می کننـد. شـهر قزوین بیش از پنجاه هیئت دارد که از شب اول محرم به ویژه در شب ششم مراسم عزاداری خود را به شکل باشکوهی آغاز می کنند.

این هیئت‌هـای عزاداری در شب هفتم به سـمت امامزاده علی علیه السـلام و شب هشـتم به طرف امامزاده محمـد علیه السـلام و شـب نهـم و دهـم بـه طرف امـامزاده حسین علیه السـلام حرکت می کننـد و به عزاداری و عرض تسـلیت می‌پردازنـد. در روز عاشوار نیز این هیئت ها به طور دسته جمعی در جایی جمع می شونـد و به همراه جمعیت فراوانی حرکت می کننـد. نخست به چند مجلس شـهر می‌روند. سـپس به سـمت امامزاده حسین علیه السلام به راه می افتند و عزاداری می کنند. بستن روی علامت، عزاداری و حضور دسته هـای سـینه زنی و زنجیرزنی در کوچه و خیابـان هـا و اجتمـاع آنان در زیارتگاه امام زاده حسـین علیه السـلام از برنـامه‌های هیئت های مـذهبی در دهه اول محرم است. در شب یازدهم نیز مراسـمی به عنوان شام غریبان را اجرا می کنند و پس از آن عزاداری را خاتمه می‌دهند.(۱)

۳- قم

۳- قم

شهر مقدس قم از شـهرهایی است که مردم آیین های عزاداری محرم را با عشق و سوز برگزار می کنند و همواره کوشیده اند با بهره گیری از همه ظرفیت‌های فرهنگی، این آیین‌ها را پرشورتر از همیشه برپا کنند.

مردم قم در زمان حیات ائمه اطهار علیهم السلام نیز بخشی از مایملک خویش را

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص ۱۶۶.

وقف ائمه می‌کردند و هر سال خمس اموال خود را برای امامان علیهم السلام می فرستادند.(۱)

استان قم از روزگاران قدیم در پرتوی بارگاه حضرت معصومه علیها السلام و حضور علما و مراکز علمیه کانون و الگویی از مراسم و آیین‌های مذهبی بوده و در ایام خاص از جمله عاشورا شاهد حضور مردم از نقاط گوناگون ایران و جهان به شمار آمده است.

با گذشت چهارده قرن از واقعه جانسوز کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام و یاران وفادارش، نه تنها از اهمیت و جایگاه این واقعه کاسته نشده است، بلکه هرچه می گذرد، قلمرو عاشورا گسترده تر و آیین های عزاداری با شور و درک بیشتری برگزار می شود.

در عزاداری های عاشورا و تاسوعا، مردم قم، مانند برخی شهرها از نمادهایی مانند علم، کتل و گهواره به یاد حضرت اصغر علیه السلام ، کودک شیرخوار کربلا، بهره می برند که این نماد ها در شکل گیری فضای اندوه به عزاداری ها نقش مؤثری دارد. سنج، طبل و بوق هر سه از سازهای تشکیل دهنده هم نوازی در آیین عزاداری ایام محرم در استان قم است که سابقه‌ای طولانی دارد.

شمار دسته ها و هیئت‌های مذهبی قم که با آغاز ماه محرم به اوج فعالیت خود می رسند، بسیار است.

این دسته ها در روزهای خاص به نوبت از مکان استقرار هیئت‌ها، حرکت خویش را آغاز می کنند و برای عرض تسلیت به حرم مطهر حضرت معصومه علیها السلام می‌روند. در باور مردم استان قم، توسل برای شفای بیماران

۱- علی اصغر فقیهی، تاریخ مذهبی قم، قم، اسماعیلیان، ۱۳۵۰، ص ۸۰.

جایگـاه ویژه ای دارد. از این رو، بارها دیـده شـده، بیمارانی از شـهرهای گوناگون و حتی کشورهای دیگر نیز در مسـیر دسـته های عزاداری نشسته و از شهیدان کربلا طلب شفا و حاجت کرده اند.

شبیه خوانی از جمله آیین هایی است که معمولاً در روز عاشورا و در شـهر و حتی در روسـتاها و شـهرهای مجاور استان، مانند کهک، دستجرد و سلفچگان انجام می گیرد و در قالب این هنر آیینی، صحنه های روز عاشورا بازسازی و ترسیم می‌شود.

پخش نـذورات از جمله نـان فتیر، شـربت، شـیر داغ و حلوا در امام زاده ها و در مسـیر حرکت دسـته‌های عزادار مرسوم است و حتی در این مکان‌ها، مردم گوسفند، قربانی و گوشت آن را میان عزاداران توزیع می کنند.

در شهر قم نوحه از استقبال بی نظیر عمومی بهره مند است و سینه‌زنی عمومی‌ترین نوع عزاداری است .

همچنین سـخنرانی علما و روحانیون درباره فلسفه قیام عاشورا به عنوان یکی دیگر از آداب عاشورا در بیشتر مسجدها و حسینیه ها، در شـهر و روسـتا معمول و مرسوم است. پس از مراسم سـخنرانی، مداحان اهل بیت به مرثیه سـرایی می‌پردازند و عزاداران سینه زنی باشکوهی را به نمایش می گذارند.

برگزاری مراسـم «مشـعل گردانی» در ایـن شـهر بـه ویژه در روسـتای خورآبـاد بسـیار باشـکوه است. در مراسم مشـعل گردانی روسـتای خورآباد، مشـعلی به شکل استوانه ای در شب نهم برافروخته می شود که از بیست تسمه آهنی تشکیل شده که بعضی از آنها بلندتر است و پایه مشعل فلزی و حدود دو متر ارتفاع دارد.

شبیه گردانی، تعزیه خوانی، آتش‌زدن نمادین خیمه ها، راه اندازی

کاروان های سبزپوش و سرخ‌پوش از دیگر آیین های سوگواری شهادت سالار شهیدان در روز عاشورا در این استان است. در مراسم تعزیه‌خوانی این شهر که از جمله آیین‌های پر طرفدار است، هنرمندان تعزیه را نوعی هنرنمایی برای تثبیت و تجلی نهضت حسینی و قیام عاشورا می دانند و معتقدند، جلوه هایی از جنبش کربلا در تعزیه ناب و اصیل متجلی می شود.

سنگاب خانه با کارکردی شبیه به سقاخانه از دیگر رسوم معمول در قم و ایام عزاداری محرم بوده است. سنگاب، کاسه بزرگ سنگی است که در معابر، بازار، خانه ها، مکان های عمومی و به ویژه بناهای مذهبی، برای رفع عطش مردم قرار می گرفته وکارکردی شبیه به سقاخانه داشته است. معروف ترین و با سابقه‌ترین سنگاب‌خانه که در ایام محرم در این شهر مذهبی برپا می شد، سنگاب‌خانه مرحوم میرزا محمد فخیمی بوده است که در سال ۱۳۰۰ بنا شد و سی سال دوام آورد. این سنگاب خانه را ابتدا در جنب حرم مطهر، مقابل میدان آستانه، سپس در گذرخان برقرار کردند. سقاها به وسیله مشک از آب انبار سرداب و دیگر جاها، آب آشامیدنی برای مردم عزادار و دسته ها تهیه می کردند و در سنگاب می ریختند. سنگاب خانه ها، تزییناتی از قبیل چراغ های الوان، کتیبه، عکس و شمایل داشت و بیشتر هیئت های عزادار، در برابر این محل به عزاداری و شبیه‌خوانی می پرداختند.

طبل زنی در سپیده دم روز عاشورا برای توجه مردم و برپایی دسته های عزاداری از آیین‌های خاص در قم بوده است که روحانیون و علما نیز در این روز آدابی خاص به جا می‌آورند.

در غروب روز عاشوار، مراسم باشکوهی به عنوان شام غریبان برگزار می شود که اجرای تعزیه، تشکیل هیئت های عزاداری، سینه زنی و زنجیرزنی،

حرکت شتران با کجاوه به عنوان نمادی از کاروان کربلا و اسرا، نخل گردانی، اطعام و نذری دادن از جمله سنت های مرسوم این شب است. در این میان، عزاداری شام غریبان هیئت کربلایی‌های قم و مراسم مشعل‌گردانی آنان بسیار بی‌نظیر است.

در زمان آیت الله العظمی حائری، روحانیان با سر و پای برهنه، تربت به پیشانی می مالیدند و برخی درحالی که عمامه ها را شوریده می بستند، در قالب هیئت و دسته از مدرسه رضویه به حرکت در می آمدند. در زمان آیت الله العظمی بروجردی نیز حرکت این هیئت از مدرسه فیضیه، آغاز و به حرم مطهر ختم می شد.

روز سیزدهم محرم؛ یعنی سوم عاشورا، در تکیه های مهم شهر، گروهی عزادار با لباس عربی، بیل و کلنگ و کوزه کوچکی بر دوش می گرفتند و به تقلید از طایفه بنی اسد، برای دفن هفتاد و دو تن شهید کربلا، در بیرون شهر، نزدیک خاکفرج به مصلی می رسیدند، نوحه می خواندند و مردم بر سر و سینه می زدند. مراسم عزاداری مردم قم با آیین و آداب خاصی برگزار می‌شود که تشریح آن در این پژوهش نمی گنجد. بنابراین، عزیزان را به کتاب های مرتبط با این موضوع ارجاع می‌دهیم.(۱)

۴- خراسان

اشاره

۴- خراسان

مردم خراسان با برگزاری مراسم عزاداری به بزرگداشت محرم می پردازند. در ماه محرم، تمام شهرهای خراسان سیاه پوش می شوند و در عزای زید بن علی و یحیی فرزند زید، سوگواری می کنند.(۲) آن گاه که از شدت اختناق و وحشت

۱- علی اصغر فقیهی، تاریخ مذهبی قم، ص ۸۰؛ عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص۵-۱۶۴.

۲- مقاتل الطالبین، ص۱۰۸.

حاکمان اموی کاسته شد، مردم احساس امنیت کردند و هفت شبانه روز در مناطق دور و نزدیک برای یحیی سوگواری کردند و از شدت تأثر، در عزای وی جامه های سیاه پوشیدند.(۱) سالی که یحیی شهید شد، هر نوزادی که در خراسان و اطراف آن به دنیا می آمد، نامش را یحیی یا زید می گذاشتند. (۲) پوشیدن لباس های سیاه در مصیبت ها، از سیاه پوشی خراسانیان در عزای یحیی آغاز شده و تاکنون به یادگار مانده است. این گونه حرکت، در شهرهای خراسان، بیانگر همدردی مشترک شیعه و سنی در عزاداری زید بوده است.

۴- الف. مشهد

۴- الف. مشهد

مشهد مقدس به دلیل اینکه حرم حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام در آن قرار دارد، از جمله شهرهای مذهبی ایران به شمار می‌رود و مراسم عزاداری در آن به شکل باشکوهی برگزار می‌شود. معمولاً ـ مخارج این مجالس از طریق موقوفات و نذورات مردم تأمین می‌شود.

شمار دسته ها و هیئت‌های عزاداری این شهر بسیار است و بیش از پانصد هیئت به صورت رسمی در ماه محرم فعالیت دارند. دسته های عزاداری به نوبت و در روزهای خاصی از مکان استقرار هر هیئت با اجرای مراسم سینه زنی و زنجیرزنی و حمل توغ و علم به طرف حرم مطهر امام رضا علیه السلام حرکت می کنند.

روضه‌خوانی در خانه اعاظم علما، از جمله آیت الله بجنوردی قدس سره ، آیت الله اردبیلی قدس سره ، آیت الله طباطبایی قمی قدس سره ، آیت الله کفایی قدس سره ، آیت الله فقیه سبزواری قدس سره ، آیت الله شیرازی قدس سره ، و همچنین دیگر عالمان حوزه علوم دینی،

۱- احمدبن یحیی بلاذری، انساب الاشراف، ج۲، ص۲۶۳.

۲- علی بن حسین مسعودی، مروج الذهب و معادن الجواهر، ج۳، ص۲۱۳.

جزو مراسم شهر مشهد است.

مراسم سقایی در مشهد در ماه محرم به شکل مفصل و باشکوهی برگزار می‌شود. شبیه خوانی نیز از جمله مراسمی است که قدمت دیرینه‌ای در این شهر دارد. عمدتاً مراسم عزاداری مردم مشهد تا اربعین اباعبدالله و در بیشتر مواقع تا بیست و هشتم صفر ادامه می یابد.(۱)

۴- ب. نیشابور

۴- ب. نیشابور

نیشابور از شهرهای استان خراسان است که مراسم عزاداری ماه محرم در آن برگزار می‌شود. در این شهر سنیان به همراه شیعیان این شهر در عزای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله سر برهنه می کنند، خاک بر سر و صورت می پاشند و نوحه سر می دهند.

افزون بر شکل های عمومی عزاداری، شکل سخنرانی و مدیحه سرایی نیز میان آنان رواج دارد. این گونه سوگواری را باید ابتکار واعظ سبزواری شمرد که سال ها در خراسان بزرگ، میان سنیان و شیعیان، معارف اهل بیت علیهم السلام و مصیبت خاندان پیامبر را ترویج می کرد. وی شاگردان برجسته و صاحب نفسی در این فن تربیت کرد تا شیوه وعظ و مدیحه سرایی به دیگر گونه های عزاداری افزوده و برای همیشه میان اهل سنت ماندگار شود. محمود واصفی، یکی از شاگردان وی بود که افزون بر تألیف، از فن خطابه و مدیحه سرایی هم بهره کامل برد. امروز شیعیان، خطیبان و مداحان امام حسین علیه السلام را برای تشویق بهتر و بیشتر برای ادامه و کیفیت برتر کارشان، با هدایایی در پایان مراسم عزاداری بدرقه می کنند. (۲)

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص۲۰۵.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۱۹۰.

۵– خراسان جنوبی

۵- خراسان جنوبی

شهرستان بیرجند مرکز خراسان جنوبی، با فرارسیدن ماه محرم با نصب پرچم های سیاه و علم های مخصوص عزاداری در مسجدها، حسینیه ها و تکیه ها، به عزاداری می پردازند.

سخنرانی درباره فلسفه قیام عاشورا در بیشتر مسجدها و حسینیه های شهر و روستاهای بیرجند، سینه زنی، زنجیرزنی، روضه خوانی، علم بندان، علم‌گردانی، نخل‌بندی، نخل‌گردانی، مشعل‌گردانی و تعزیه خوانی، ازشیوه های مراسم عزاداری ماه محرم در بیرجند است.

برگزاری مراسم «مشعل گردانی» در روستای خور و برکوه و مراسم «سنگ زنی» در روستای درخش بیرجند، مراسم شبیه گردانی، تعزیه خوانی، آتش زدن نمادین خیمه ها، راه اندازی کاروان های سبزپوش و سرخ پوش، از دیگر آیین های سوگواری شهادت سالار شهیدان در روز عاشورا در این شهرستان است.

در مراسم مشعل گردانی روستای خور، مشعل به شکل استوانه ای است که از بیست تسمه آهنی تشکیل شده که بعضی از آنها بلندتر است و پایه مشعل فلزی و حدود دو متر ارتفاع دارد. این مشعل را در شب نهم محرم روشن می کنند. در مراسم «سنگ زنی» روستای درخش، سنگ عبارت از دو تکه چوب استوانه ای هشت سانتیمتری است که نخی از آن عبور می کند و در پشت دست قرار می گیرد. این روستا هشت نفر سنگ زن دارد که از شب پنجم محرم این کار را همراه هیئت با آهنگ نوحه سینه زنی یا زنجیرزنی انجام می دهند یا نوحه جداگانه می خوانند. مردم معتقدند، سنگ زنی به نشانه سنگی است که کفار به دندان رسول خدا صلی الله علیه و آله زده اند.

برپایی خیمه نیز یادآور خیمه های امام حسین علیه السلام در کربلاست. اطعام دادن و نذری دادن در ماه محرم، به ویژه در شب های تاسوعا و عاشورا به عزاداران حسینی، یکی دیگر از رسوم این استان به شمار می رود. (۱)

۶- خراسان شمالی

۶- خراسان شمالی

بجنورد، مرکز استان خراسان شمالی است که با آغاز ماه محرم تا پایان ماه صفر در این شهر و استان، آیین های ویژه عاشورا و محرم برگزار می شود. در بجنورد و دیگر شهرهای استان، قوم های متفاوتی در کنار هم زندگی می کنند که امروزه به صلح و دوستی و با ازدواج های فراقومی، فرهنگ های مختلطی را پدید آورده اند. به همین دلیل، رسوم و مناسک آیینی و مذهبی اینان با همه تفاوت ها در هم گره خورده و تمیز آنها سخت است.

در شهر بجنورد، با آغاز ماه محرم، تکیه ها، حسینیه ها، مسجدها، مدرسه ها، خانه های قدیمی و بزرگ، با پوشش خاص محرم آذین می شوند. همه هیئت ها با زدن چند پرچم و علم کردن چند نشانه و گذاشتن علم و کتل مقابل هر یک از این تکیه ها و حسینیه ها، رسماً اعلام می کنند مردم در این روزها و شب ها سوگوارند و مشتاقانه دور هم گرد می آیند تا در رثا و اندوه شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در واقعه تلخ و جانکاه سال ۶۱ هجری قمری، شرکت کنند. به گونه ای تمام این نشانه ها و بر سر و سینه کوفتن ها، آه و ناله کردن ها، نه برای ریا و تظاهر مسلمانی که به حق یادآوری قیامی بزرگ و بادوام در طول تاریخ بشر بوده است. آن زمان ها مردم بر سادگی مراسم و جلوه ظاهری آیین و مراسم خود تأکید بیشتری داشتند.

۱- نک: احمد و غلامحسین شعیبی، مردم نگاری مراسم عزاداری ماه محرم در شهرستان بیرجند، (تلخیص از کل کتاب).

بـا آغـاز محرم، صـبح هـا در خـانه هـا، بـانوان مراسم روضه خوانی برگزار می کننـد. در طول سال، این روضه خوانی ها هر از گاهی در خانه ها با حضور مـداحان خوش صـدا برگزار می شود، اما در ایام محرم، به ویژه در دهه اول با تأکید بیشتری بانوان در برگزاری چنین مراسـمی می کوشـند. همه جمع می شوند تا به مدت ده روز در غم زنان اهل بیت امام حسـین علیهم السلام گریه کنند و به عزاداری و سوگ بپردازند. پذیرایی در مجلس بسـیار مختصـر، با نوشیدن چای برگزار می شود. در این محافل کودکان نیز در کنار مادران خود حضور می یابند.

شب ها نیز مردم در حسـینیه های ثابت و سـیار به عزاداری می پردازند. اشـعار و نوحه هایی در سوگواری امام شهیدان و یاران بزرگوارش خوانـده می شود و مردم آرام بر سـینه می کوبند و گاهی نیز با ضـرباهنگی تند، مراسم زنجیرزنی برگزار می شود. پایان بخش مراسم هم سـخنرانی، مناقب خوانی و روضه خوانی است. در بعضـی از این شب ها نیز تکیه ها و حسینیه ها، میزبان دیگر هیئت های سوگوارند که در محله های دیگر مشـغول عزاداری هستند. این دعوت ها از سوی صاحبان هیئت ها انجام می شود و هدف نیز نزدیک شدن مردم شهر و همدلی آنان در میثاقی است که با اهل بیت رسول الله علیهم السلام دارند. همه چیز آرام و آرمانی و خودجوش شکل می گیرد و در پس آن، عشق و همدلی و وحدت عاشقان، روی می دهد.

حلیم، غـذای ویژه مـاه محرم و صـفر در مراسم سوگـواری امـام حسـین علیه السـلام است. تعزیه‌خـوانی، پرده خوانی و شـمایل گردانی در کنـار حرم معصوم زاده بجنورد نیز از دیگر مراسم عزاداری مردم این دیـار است. امروز گروه هـای مسـتقر در شـهر بجنورد و شهرهای دیگر خراسان شمالی، همواره در طول

سال و به ویژه در ایام محرم در اجرای تعزیه می کوشند. علاوه بر معصوم زاده بجنورد، در زیارتگاه روستای زیارت و الله آباد شیروان و کلاته سیاه دشت فاروج هم می توان تعزیه های خوبی دید.

مردم در روز نهم و دهم عاشورا، به خیابان های اصلی شهر می آیند و از چند نقطه در قالب هیئت های عزاداری، با علم و کتل، بیرق و نشانه های سوگ، اسب های مزین به نام ذوالجناح (اسب امام حسین علیه السلام)، گهواره (خاص حضرت علی اصغر)، خیمه (خاص خانواده امام)، مشک (نشانه تشنگی یاران)، لباس های کفن پوش آغشته به خون سرخ (به یاد شهدای کربلا)، سربندهای مزین به نام یا حسین علیه السلام ، حسین مظلوم، قمر بنی هاشم، یا عباس علیه السلام ، ابوالفضل العباس علیه السلام ، علی اصغر علیه السلام ، علی اکبر علیه السلام ، یا زینب علیها السلام (خاص بانوان)، چفیه و پای برهنه، حرکت می کنند.

این دسته ها و هیئت ها رفته رفته چون رودهای به هم پیوسته، به شکل دریای بزرگی می شوند. همه در اندوه امام حسین علیه السلام و یارانش نوحه و شعر می خوانند، و آرام بر سر و سینه می کوبند. برخی نیز با زنجیر بر پشت می زنند. هدف آنان نشان دادن اندوه است و از خودنمایی پرهیز می کنند. همه با رعایت ادب و همان حس همدلی و اندوه فقط حرکت می کنند. همه گروه ها تا معصوم زاده، بارگاه یکی از برادران امام رضا علیه السلام پیش می روند که در بخش شمالی شهر به خاک سپرده شده است.پس از زیارت و اوج گرفتن پراکنده می شوند تا به دیدن دیگر دسته ها بروند. بعد از آتش زدن خیمه ها و پاشاندن خاک و کاه و گلاب بر سرها و اقامه نماز ظهر عاشورا، برخی دسته ها با همان نظم به سمت حسینیه باز می گردند. برخی گروه ها افزون بر نوحه های فارسی که بیشتر اشعار محتشم کاشانی و امیری فیروزکوهی است،

اشعار جعفرقلی شاعر کرمانج را می خوانند. گروه هایی نیز به زبان ترکی نوحه می خوانند.

دیدنی ترین بخش عزاداری، مربوط به ظهر عاشورا است؛ هنگامی که همه در صفوف به هم پیوسته نماز ظهر عاشورا را می‌خوانند و با نماز با امام دل هایشان پیمان می بندند. بدین معنی که هنوز هم کسانی هستند که به او اقتدا کنند که دیگر واقعه کربلا تکرار نشود. (۱)

۷- تهران

اشاره

۷- تهران

در ماه محرم، عشق تهرانی‌ها نسبت به اهل بیت به اوج خود می‌رسد. هزاران دسته عزاداری شکل می گیرد و شهر یک پارچه سیاه پوش می‌شود. خیابان‌ها پر از پرچم‌های سرخ و سبز و سیاه است. عزاداری‌ها، از اول محرم آغاز می‌شود و آخر ماه صفر، پایان می یابد. در این مجالس، مداحان و خطبا با بیان احکام و معارف اسلامی، سبب بقای دین و هدایت جامعه و استمرار نام پیامبر و آل محمد علیهم السلام می شوند. چنین مجالسی با این امتیازهای مثبت، از قرن چهارم در دوران حکومت آل بویه، به تدریج شکل گرفت. در قرن دهم کامل‌تر و در زمان قاجاریه هم مجالس توسعه یافت و تکیه های بسیاری برپا شد که سرآمد آن تکیه دولت بود. مجموع دیگر حسینیه‌های تهران را در زمان ناصرالدین شاه ۵۴ باب نوشته‌اند.

در زمان پهلوی اول، با عزاداری حسینی علیه السلام به شدت مبارزه شد و همه تکیه ها و هیئت‌ها تعطیل شدند. رونق جلسات مذهبی و هیئت‌های عزاداری از دهه بیست، در زمان پهلوی دوم، با برچیده شدن دیکتاتوری رضاخانی گسترده شد.

۱- www. andisheh-max.ibsblog.ir

محرم‌هـای تهران، حـال و هوا ویژه ای دارد. تـاریخچه عزاداری های حسـینی در تهران،دارای قـدمتی دیرینه و شـکل و شـمایل خاصی است. به ویژه آنکه حضور اقوام و گروه‌های گوناگون ایرانی در پایتخت ایران و عزاداری های سنتی خاص آنان، مانند خوزستانی‌ها، آذری‌ها، شمالی‌ها، کردها و لرها، شرایطی را فراهم می آورد تا شاهد تنوع سبک‌های عزاداری و ریتم‌های نوحه خوانی باشیم.

تهران بـا بیش از دوازده هزار مسـجد، حسـینیه و تکیه، هر سـال شاهـد عزاداری‌هـای عظیم عاشورایی است که در جهان تشـیع کم‌نظیر است. به دست آوردن آمار دقیق آنها بسـیار مشـکل و ناممکن است. ازاین رو می‌توان گفت ماه محرم در تهران بسیار باشکوه است.

یکی از مراسم عمـده این شـهر، عزای طویریـج و آتش زدن خیام به وسـیله هیئت کربلایی‌های مقیم تهران است. این هیئت هر سال مراسم آتش زدن خیام تشبیهی امام حسـین علیه السـلام را به نمایش می گـذارد که صـبح روز عاشورا ۲۵ خیمه بزرگ و کوچک از سبزه میـدان تا چهار راه گلوبنـدک تهران نصب می کننـد و خیمه دارالحرب امام حسـین علیه السـلام را که از همه بزرگ تر است، در وسط میدان ارگ نصب می‌کنند. پس از نماز ظهر و عصـر جمعیت بسیاری از معاودین عراقی مقیم تهران، به نام موکب عزای طویریـج، درحالی که یک عـده سـرباز نمادین و پیاده و قرمزپوش به همراه آنان است و عمودهای آتش را به دست دارنـد، بـا سـر دادن فریـاد یـا حسـین علیه السـلام خیمه‌ها به آتش کشـیده می شود. در پایان مراسم عزاداری، مردم با غذای آماده شده از نذورات اطعام می شوند.(۱)

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲۰، ص ۲۳۹.

جامعه زرتشتیان یکی از اقلیت‌های رسـمی کشور است که بیشتر در تهران سکونت دارند. آنان امام حسین علیه السلام را داماد خودشان می‌داننـد و زرتشتیان به این امر افتخار می کننـد. ازاین رو، روز عاشورا هم غالباً نـذری می پزند و در هر جا که ساکن باشند، بین مردم آن منطقه پخش می کنند.

۷– الف. ری

۷– الف. ری

شهر ری که همجوار پـایتخت است، حـدود ۱۲۰ هیئت عزادار دارد که عمـده فعـالیت آنهـا در ماه محرم است. اهالی این شـهر همگی از شـیعیان دوازده امامی هسـتند که با فرا رسـیدن ماه محرم، حسـینیه‌ها، تکیه ها و مسجدها شهر و بسیاری از خانه ها را برای تجدید اقامه عزاداری امام حسـین علیه السلام سیاه‌پوش و تکیه‌بندی می کنند. بیشتر مراسم روضه‌خوانی در شب‌ها برگزار می‌شود و تا پایان صفر ادامه می یابد.

دسته‌های عزادار این شهر از شب پنجم به صورت منظم از تکیه ها شروع به حرکت، و با زنجیرزنی و سینه زنی در صحن مطهر عبدالعظیم علیه السلام گرد هم می آیند و عزاداری می کنند. دسته ها و تکیه های معروف این شهر عبارتند از: عزاداران خدمه آسـتانه حضـرت عبدالعظیم علیه السـلام ، عزاداران حوزه علمیه حضـرت عبدالعظیم علیه السـلام و عزاداران علمای انثی عشری شهر ری و تکیه های معروف بازار.

یکی از سـنت هـای دیرینه عزاداری مردم ری این است که در شـام غریبـان امـام حسـین علیه السـلام پس از اقـامه نماز مغرب، خادمان حرم حضرت عبدالعظیم علیه السلام ، شالی سیاه به گردن می اندازند و درحالی که پایشان برهنه است، چراغ های لاله را روشن می کنند و خطیب آسـتانه با حزن و اندوه اشـعاری را با آواز بلند می خواند. خادمان نیز بر سر زنان با او هم‌صدا و هم آواز می‌شوند. در نهایت،

پرچمدار حرم به سوی بازار حرکت می کند و عزاداران به دنبال او راهی بازار می‌شوند و بعد از همراه شدن کسبه بازار به حرم باز می گردند و عزاداری می کنند.

از سنت‌های دیرینه شهر ری در بزرگداشت عزاداری محرم تعزیه است. این سنت افزون بر نیم قرن است که در این شهر پابرجاست و هر سال، باشکوه تر از گذشته برگزار می‌شود. همچنین اهل سنت این شهر نیز، افزون بر مسجدها در دیگر مکان های عمومی مانند کاروان سرای بزرگ به همراه شیعیان، مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام را برپا می کنند.(۱)

۸ _ اصفهان

اشاره

۸ _ اصفهان

اصفهان از شهرهای معروف ایران است که علاوه بر شیعیان، اقلیت‌های مذهبی بسیاری در آنجا زندگی می کنند.

با آغاز ماه محرم، همه مسجدها، تکیه ها، هیئت‌های مذهبی، به نشانه فرا رسیدن ماه محرم سیاه پوش می شوند و پرده‌های بزرگی را که روی آن وقایع کربلا چاپ شده است، آویزان می کنند.

مردم اصفهان از قدیم به برگزاری مجالس روضه‌خوانی علاقه فراوانی داشته‌اند. ازاین رو، گرایش به آن را سبب خیر و برکت دنیوی و اخروی می دانند. این مراسم علاوه بر مسجدها و تکیه ها در خانه های علما و روحانیون این شهر و حتی خانه های شخصی بر پا می شود.

دسته های عزاداری این شهر به شکل وسیعی در همه محله‌ها حضور دارند که در ماه محرم عزاداری گسترده‌ای را به نمایش می گذارند. بیشتر

۱- عزاداری سنتی شیعیان، صص ۳۰۶-۳۱۰؛ عبدالجلیل رازی قزوینی، کتاب النقص، ص۳۷۲.

دسته ها در دهه اول محرم حرکت می کننـد و یا به حسینیه‌ها و زیارت امامزاده‌ها و قبور علمای بزرگ، از جمله ملا محمدباقر مجلسـی و سید محمـدباقر شـفتی بـه خـانه علمـای معروف و محـترم شـهر می رونـد و در آنجـا مجلس روضـه و سـینه زنی و زنجیرزنی را برپا می کنند.

تعزیه و شبیه‌خوانی نیز به طور مفصـل، به طور ثابت و سـیار در این شـهر رواج دارد. گونه‌ای از عزاداری موسوم به طویریج(۱) نیز به وسیله کربلایی‌های مقیم اصفهان در روز عاشوار اجرا می‌شود که جلوه باشکوهی دارد.

علمـای اصـفهان و طلاب حوزه علمیه این شـهر، در ماه محرم در مراسم حضور چشـمگیری دارنـد و بیشتر مراسم را هـدایت و سرپرستی می کنند. بیشتر مراسم تا اربعین سالار شـهیدان ادامه دارد و اقلیت های مذهبی، مانند سـنیان اصـفهان، همانند شـیعیان در برخی مکان ها به آن پای بنداند. (۲)

۸- الف. کاشان

۸- الف. کاشان

مردم کاشـان پیش از آغـاز محرم بـا برپایی مجالس عزاداری به اسـتقبال ماه محرم می رونـد. گواه بر این آمادگی نصب پرچم های مشکی، سبز و قرمز در تکیه ها و هیئت های گوناگون از نیمه دوم ذی الحجه تا پایان ماه صفر است.

اوج برپایی این مجالس از شب نخست تا شب شانزدهم محرم است که به «شب شـش امام حسـین علیه السـلام » معروف است. این مراسم یکی از رسم های دیرین در این شـهر است که هر شب از ماه محرم به نام هیئت خاصی است. در واقع آن هیئت می کوشـد اوج توان خود را در عزاداری در آن شب به نمـایش بگـذارد و بیشـتر مردم در آن هیئت حضور می یابنـد. برای نمونه، شب

۱- در آیین عزاداری مردم تهران به شرح این گونه عزاداری به طور مفصل خواهیم پرداخت.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۳۱۳-۳۷۹.

چهارم و دهم برای هیئت علی اصغر علیه السلام ، شب پنجم و نهم محرم متعلق به هیئت ابوالفضل علیه السلام و شب ششم به نام هیئت علی اکبر علیه السلام است. و در واقع، آن هیئت می کوشد هم و غم خود را در طول سال برای عزاداری باشکوه در آن شب به کار بگیرد.

از دیگر رسوم عزاداری در کاشان، حرکت هیئت های گوناگون از مرکز هیئت تا بازار و برپایی مراسم عزاداری در این مکان است. ورود دسته ها به بازار از دو مسیر صورت می گیرد.(۱) معمولاً ـ رسم بر این است که هر هیئت در شب پیش از روز بازار خود، با برپایی مراسم عزاداری از شماری از هیئت ها دعوت می کند تا در این محفل و مراسم روز بازار شرکت کنند و به مراسمشان رونق بخشند و آن هیئت ها نیز در قالب دسته هایی به کمک هیئت کمک خواه می روند و همنوا و هماهنگ می شوند و در پایان مراسم شب و نیز مراسم عزاداری روز بازار، با نذورات مردم از عزاداران پذیرایی می شود. گروهی از دسته های عزادار، نمادها و نشانه هایی را در اختیار دارند که بیشتر به آن ها شناخته می شوند. علم، کتل، توغ، جریده یا جریته، شش گوشه، نهر علقمه، شط فرات و نخل، جزو نمادهایی هستند که در پیشاپیش هیئت های عزادار حرکت می کنند.

نخستین دسته عزاداری که به بازار می رود، دسته ای به نام «چاووش عزا» است که در آخرین روز ذی الحجه، یک روز پیش از آغاز ماه محرم به بازار شهر می آید و مردم را از فرا رسیدن ماه محرم، آگاه و نیز بازار را برای استقبال از هیئت ها و دسته های عزادار آماده می کنند که این دسته عزا مربوط به محله پشت مشهد کاشان است که از سمت بازار مسگرها وارد می شوند و

۱- علی اصغر شاطری، واژه نامه محرم کاشان، تهران، چ ۱، ۱۳۸۳.

در تیمچه امین الدوله مراسم خود را ختم می کنند.(۱)

سقاها گروه دیگری از عزاداران هستند. این گروه در قالب چهار دسته هستند. در طول دهه نخست ماه محرم با بستن لنگی به کمر و انداختن مشک سقایی بر دوش و جام های فلزی در دست، در بازار شهر میان عزاداران ظاهر می شوند و به سقایی می پردازند. تشرف به مسلک سقایی در دوره نوجوانی، بر اساس نیت پدر و مادر مبنی بر اینکه فرزندشان همیشه سالم و تندرست بماند، طی مراسمی با تشریفات خاصی انجام می گیرد. معمولاً در این آیین کودک در هفت یا هشت سالگی در مجلسی به وسیله پدر و سرپرست هیئت سقایان، لباس سقایی به او می پوشانند و در این هنگام، قصیده ای ویژه می خوانند.(۲)

لباس و وصله های سقایی شامل کلاه ترمه به نشانه تاج افتخار خدمت گذاری امام حسین علیه السلام ، شیر و قلاب به نشانه کمربند سقایی، کشکول به نشانه مشک آب سقایی، لنگ به جای نطع سقایی، رشته ای قرمز به نشانه رشته غم و ماتم امام حسین علیه السلام است که به کمر کودک می بندند. پس از پوشاندن لباس، مراسم با دعا و فاتحه خوانی و پاشیدن گلاب و دادن شیرینی پایان می پذیرد و آن کودک از آن روز تا آخر عمر به طور رسمی، سقا و عضو هیئت سقایان کاشان به شمار می رود.

از دیگر آداب و سنن ماه محرم در کاشان، برداشتن علم و علمات، کتل و بیرق، شامل عزاداری در بازار، نخل برداری، شمع زنی و چهل منبر و جریده

۱- علی اصغر شاطری، واژه نامه محرم کاشان، ص ۴۸.

۲- واژه نامه محرم کاشان، ص۷۳.

است.(۱) نخل برداری که نماد و نشانه تشییع جنازه حضرت سید الشهداء علیه السلام در روز عاشوراست، در بیشتر شهرهای ایران، از جمله کاشان انجام می شود که البته شیوه پوشاندن نخل در این شهرستان، ساده و بدون تشریفات است. در کاشان پنج نخل شامل نخل سرپره، نخل در فین، نخل در باغ، نخل کلهر و نخل باباشرف وجود دارد که در مراسمی باشکوه و پرشور و همراه با باوری عمیق، برداشته می شود.(۲) قربانی کردن گوسفندان متعدد به وسیله صاحبان نذر در طول مسیر حرکت در جلو نخل، دود کردن اسپند به وسیله صاحبان خانه ها در مسیر راه نخل، دویدن پابرهنه زن و مرد و پیر و جوان به دنبال نذر و فریادهای پرسوز یا حسین و عبور جمعیت از کوچه ها و گذرهای تنگ و قدیمی شهر، جلوه هایی از عشق و ارادت مردم این خطه به اهل بیت علیهم السلام به ویژه امام حسین علیه السلام را می آفریند که مرواریدهای اشک در صدف چشمان هر بیننده تحسین کننده آن است. همچنین ساعاتی مانده به غروب روز تاسوعا، مراسم شمع زنی با روشن کردن ۷۲ شمع به شمار یاران امام علیه السلام در چهل مسجد و زیارتگاه به یاد چهل خانه اسرای کربلا به وسیله بسیاری از نذرداران و علاقه مندان، به ویژه بانوان برگزار می شود.

علم جریده نیز شبیه به نیزه بوده و دارای یک یا دو تسمه آهنین هلالی شکل، دو پنجه فولادین، دو شیر، کشکول مسی، رشته های مروارید، جاشمعی و چند تکه پارچه قیمتی است. در واقع، جریده نمادی از ویژگی های علمدار کربلاست، کشکول به نشانه سقایی حضرت، هلال تشبیه رخسار او به ماه، آینه صداقت و یک رنگی حضرت ابوالفضل علیه السلام و رشته های

۱- واژه نامه محرم کاشان، ص ۸۵.

۲- واژه نامه محرم کاشان، ص ۱۰۶.

مروارید نشانه رشته الفت و وفاداری ایشان به حضرت سید الشهدا علیه السلام است. علم نشانه علمداری و سپهداری و پنجه های فلزی نیز نشانی از دست های بریده قمر بنی هاشم علیه السلام است. به باور مردم کاشان دادن آب از این کشکول به بیماران شفابخش است. از دیگر سنت های کاشان پختن و توزیع نانی در روز تاسوعا به نام نان «عباسعلی»(۱) است که در قدیم در خانه ها می پختند و امروزه در نانوایی هایی خاص پخت می شود و مشتری فراوانی هم دارد.

از دیگر سنت های کاشانی ها در قدیم در روز عاشورا این بود که در گذشته که در خانه ها دام نگه می دا شتند، هر دام داری برای برکت یا ادای نذر، شیر دام خود را در صبح روز عاشورا به یاد شش ماهه سیدالشهدا علیه السلام به هیئت هایی مزیّن به نام علی اصغر علیه السلام می داد. امروزه مردم با خرید شیر و اهدای آن نذر خود را ادا می کنند.

دادن غذاهای نذری در کاشان رواج بسیار دارد؛ به گونه ای که در ماه محرم در همه محلات کاشان انجام می شود و منحصر به دو روز عاشورا و تاسوعا نیست. از میان این غذاهای نذری در ماه محرم، غذای گوشت لوبیای(۲) آن بسیار شهرت دارد که بسیار خوشمزه طبخ شده و خواهان بسیاری دارد.

مردم کاشان به دلیل صبغه مذهبی و سابقه شکل گیری تشیع در این دیار که بر اساس اسناد موجود به اواخر قرن اول هجری می گردد، عشق و ارادتی خاص و مثال زدنی به اهل بیت علیه السلام دارند و در برگزاری مراسم محرم و صفر بسیار مقید هستند؛ به گونه ای که گرمای طاقت فرسای تابستان و سوز سرمای

۱- واژه نامه محرم کاشان، ص ۱۰۶.

۲- واژه نامه محرم کاشان، ص ۱۱۴.

جان سوز زمستان کویر، ذره ای در برگزاری مراسمشان اثر نمی گذارد.

تعدد هیئت های مذهبی از ویژگی های کاشان است؛ به گونه ای که در یک محله چند تکیه یا حسینیه وجود دارد و نسبت به این امر حساسیت خاصی دارند. در حال حاضر بیش از پانصد هیئت رسمی و غیر رسمی در کاشان فعال هستند و هر کدام از این هیئت ها، تشکیلات هیئت امنا یا هیئت رئیسه، رئیس، ناظم، میان دار، صندوق دار، برقی، تأسیساتی، چای ریز، چای بده، آشپز، سفره بده و... دارند که وظایف هر یک از افراد مشخص است.

۸– ب. قمصر

۸– ب. قمصر

مردم قمصر در شب‌های محرم با مراسمی که به وسیله خاندان مرحوم آیت الله ملا شاه فضل الله کاشانی تنظیم شده بود، هر سال آیین عزاداری باشکوهی را به نمایش می‌گذارند. در شب ششم ماه محرم دسته های عزاداری با حمل علم و توغ از خانه ملا شاه فضل الله به طرف محله ده حرکت می‌کنند که در میان قمصر قرار دارد و با رسیدن به ابتدای هر محله، سه بار ندای یا حسین سر می دهند و اهالی آن محله را با خود همراه می کنند و پس از ورود به حسینیه محله ده، به سینه‌زنی و نوحه‌خوانی می پردازند. این برنامه تا شب عاشورا به همین کیفیت اقامه می‌شود.

در روز عاشورا از صبح تا ظهر مجالس متعددی برگزار می‌شود که در آن بعد از قرائت زیارت عاشورا، مداحان و وعاظ به سینه‌زنی و نوحه‌خوانی می‌پردازند. در ظهر عاشورا در مراسم باشکوهی، توغ‌ها و علم‌های همه دسته های در مکانی به نام حسینیه محله ده می‌روند و عزاداری باشکوهی را ترتیب می‌دهند و پس از آن عزاداران به سمت امامزاده داوود حرکت می‌کنند

و مراسم تا شام غریبان امام حسین علیه السلام ادامه دارد. (۱)

۸- ج. نراق

۸- ج. نراق

نراق از شهرهای استان اصفهان است که بیش از سه هزار نفر جمعیت دارد که همگی شیعه دوازده امامی هستند. در این شهر بیشتر مراسم عزاداری در زیارتگاه امامزاده سلیمان علیه السلام و ده مسجد معروف آن برگزار می‌شود. عمده مراسم عزاداری این شهر، سینه زنی و شبیه خوانی است. در گذشته، جریده و سنج زنی و سقایی و قمه زنی نیز از جمله این مراسم بوده که در زمان پهلوی انجام این اعمال به کلی متروک شده است.

از دیگر مراسم این شهر، توغ، نخل و کتل گردانی است که دسته های عزاداری با حمل این نمادها در محله های قدیم نراق دور می‌زنند و به عزاداری می پردازند.(۲)

۸- د. نطنز

۸- د. نطنز

عشق به خاندان رسول الله صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام و اقامه عزاداری برای سالار شهیدان حضرت سیدالشهدا علیه السلام جز جدایی ناپذیر فرهنگ و زندگی مردم نطنز است. این مردم با این عشق به دنیا می آیند و با این عشق از دنیا می روند. وجود حسینیه های متعدد و بسیار قدیمی در محله‌های گوناگون نطنز نشان دهنده این اعتقاد است. در شهر نطنز چهار حسینیه به نام‌های «افوشته»، «مرکز شهر»، «علیا» و «سرشک» وجود دارد. در ده روز اول محرم بسیاری از دسته‌های زنجیرزنی و سینه‌زنی به طرف این حسینیه‌ها حرکت

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۱، ص ۷۲۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۷۲.

می‌کنند. در شهر نطنز رسم است که وقتی دسته‌ای از محله‌ای مانند محله سرشک به طرف حسینیه افوشته می‌رود، روز بعد از آن دسته زنجیرزنی افوشته به محله سرشک حرکت می‌کند. در این نوع مراسم، محله‌های افوشته و سرشک به طرف هم و محله های مرکز شهر و علیا که بسیار به یک دیگر نزدیکند، به طرف هم حرکت می‌کنند. از دیگر مراسم این شهر، مراسم تعزیه‌خوانی است. یکی از گروه‌های بسیار عالی تعزیه‌خوان گروه تعزیه خوانی موسوم به «آقای عباس جواهری» است که در دهه اول محرم یکی از بهترین تعزیه ها را در حسینیه افوشته اجرا می کند.(۱)

۸– ه. نیاسر

۸– ه. نیاسر

نیاسر که از بخش‌های بزرگ تابع کاشان است، در ماه محرم مراسم سقایی را به شکل پرشوری اجرا می‌کنند. همچنین مراسم نخل گردانی این شهر نیز شکوه خاصی دارد. در صبح روز عاشورا نخلی موسوم به علی اکبر را از محل استقرار به طرف مسجد جامع این شهر حرکت می‌دهند و در میان راه با گذر از هر محل نخل‌های دیگر محلات را به دنبال هم راهی مسجد جامع می کنند. بعد از همراهی نخل موسوم به امام حسین علیه السلام ، مردم به عزاداری باشکوهی می‌پردازند و به مراکز خود باز می گردند. در روز شانزدهم نیز به مناسبت هفتم شهادت امام حسین علیه السلام دوباره این مراسم تکرار می شود.(۲)

۸– و. آران و بیدگل

۸– و. آران و بیدگل

مردم شهرستان آران و بیدگل، با شور و عشق خاصی از چند هفته پیش از ماه محرم با سیاه‌پوش کردن و نصب بیرق عزا در مکان های گوناگون،

۱– عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۷۲.

۲– عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۵۰.

فرارسیدن ایام محرم را اعلام می کنند.

اهالی با برپایی مراسم مدیحه‌سرایی و عزاداری در هیئت‌های مذهبی عشق و ارادت خود را به ائمه اطهار علیهم السلام به ویژه اباعبدالله حسین علیه السلام نشان می دهند.

از مراسم سنتی این شهرستان که در زمان آل بویه مرسوم بوده، آیین تعزیه است که تعزیه‌خوانان معروف این شهرستان با برپایی آیین تعزیه‌خوانی در مسجدها و تکیه‌ها، واقعه کربلا را برای مردم بازگو می‌کنند. از دیگر آیین‌های عزاداری در این شهرستان، آیین سنج‌زنی یا سنگ‌زنی و نمایش سنگ زدن گروهی در مخالفت با سپاه ملعون شمر به قصد تازاندن اسبان خود بر پیکر بی جان یاران حسین علیه السلام است. در این مراسم، گروهی به شکل نمادین با چوب هایی که به آنها سنگ یا سنج گفته می شود، به حرکت درمی آیند و اشعاری را با گویش محلی می خوانند.

«سقاخوانی» دیگر آیین سنتی آران و بیدگل است که ارادتمندان به امام حسین علیه السلام درحالی که با یک دست مشک آب و با دست دیگر کاسه ای در دست دارند، به یاد تشنه لبان کربلا، عزاداران حسینی را سیراب می کنند.

آیین «خیل عرب» از دیگر آیین‌های عزاداری شهرستان آران و بیدگل است. در روزهای یازدهم و دوازدهم محرم این آیین به صورت نمادین در نوش آباد اجرا می شود و در آن گروهی عزادار درحالی که لباس سفید عربی برتن دارند، با ضربات ریتم دار نی های چوبی، اشعار موزون می خوانند و با اجرای ریتم و آهنگ خاص، سوگواری خود را در غم جانگذار شهادت امام حسین علیه السلام و اصحاب با وفایش به نمایش می گذارند.

از غذاهای سنتی و نذری آران و بیدگل در ایام محرم، پختن گوشت و

لوبیاست که در روزهای عزاداری، گروهی از مردم با این غذا اطعام می‌شوند. همچنین در شب تاسوعا، دیگ‌های نذری نوعی حلوا را که به زبان محلی به آن «ترحلوا» می گویند برپا می کنند و پای این دیگ‌ها، حاجت می طلبند.

صبحگاه، عزاداران با این ترحلوا و نانی که مردم روز تاسوعا به نام حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام می پزند و به آن نان "عباس علی" می گویند، پذیرایی می شوند.

آیین عزادرای محرم در این شهرستان، آیینی سنتی است که از زمان‌های قدیم رواج داشته است و هر سال با عشق و ارادت بیشتر و حضور پررنگ تر مردم به ویژه جوانان برگزار می‌شود. سنجزنی، تعزیه‌خوانی، چاوش خوانی در شهر آران و بیدگل و نخل گردانی در شهر ابوزیدآباد و سقاخوانی و خیل عرب در نوش آباد، از آیین‌های سنتی عزاداری محرم در این شهرستان است.(۱)

۹- سمنان

اشاره

۹- سمنان

مردم سمنان نیز از اول تا دهم محرم، به عزاداری برای شهادت امام حسین علیه السلام می‌پردازند. هر سال پیش از شروع ایام عزاداری، مردم روستاها و شهرهای استان سمنان با سیاه پوش کردن محله‌ها، تکیه ها و حسینیه‌ها و با برپا کردن خیمه‌ها، به استقبال این ماه عزاداری می‌روند.

از روز اول دهه ماه محرم، مجالس روضه‌خوانی در تکیه ها در سه نوبت صبح، عصر و شب برگزار می‌شود. هر محله و تکیه، دسته‌های، عزادارای جداگانه ای دارد. دسته‌های عزاداری از شب ششم تا عاشورا به صورت گردشی در محله‌ها عزاداری می‌کنند. این عزاداری بیشتر به شکل زنجیرزنی

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۵۰.

و سینه‌زنی صورت می گیرد. در میان دسته‌های عزادار، در گذشته اسبی به عنوان ذوالجناح که افساری به آن می‌بستند، وجود داشت که یک نفر آن را می کشید. در سال‌های اخیر نیز گاهی این کار انجام می‌شود.

از جمله کارهایی که مردم در دهه اول محرم انجام می‌دهند؛ تزیین نخل با تصاویری از امامان، واقعه عاشورا و تصاویر شهداست. در برخی موارد، با آینه و روپوشی از رنگ مشکی یا سبز است که این تزیینات را از روز هفتم تا روز عاشورا، به همراه دسته‌های عزاداری حمل می کنند.

مراسم نخل گردانی در روز عاشورا به ویژه در شهرستان سمنان، از اقبال بسیاری برخوردار است. بنا به باورهای دینی، برخی بیماران خود را به این نخل‌ها می‌بندند و شفا می‌طلبند. در روز عاشورا در بیشتر نقاط استان، افرادی که نذر کرده باشند، به مردم غذا می‌دهند. در میان مراسمی که در روز تاسوعا و عاشورا بیش از هر چیز در بعضی نقاط جلب توجه می کند، آتش زدن خیمه‌ها به یاد سوختن خیمه‌های ابا عبدالله الحسین علیه السلام و خاندان و اصحاب اوست.

در روز اربعین و چهلم شهادت امام حسین علیه السلام نیز مراسم روضه‌خوانی و عزاداری به شکل سینه‌زنی و زنجیرزنی در بیشتر نقاط استان برگزار می‌شود و برخی خانواده‌ها به اندازه توانایی مالی خود نذرهایی را به اشکال گوناگون میان مردم تقسیم می کنند.(۱)

۹- الف. شاهرود

۹- الف. شاهرود

مردم شاهرود با فرا رسیدن ماه محرم مراسم خاصی دارند. شاهرودی ها در

۱- www. ahlulbaytclub.com.

روز پنجم محرم به یاد جان فشانی های حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام ، آیین توغ بندان (علم بندان) را با شور و احساسات مذهبی خاصی برگزار می کنند. آنان در این روز با نام «یا عباس، یا عباس» مراسم ویژه‌ای را برگزار می کنند که نمونه مشابه آن در هیچ جای کشور وجود ندارد.

این آیین بر اساس آداب و سنت‌های قدیمی، در عصر روز پنجم ماه محرم با به راه افتادن دسته های چاووش خوانی و سینه زنی با حضور انبوه عزاداران حسینی در محدوده بافت قدیمی شهر شاهرود برگزار می شود. سنت عزاداری روز پنجم محرم به یاد جان فشانی های حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام و با فریادهای «یا عباس، یا عباس» از گذشته دور در شاهرود مرسوم بوده و در میان مردم این شهر از احترام و اعتبار ویژه‌ای برخوردار است.

مردم شاهرود با برپایی این آیین نمادین نشان می دهند که اگر در هنگام شهادت علمدار کربلا نبودند که به یاری وی بشتابند، امروز آماده اند تا به یاد آن روز، علم حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام را برافراشته نگاه دارند.

تکیه بازار شاهرود که به «تکیه زنجیری» معروف است و از بزرگ ترین تکیه های این شهر به شمار می آید، وظیفه گرد آوری توغ ها و برگزاری دسته توغ‌بندان را برعهده دارد. عاشقان ابوالفضل العباس علیه السلام در قالب هیئتی به سوی مسجدها و تکیه های دیگر به راه می افتند و در طول مسیر به چاوشی و خواندن مصیبت می پردازند.

شاهرود از حوالی ظهر روز پنجم محرم، تعطیل و سیاه پوش است و ازدحام جمعیت عزاداران در برابر مدرسه قلعه این شهر و خیابان شهید صدوقی (مزار)، به گونه ای است که همه خیابان ها و کوچه های منتهی به

محل، مراسم مملو از جمعیت می شود. چنـدین هیئت عزادار حسـینی تا پیش از برپایی «توغ بنـدان» با اجرای آیین خاص سـینه زنی و مداحی و در میان ماتم و اندوه به انبوه جمعیت حاضر در این مکان می پیوندد.(۱)

۹- ب. دامغان

۹- ب. دامغان

دامغـان از شـهرهایی است کـه در آن مراسم محرم باشـکوه خاصـی برگزار می شـود. علاـوه بر اجرای مراسم معمـول همـانند برگزاری دسـته هـای عزاداری و سـینه زنی، در این شـهر آیین نخـل گردانی در روزهـای تاسوعـا و عاشوار جلوه ای ویژه دارد. عزاداران در این دو روز، از محلاـت گونـاگون شـهر برای حرکت دادن نخـل به تکیه دباغان می‌آینـد و نخل را به بیرون شـهر حرکت می‌دهنـد. در این مراسم، علمـا، سـادات، اعیـان و ریش سـفیدان، پیشاپیش عزاداران و دسـته‌های عزادار پشت سـر آنها روانه می‌شوند.(۲)

۱۰- کرمان

۱۰- کرمان

در تعزیه‌هـایی که در شـهر کرمـان برگزار می‌شود، همه مراحـل واقعه کربلاـ به تصویر کشـیده می‌شود. زرتشتیان کرمان برای مراسم سوگواری امام حسین علیه السلام احترام زیادی قائلند و در این باب مراسم ویژه‌ای را برگزار می کنند.

در میان سینه زنان هیئت‌های مذهبی این شهر، افزون بر اقلیت ارمنی، هم وطنان زرتشتی نیز حضور دارند. زرتشتیان و ارامنه در کنار هم عزاداری می‌کننـد. این اقلیت ها با یکـدیگر مأنوس هسـتند و همان غـذاهای مرسوم محرم را در کنار هم می خورنـد. حتی بعضی از این عزیزان مقداری از غذای مراسم

۱- عزداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۳۵.

۲- عزداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۴۹.

امام حسین علیه السلام را برای تبرک در طول سال نگه داری و در غذای سالانه شان استفاده می کنند.(۱)

۱۱- گیلان

۱۱- گیلان

باور خاص مردم به حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام ، علی اکبر علیه السلام ، علی اصغر علیه السلام ، حربن یزید ریاحی و زنان و کودکان سیدالشهدا علیهم السلام در این ایام و برگزاری آیین های ویژه سوگواری به نام آنان، نمونه ای از باور های مذهبی مردم این استان است. یکی از آیین های عزاداری در این ماه، علم بندی است که از یک روز مانده به ماه محرم تا روز هفتم این ماه در مناطق شهری و روستایی استان گیلان برگزار می شود. در روز اول این مراسم، مردم مناطق گوناگون با پذیرایی از عزاداران در مسجدها و حسینیه ها، بعد از ظهر با تشکیل دسته های مختلف سینه‌زنی و خواندن نوحه پرچم های سیاه را به نشانه عزاداری سیدالشهدا علیه السلام بر سر در مسجدها و گنبدهای آن نصب می کنند. این مراسم در دهکده تاریخی ماسوله و شهرستان مذهبی آستانه اشرفیه، جلوه ویژه ای دارد و هر سال افراد گوناگونی برای شرکت در این مراسم به این روستا می‌آیند.

پخت نوعی شیرینی به نام «ککه» یا «کشته»، دادن شربت و نصب منبع های آب در اطراف مسجدها و سطح شهر، اطعام دهی، پرداخت نذورات، راه اندازی علم و کتل، نخل برداری و حمل پرچم های سبز با عبارت های «یا حسین شهید» به وسیله کودکان و نوجوانان و سقا شدن کودکان سیاه پوش با عنوان نذر حضرت علی اصغر علیه السلام ، از جمله جلوه های زیبای آیین های

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص۱۶۵-۲۰۰.

سوگواری در این منطقه است. (۱)

۱۲- مازندران

اشاره

۱۲- مازندران

مردم مازندران از روز اول تا هفتم محرم عزاداری می کنند ومی کوشند در این روزها همه نذوراتشان را ادا کنند و برای مراسم نخل گردانی آماده شوند. برخی مردم نیز یکی ـ دو روز پیش از ماه محرم در استقبال از این ماه، در خانه شان مراسم روضه خوانی برپا می کنند و اطعام می دهند.

دسته گردانی یکی از مظاهر مشخص مراسم عزاداری در ایام محرم است که با اشکال زنجیرزنی، سینه زنی، شام غریبان و مراسم قوم بنی اسد، نوای یاحسین را از مسجدها و تکیه ها به خیابان ها می کشاند و جلوه های عشق و ارادت مردم به امام حسین علیه السلام و خاندان مطهرش را به رخ عالم می کشد.

برخی از روستاها از گذشته در این دو روز پذیرای عزاداران حسینی بوده اند و همچنان با حفظ این سنت در روزهای عاشورا و تاسوعا از همه کسانی که برای عزاداری می آیند، پذیرایی می کنند. این کار به صورت عمومی صورت می گیرد و مردم روستا در این روز در حد مقدورات برای عزاداران غذا تهیه می کنند.

از آداب و رسوم بومی منطقه غرب مازندران که سال هاست نسل به نسل چون امانتی گران مایه به نسل حاضر رسیده، آیین «کرنازنی» در محرم است. «کرنازنی» ویژه عزای امام حسین علیه السلام بوده و در محلاتی چون آخوند محله، نارنج بن، تالش محله فتوک و سادات محله شهرستان رامسر و برخی مناطق استان گیلان سابقه ای چند قرنی دارد. امروز در شماری از روستاهای غرب

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۵۱.

مازنـدران و شـرق گیلاـن، مراسم «کرنـازنی» انجام می گیرد و متأسـفانه روزبه روز اجرای این آیین کم رنگ تر می شود. این آیین از اول مـاه محرم شـروع می شـد. در واقع نوعی وسـیله برای اعلاـم برپـایی سـینه زنی و نوحه خوانی برای گرامی داشـت شهدای کربلا بود و مردم با شنیدن طنین ناله «کرنا» در مجلس عزا حضور می یافتند.

معمولاً هیئت های عزادار، عصـر تاسوعا در مسجدها جمع می شوند و شب عاشورا را تا به صبح در مسجد بیدار می مانند و در سپیـده دم، پس از ادای فریضه نمـاز صـبح، عزاداران پیشـاپیش کرنـاچی هـا به سـوی گورسـتان هـا حرکت می کننـد. پیش از حرکت دسـته های سـینه‌زنی، نوای حزن انگیز کرنا، درحالی که سـکوت همه جا را فرا می‌گیرد، در فضای مسـجد طنین انـداز می شود و کسانی که مشتاق حضور در عزاداری هستند، با شنیدن صدای «کرنا» از دور و نزدیک به مسجد می آیند و هیئت را همراهی می کنند.

آیین «کرنـازنی» بیشتر به صورت گروهی و در محوطه مسـجد انجام می گیرد و علاوه بر روزهای تاسوعا و عاشورا، در سوم و هفتم شـهادت امام حسـین علیه السلام و یارانش نیز کرنا نواخته می شود. دسته های کرناچی مشتمل بر دو سر گروه و بین پنج تا هفت نفر کرناچی هسـتند و گاهی سرکرناچی که رهبری کرناچیان را بر عهده دارد، آهنگی را می نوازد و کرناچیان از وی پیروی می کننـد یا او آهنگی را می نوازد و کرناچیان دیگر، دم مکمل آن را می نوازند. سـرکرناچی، آهنگ «یا امام» سـر می دهد و کرناچیان «یا حسـین» را در دمیدنشان بیان می دارند و این نواختن تا زمان خستگی ادامه می یابد و گاهی هم کرناچیان پیشـاپیش هیئت هـا در بیرون از مسـجد حرکت می کننـد. امروز در این مناطق، کرنازنی آن شور و حال گذشـته را نـدارد، اما عاشقانی

هستند که این رسم بر جا مانده از نیاکان خود را هنوز در ماه محرم انجام می دهند. (۱)

۱۲–الف. آمل

۱۲–الف. آمل

در آمل هم مثل دیگر شهرهای کشورمان، با آمدن محرم شهر سیاه پوش می شود. مردم بیشتر نذرهایشان را که عموماً آش، خرما و شربت است، برای ماه محرم نگه می‌دارند. در آمل و روستاهای اطراف آن، مراسم نخل گردانی مرسوم است. از روز اول تا هفتم محرم، مردم به عزاداری می پردازند و در این روزها نذرهایشان را ادا می کنند.

یکی از آیین های خاص ماه محرم در مازندران آیین «نخل گردانی» در روستای «نوا» در شهرستان آمل است. در روز هفتم محرم، مردم روستای نوا و بسیاری از اهالی اطراف، کنار نخلی می روند و به آن سلام می کنند. روز هشتم محرم نخل را بیرون می آورند و در محله ها می گردانند، مردم نیز به همراه نخل می روند.

در روز هشتم، نهم و دهم، همراه نخل گردانی، نذوراتی مانند شیر بین مردم پخش می شود. نخل را به در هر خانه که می برند، صاحب خانه نذرش مانند شربت، خرما شیر، دود کردن اسپند را به جای می آورد و اگر نذر قربانی کردن گوسفند باشد، آن را ادا می کند.

در شامگاه عاشورا، که شام غریبان است، نخل را دور محل می گردانند و همه مردم پابرهنه و شمع به دست همراه نخل به امامزاده محل می روند و تا

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۱، ص۵۱۰.

صبح به سینه زنی و عزاداری می پردازند.(۱)

۱۲– ب. بابل

۱۲– ب. بابل

مراسم «دور خیمه گـاه» از سـال‌هـای بسـیار دور در شـام غریبـان شـهدای کربلا انجام می‌شود و مردم از اطراف و اکناف برای دیـدن این مراسم به محله قاضـی ــ کتی شـهر بابـل می‌رونـد و از خـاکستر خیمه‌هـای سوخته، برای شـفای بیماران خود تبرک می‌برند.

این مراسم که از سال‌های بسیار دور سینه به سـینه به نسل های بعد منتقل شده است، به این شـکل است که دو خیمه‌ای که از روز اول محرم به نشـانه خیمه‌هـای امـام حسـین علیه السـلام و یـارانش، تهیه و در وسط میـدانگاهی گذاشـته می شود. اعضای شرکت کننـده در مراسم، به وسـیله پیر غلام و پیشـکار عزاداری انتخاب می شونـد. عمده این افراد، جوان و ترجیحاً از خانواده سادات، و به تعداد شهدای دشت کربلا، ۷۲ نفرند.

پیش از ورود عزادارانی که با سـربندها، شال ها و لباس های متحدالشـکل، خود را آماده مراسم می‌کننـد، مـداحان با خوانـدن زیارت عاشورا، دل مشتاقان را آماده می‌کنند. سپس عزاداران با ذکر «یا حسین» وارد میدان می‌شوند.

مـداحان با نوای نوحه مراسم را آغاز می‌کنند. هنگامی که مراسم اوج گرفت، دو نفر با لباس یزیدیان (قرمز رنگ) وارد میدان می شونـد و با حرکاتی خشن، درحالی که شـلاق ها و مشـعل هایشان را در آسـمان به حرکت در می‌آورنـد، کودکانی را می ترسانند که با لباس‌های عربی از ابتدای مراسم، در خیمه ها نشسته اند. کودکان با ذکر «یا حسین، یا اباالفضل» به هر سوی

۱– علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

میدان می گریزند.

کماکان عزاداران بر سر و سینه می زنند. سپس یزیدیان خیمه‌ها را به آتش می‌کشند. با به آتش کشیده شدن خیمه ها، شور و نوای عزاداران اوج می گیرد و درحالی‌که خمیده و هروله کنان به دور خیمه‌های در حال سوختن می گردند و با خواندن ذکرهایی، بر سر و سینه می‌زنند. دور زدن عزاداران به دور خیمه‌ها و ذکرهاشان تا زمانی ادامه می یابد که خیمه‌ها در حال سوختن است. وقتی کاملاً- خیمه‌ها سوخت و چیزی از آن نماند، عزاداران که بعد از آن همه تب و تاب، گویی به حال نیمه جان درآمده اند، بر زمین می‌نشینند و مداحی با نوای محلی، به ذکر مصیبت از زبان حضرت زینب علیها السلام با ترجیع بند «برادر خواهرت بمیرد»، می‌پردازند. سپس با ذکر خیر از پیرغلامان اهل بیت علیهم السلام ، که سر به تیره تراب برده‌اند و سلام به پیامبر و ائمه اطهار علیهم السلام مجلس به پایان می‌رسد.

در پایان، مردم مشتاق خاندان اهل بیت علیه السلام تبرکاً از خاکستر خیمه‌ها برمی‌دارند و به امید شفا و برآورده شدن حاجات، به سر و صورت می کشند.(۱)

۱۲- ج. تالش

۱۲- ج. تالش

در دهه اول محرم، هر شب از مهمانان و عزاداران، پذیرایی و در شب اول محرم، مراسم علم بندی برگزار می‌شود. مردان، داخل صحن و سرای مسجد می نشینند، به بستن پارچه های رنگارنگ حول چوبی بلند می‌پردازند. پنجه علم را که معمولاً از جنس برنج و به رنگ طلایی است، بر نوک آن چوب

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

می‌بندند. علم که آماده می‌شود، با صلوات بر محمد و ذکر یا حسین و با احترام تمام، علم‌ها را در محراب مسجد و در کنار و دو سمت منبر قرار می دهند.

شب‌ها که هیئت زنجیرزنی و سینه‌زنی جوانان مسجد به عزاداری می پردازند، دو نفر دو علم را برمی دارند و جلودار هیئت می‌شوند و تا پاسی از شب با دور زدن در میدان و حیاط مسجد و حول بقعه امام‌زاده شفیع، به مرثیه‌خوانی و سینه‌زنی می‌پردازند.

در تالش و به ویژه در روستای امام‌زاده شفیع و روستاهای اطراف، مراسم «زار زار» و «شام غریبان» نیز برگزار می‌شود. معمولاً «زار زار» بامداد روز عاشورا، زمانی که هنوز خورشید طلوع نکرده است، انجام می گیرد. این مراسم عزاداری، بامدادی است که با چرخیدن حول نزدیک ترین بقعه یا مسجد و سینه زدن به وسیله نوجوانان و جوانان صورت می گیرد، درحالی که در دست هر کدام، شاخه کوچکی از گیاه شمشاد یا چلم است. همچنین پس از غروب آفتاب روز عاشورا، مراسم شام غریبان برگزار می شود.

شب شام غریبان، همه اهالی در مسجد حاضر می شوند و تا نیمه شب به عزاداری و مرثیه خوانی می‌پردازند. در این شب، ابتدا پنجه علم را باز می کنند و به شکل وارونه در همان جای قبلی می‌بندند. به نظر می رسد این کار، احترامی است که به دست بریده حضرت عباس علیه السلام علمدار رشید کربلا گذاشته می‌شود.

از دیگر مراسم های سنتی در غروب شام غریبان، آتش زدن خیمه هاست که دقایقی مانده به اذان مغرب انجام می شود. در عصر عاشورا خیمه هایی در چند نقطه نزدیک به هم برپا می‌شود. آنگاه دسته های عزاداری تا غروب

آفتاب، حول خیام به عزاداری و نوحه سرایی همراه با سینه زنی و سنج نوازی می‌پردازند. سپس در وقت اذان مغرب، خیام به آتش کشیده می شود. بسیاری از شیفتگان حضرت سیدالشهدا علیه السلام از خاکستر خیام سوخته شده، ذراتی را به عنوان تبرک برمی دارند.

در سیزدهم محرم، مراسم «علم واچینی» برگزار می‌شود. در این مراسم، پارچه‌های علم ها یکی یکی، باز و به شکل زیبایی، و گاهی با عطر و گلاب، معطر و در بقچه‌هایی برای سال دیگر بسته‌بندی و بایگانی می‌شود. هنگامی که هیئت در طول دهه به عزاداری می‌پردازد، مردم نذورات فراوانی هم لابه لای پارچه‌های علم می‌بندند که برای عمران و آبادانی مسجد و بقعه هزینه می‌شود.(۱)

۱۳- مرکزی

اشاره

۱۳- مرکزی

محرم در استان مرکزی حال و هوای خاصی دارد و مردم هر شهرستان استان با مراسم مخصوص خود وارد این ماه عزیز می‌شوند. مردم در این ماه با برپا کردن تکیه ها در کنار خانه‌ها و حسینیه‌ها و مسجدها برای عزاداری دهه محرم آماده می‌شوند.

لباس مشکی نزد عزاداران حسینی از ارج و منزلتی خاص برخوردار است و مشکی پوشیدن برای امام حسین علیه السلام را لیاقت داشتن فرد و طلبیده شدن فرد برای عزاداری می‌دانند. ازاین رو، در استان مرکزی مراسم «مشکی پوشان» برگزار می شود.(۲)

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ص۶۴۹.

۱۳– الف. اراک

۱۳– الف. اراك

«مشکی پوشان» از سنت های بومی و قدیمی منطقه برای خبردار کردن و آماده کردن مردم برای استقبال از ماه محرم است. این سنت سه ــ چهار روز مانده به آغاز ماه محرم در مسجدها و تکیه های اراک و برخی شهرهای استان برگزار می شود. در این مراسم اعضای هیئت‌های عزاداری در مسجد محله خود جمع می‌شوند و ضمن برگزاری آیین سوگواری، پیراهن های مشکی را از سوی هیئت دریافت می کنند. رسم بر این است که اعضای هیئت از این لباس تا پایان عزاداری حسینی استفاده می کنند و بعد از روزهای عزاداری به مسجد بازمی گردانند.(۱)

۱۳– ب. تفرش

۱۳– ب. تفرش

مسجد شش ناوه تفرش به عنوان تنها مسجد چوبی کشور، مهد تعزیه ایران و استان مرکزی است. تفرش را مهد تعزیه می‌دانند و اکنون بسیاری از تعزیه خوانان این شهر در سراسر ایران به هنرنمایی مشغولند. در ایام محرم و صفر، در کمتر خانه ای از روستاهای تفرش است که تعزیه برگزار نشود. تغزیه باشکوه ترین نوع عزاداری برای امام حسین علیه السلام و یارانش است که به وسیله گروهی با نام تعزیه‌خوان و مردمی که به تماشا آمده‌اند، برگزار می شود. این نوع عزاداری که گونه‌ای از هنر بومی و نمایشی نیز به شمار می آید، سابقه ای طولانی در استان مرکزی به مرکزیت تفرش دارد و بیش از یک هزار تغزیه‌خوان حرفه‌ای در جای جای استان مرکزی همواره به انتظار

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۶۵۱.

روزهای پر هیاهوی محرم و صفر نشسته‌اند تا حقایق روایت‌های اسلامی و دینی را برای مردم به زبان هنر بازخوانی کنند.(۱)

۱۳- ج. خمین

۱۳- ج. خمین

«نخل گردانی» یکی از آیین های ویژه عزاداری برای تکریم امام حسین علیه السلام در شهرستان خمین است که سابقه آن به بیش از چهارصد سال می رسد. در روز عاشورای حسینی مراسم «نخل گردانی» که از دیرباز از خاندان های قدیم این خطه نسل به نسل به ارث رسیده است، اجرا می شود. این نخل به منزله «عماری» حضرت امام حسین علیه السلام با حالتی شبیه خیمه، از چارچوب هایی به شکل چادر صحرایی، ساخته و با پارچه های سبز و مشکی، سپر و شمشیر، کلاه خود و تصاویر معصومان علیهم السلام تزیین می شود. این نخل به روایتی به منزله خیمه امام حسین علیه السلام و به روایتی تابوت آن حضرت است.

عزاداران خمین هر سال در روز عاشورا، نخل را از محل خود، واقع در کنار امامزاده شاهزاده ابوطالب به سمت میدان پانزده خرداد و از آنجا به «چاله نخل» در مرکز شهر حمل می کنند. مردم منطقه معتقدند، با گذشتن از زیر این نخل، امام حسین علیه السلام حافظ خود و فرزندانشان می شوند. (۲)

۱۳- د. ساوه

۱۳- د. ساوه

آیین سوگواری «توغ گردان» یکی از آداب و رسوم کهن مردم شهر ساوه در ماه محرم و روز سوم است. در این آیین، عزاداران حسینی در قالب هیئت های سینه‌زنی و زنجیرزنی توغ یا علامت آن هیئت را به خانه یکی از

۱- صادق همایونی، تعزیه در ایران، شیراز، ص۱۶۵.

۲- تعزیه در ایران، صص ۱۳۱-۱۴۴.

صاحبان نذر انتقال می دهند و پس از ذبح گوسفند، به وسیله صاحب نذر، توغ را با آب و گلاب شست‌وشو می دهند. مردم عزادار پس از شست‌وشو و تزیین توغ، آن را طی مراسمی همراه با نوحه‌خوانی و مرثیه‌سرایی با تشریفات خاص برای ادای سلام به بارگاه «امامزاده سید علی اصغر علیه السلام » شهر ساوه منتقل می کنند. در این مراسم پس از ادای سلام و احترام در این بارگاه مقدس، توغ را به هیئت‌های عزاداری و مسجدها حمل می کنند.

مردم ساوه مراسم «توغ گردان» را نشانه آغاز حرکت لشکر امام حسین علیه السلام به سمت کربلا و شروع عزاداری محبان آن حضرت و تداوم راهش می دانند.(۱)

آیین جغجغه زنی در روستای انجدان

آیین جغجغه زنی در روستای انجدان

یکی از آیین‌های مرسوم «جغجغه زنی» روستای انجدان اراک است که در فهرست آثار معنوی کشور نیز به ثبت رسیده است .قدمت این آیین کهن به دوره تیموری و صفویه می‌رسد و مردم عزادار این روستا در روزهای نهم و یازدهم محرم آن را اجرا می‌کنند. در روز نهم محرم مردم محله پایین انجدان با آیین‌های سوگ و عزا به سمت محله بالا حرکت می‌کنند و درحالی‌که ابزاری چوبی و خراطی شده به نام جغجغه را در دست دارند با نوایی موزون به جای کوبیدن بر سینه، آن را به هم می کوبند. این آیین یک مرشد و رهبر دارد که نوحه‌های اصیل و خاصی را قرائت می‌کند و مردم در پاسخ به نوحه ها با اشك و مویه جغجغه می زنند.(۲) تمام طبقات اجتماعی و افراد روستا در این آیین معنوی محرم دخیل هستند و شرکت دارند.

۱- تعزیه در ایران، صص ۱۳۱-۱۴۴.

۲- تعزیه در ایران، صص ۱۳۱-۱۴۴.

۱۴- هرمزگان

اشاره

۱۴- هرمزگان

در بندرعباس مراسم سنتی و ویژه «علم گردانی»، هر سال در ماه محرم آغاز می‌شود. مراسم ویژه ماه محرم یکی از سنت های ارزنده است که از دیرباز همواره مورد توجه مردم هرمزگان بوده است و هر سال باشکوه خاصی و حضور گسترده مردم و دوستداران اهل بیت علیهم السلام ، برگزار و مراسم ویژه عاشورا در همه شهرهای استان هرمزگان با دسته های سینه زنی زن همراه با علم و تابوت و تعزیه‌خوانی برپا می شود و در روز عاشورا، شور خاصی از کربلای امام حسین علیه السلام را به نمایش می گذارند. در روز تاسوعا و عاشورای حسینی بازار و مغازه‌ها تعطیل است. این مراسم از حسینیه ماتم قلعه شروع می‌شود تا حسینیه لب رودخانه که علم صاحب الزمان علیه السلام ادامه می‌یابد و دو علم به یکدیگر می‌رسند.(۱)

۱۴- الف. میناب

۱۴- الف. میناب

آیین «علم گردانی» در بیشتر حسینیه‌های شهرستان میناب برگزار می شود و با آغاز ماه محرم به نام یکی از معصومین علیهم السلام علم می بندند و آن را در محله ها همراه با دسته های سینه زن می گردانند که این گردش علم را در اصطلاح محلی «پرسه» می نامند.

علم های حضرت ابوالفضل علیه السلام ، امام رضا علیه السلام ، زین العابدین علیه السلام ، امام حسین علیه السلام ، رسول الله صلی الله علیه و آله و علم صاحب الزمان علیه السلام از جمله علم های مشهور میناب است.

۱- خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، http://irna.ir، کد خبر ۳۰۶۹۱۸۶۶، تاریخ انتشار ۹/۹/۱۳۹۰.

مراسم سنتی علم پیغمبر در شهرستان میناب قدمت چندین ساله در استان هرمزگان دارد. در روز پنجم محرم در میناب، علم پیامبر و صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ، مربوط به دو حسینیه جداگانه، همزمان بسته می‌شود. این دو علم بسیار مورد توجه مردم میناب و استان است، به گونه‌ای که عصر روز پنجم محرم بیشتر مردم میناب، بندرعباس و روستاهای اطراف در این مراسم، شرکت و برای علم ها گوسفند قربانی می کنند و نقل، گل و گلاب بر آنها می ریزند.(۱)

۱۴- ب. جزیره قشم

۱۴- ب. جزیره قشم

جزیره قشم، بزرگ ترین و پرجمعیت ترین جزیره ایرانی در خلیج فارس است که فاصله آن با بندرعباس، ۳۷ کیلومتر است. این موضوع باعث شده تا قایق ها و کشتی های مسافری، به جابه جایی مسافران از بندرعباس به قشم بپردازند. فاصله زمانی برای پیمودن این مسیر، حدود تا دو ساعت است. در روزهای عاشورا، مردم قشم به احترام امام حسین علیه السلام روزه می گیرند و در مسجد قرآن می‌خوانند.

شیعیان جزیره، در مسجدهای بزرگ قشم، برای سالار شهیدان سوگواری می کنند. مراسم عزاداری و شادمانی جزیره قشم به دلیل سنی بودن مردم متفاوت است. باور مردم این منطقه مانند شیعیان نیست، اما در روز عاشورا و به دلیل احترام به فرزند امام علی علیه السلام روزه می گیرند و در مسجدها قرآن می خوانند. شیعیان مهاجر قشم که حدود چهار هزار نفرند، با تشکیل سه هیئت در قشم، به عزاداری برای امام حسین علیه السلام می پردازند. مسجدها معروف

۱- خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران.

این جزیره نیز شامل مسجد جامع قشم، مسجد و مقبره شیخ برخ در روستای کوشه مربوط به زمان خلیفه دوم عباسی، مسجد و مدرسه کمالیه دربند حاج علی، مسجد قبا در روستای هلر و مسجد رمچا هستند.(۱)

۱۵– همدان

۱۵– همدان

در همدان مراسم ماه محرم بسیار باشکوه برگزار می شود. مراسم سقایی از جمله مراسمی است که در ایام محرم مردم همدان به آن اهتمام می ورزند. دسته های سقایی همدان در ماه محرم علاوه بر سیاه پوش کردن مراکز خود، مجالس روضه خوانی مفصلی را از شب اول ماه محرم برگزار می کنند که اغلب تا شب بیستم ادامه می یابد. در این مراسم پس از خاتمه منبر، سقاها به ذکر نوحه سرایی سقایی می پردازند و در پایان اطعام می شوند. عزاداران روز نهم تا دوزادهم که آن را سوم امام می‌نامند، دسته‌های عزاداری را به طرف بازار و خیابان‌های شهر حرکت می‌دهند.(۲)

۱۶– یزد

۱۶– یزد

هر سال با نزدیک شدن به ایام محرم، مردم شهرهای ایران، از جمله یزد با آداب و رسوم خاصی به استقبال محرم می‌روند. در استان یزد، شور حسینی در مردم به ویژه اقلیت‌های مذهبی و اهل سنت شهرستان یزد با سیاه پوش کردن هر کوی و برزن، برافراشتن پرچم ها و بیرق سیاه به یاد مظلومیت امام حسین علیه السلام و خاندانش در کوچه ها و خیابان ها، از روزهای قبل از محرم، نمایان می شود و شهر به استقبال محرم می‌رود. آیین عزاداری سنتی مردم

۱– عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی. کد خبر ۳۰۶۹۱۸۶۶، تاریخ انتشار ۹/۹/۱۳۹۰. www.iran.ir.

۲– عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، ص ۵۱۴.

استان یزد به مناسبت شهادت امام حسین علیه السلام ، ده روز مانده به ماه محرم با عنوان «بهرشهید» آغاز می شود و تا پایان ماه صفر ادامه می یابد. در آیین «بهرشهید» که تا اول ماه محرم ادامه دارد، هیئتی متشکل از جوانان و نوجوانان شهر به خانه مردم، مراجعه و اشعاری را در سوگ امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش زمزمه می کنند. دو روز مانده به محرم، آیین « پرسه» برپا می شود و مردم در قالب هیئت عزاداری در سطح شهر حرکت می کنند و اشعاری در رثای علی اکبر علیه السلام می خوانند. برای آغاز عزاداری ماه محرم هر شب یکی از وعاظ با خواندن ذکر و کلماتی، با عنوان «شاه کشیدن» مراسم را آغاز می کند. پس از انجام این مراسم، شماری از عزاداران از جمله سادات و پیرمردان، با عنوان « یاران عزا»، دور هم جمع می شوند و به آرامی ترجیع بند معروف محتشم کاشانی را می خوانند.

آیین نخل برداری شکوه، عزاداری مردم سرزمین بادها و بادگیرها در سوگواری روز عاشورا است. در یزد، نخل را به شکل تابوت سیدالشهدا یا نمادی از یکی از شهدای کربلا درمی آورند. نخل از جنس چوب و به شکل برگ درخت یا سروست. با آنکه نخل به خرما هیچ شباهتی ندارد، اما به این نام خوانده می‌شود. مراسم نخل برداری از ویژگی‌های منحصر به فرد محرم و عزاداری در یزد است که با همکاری و همیاری گوناگون اهالی در تمام مراحل مراسم، از کمک مالی و تهیه چوب و دیگر وسایل آن گرفته تا کمک در تزیین و برپا کردن آن و حمل آن در روز عاشورا برگزار می‌شود.

مراسم آذین بندی و آماده کردن نخل‌ها برای ایام عزاداری ماه محرم با یک فراخوان، بسیج همگانی اهل محل یا آبادی صورت می گیرد. شماری از خادمان حسینیه روز هشتم ماه محرم، با بهره مندی از پارچه مشکی، آینه و

شمشیر نخل را آذین بندی می کنند. نخل نماد جنازه سیدالشهدا علیه السلام است و آینه ها، نماد شخصیت حسین علیه السلام است. شرکت کنندگان در مراسم محرم، شبه تابوتی را بر دوش می کشند که یادآور تابوتی است که پیکر امام حسین علیه السلام با آن از میدان جنگ منتقل شد. بر اساس سنت های محلی، تابوت اصلی از شاخه های درخت خرما درست می شده است. برش عرضی هریک از این نخل ها، قوسی گلابی شکل دار دارد و به جنبه های بسیار بزرگ به اندازه ساختمانی سه طبقه نیز ساخته شده است و بیشتر به وسیله بیش از ۱۵۰ نفر حمل می شود. جمعیت نخل را بر دوش می گیرند، ۷ ، ۹ یا ۱۵ بار دور حسینیه می چرخند و هیجان عظیمی در دل ها ایجاد می شود. روپوش نخل به رنگ های سنتی، سبز برای خانواده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سیاه به علامت عزاداری است. سمت جلوی نخل با آینه تزیین می شود تا حمل‌کنندگان نخل و نیز جمعیت بتوانند تصویر خود را در آن ببینند و در درد و مصیبت شهادت امام حسین علیه السلام شریک باشند. در اغلب تکایا و حسینیه ها، در دهه محرم و روز عاشورا با مراسم خاصی آش، شله زرد و چلو خورشت برای عزاداری و دسته های سینه زنی و مردم شرکت کننده تهیه می شود.

در ندوشن رسم است که هنگام نخل برداری، کسانی که در طول سال گوسفندی نذر کرده اند، در مقابل نخل گوسفند را قربانی می کنند. مراسم روضه خوانی، سخنرانی، دسته های سینه زنی و زنجیرزنی یزد، شهرت خاصی دارد. از هیئت‌های معروف یزد می‌توان هیئت فهادان، علقمه، خلف باغ، باغ گندم، بعثت، خرمشاه، گنبدسبز، پنبه کاران و مسجد جامع را نام برد.

نخل‌های میدان بعثت، امیر چخماق و میدان امام تفت، از جمله نخل‌های معروف یزد هستند و مراسم نخل برداری عصر روز عاشورای میدان امام تفت

که تا غروب روز عاشورا ادامه دارد، از شکوه و جلال خاصی برخوردار است.

مراسم نخل برداری با حضور خیل عظیم عزاداران حسینی انجام می‌شود و هرکس با نیت خاص در این مراسم شرکت می کند. اقلیت‌های مذهبی به ویژه زرتشتیان یزد نیز مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام و نخل برداری را به نظاره می نشینند و برای مظلومیت حسین علیه السلام و خاندان او اشک می‌ریزند. نخل‌ها در دیگر ایام سال، بدون تزیین در کنار حسینیه ها، تکیه ها و میدان های بزرگ شهر قرار دارند و نماد عشق و ارادت مردم یزد به امام حسین علیه السلام به شمار می‌روند و مردم نسبت به آن احترام و ارادت خاصی قائلند.

مراسم روضه خوانی در یزد از بعد از نماز صبح تا پاسی از شب در حسینیه ها، تکیه ها و مسجدها و برخی خانه ها و اماکن موقوفه با شور و شکوه خاصی برگزار می‌شود. از مجالس معروف روضه‌خوانی قدیم یزد می‌توان مسجد مصلی عتیق، خانه امام حسینی‌ها، مسجد شاه طهماسب، مسجد بیاق خاق و حسینیه صفار را نام برد.

روز سیزدهم محرم نیز هیئت ها و دسته های عزاداری با حضور در محل اقامه نماز جمعه در مسجد ملا اسماعیل با حضور نماینده ولی فقیه و امام جمعه یزد، علما، روحانیون و جمع کثیری از مردم به عزاداری می‌پردازند و بازار یزد نیز در این روز تعطیل است.

گفتنی است، استان یزد مرکز استقرار زرتشتی‌های ایران است که زرتشتیان نیز در ماه محرم مانند دیگر هم وطنانشان عزادارند. در برخی موارد، زرتشتیان یزد نیز در ساختن نخل‌ها، همیاری و همکاری دارند.

هر سال با آغاز محرم، بسیاری از زرتشتیان یزد همپای مسلمانان به

عزاداری می‌پردازند. شیوه عزاداری زرتشتیان با شیعیان کمی متفاوت است. آنها در آیین خود پوشیدن لباس سفید را مقدس می‌دانند. زنان و مردان سپیدپوش زرتشتی با حضور در آتشکده گرد هم می‌آیند و برای امام حسین علیه السلام و یارانش به سوگواری می‌پردازند. آنها امام حسین علیه السلام را داماد ایرانی‌ها می‌دانند، چون پس از جنگ اعراب و ایران در پایان دوره ساسانی شاهدخت شهربانو به همسری فرزند علی علیه السلام در آمد. آنها به داشتن داماد شجاعی چون امام حسین علیه السلام افتخار می کنند و نسبت به وی احترام و ارادت خاصی قائلند.

در مراسم زرتشتیان غذاهای زیادی پخته می‌شود و آنان مانند هم وطنان مسلمانشان نذری می‌دهند. زرتشتیان با خواندن دعا و طلب ادامه راه آزادگان دنیا، مراسم خود را برگزار می کنند. هر سال زرتشتیان زیادی از شهرهای بافق، میبد، تفت، مهریز و بهاباد به یزد می‌آیند تا در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام شرکت کنند.(۱)

۱۷- بوشهر

اشاره

۱۷- بوشهر

در استان بوشهر، مراسم ماه محرم مانند دیگر شهرهای کشورمان باشکوه برگزار می شود. افزون بر مراسم زنجیر زنی و سینه زنی و روضه خوانی، مراسم خاص منطقه نیز برگزار می گردد.

مکان های عزاداری از مسجدها، حسینیه ها، میدان ها، خیابان ها، کوچه ها و خانه های شخصی آغاز می شود. با فرا رسیدن ماه محرم، سر در خانه ها و تکیه ها و امامزاده ها را علم سیاه و زرد می زنند و مردم لباس سیاه می پوشند و

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۱، صص ۶۳۴-۶۴۳.

آنهایی که نذر دارند، خود را برای پخت و پز آماده می کنند.

روضه و نوحه خوانی در هر شب به یکی از موضوع های غم انگیز کربلا می پردازد که عبارتند از: شب اول، درباره فرارسیدن ماه محرم، شب دوم درباره حضرت مسلم، شب سوم درباره طفلان مسلم، شب چهارم درباره حج الوداع، شب پنجم در باره حر، شب ششم درباره علی اصغر علیه السلام ، شب هفتم درباره حضرت علی اکبر علیه السلام ، شب هشتم درباره حضرت قاسم علیه السلام ، شب نهم درباره حضرت عباس علیه السلام و شب دهم درباره امام حسین علیه السلام .

تقریباً در همه شهرها و روستاهای استان برای گهواره خدمت علی اصغر علیه السلام مراسمی بر پا می شود. در این گهواره چوبی که «مختک» نام دارد و با توری سبز آن را می پوشانند، نوزادی شبیه علی اصغر علیه السلام را می خوابانند و آن را تکان می دهند و به نوحه خوانی و لالایی خوانی می پردازند. زنان نازا، گهواره را تکان می د هند و لالایی می خوانند.

در میدانی که مراسم روز عاشورا یا تعزیه برگزار می شود، خیمه هایی بر پا می شود که متعلق به امام حسین علیه السلام و حضرت عباس علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام و علی اکبر علیه السلام و قاسم علیه السلام است. مردم در خیمه ها، عزاداری می کنند و مراسم نذری و «نون پوشان»(۱)را انجام می دهند و مشکل گشا تقسیم می کنند.

هنگام آتش زدن خیمه امام حسین علیه السلام در ظهر عاشورا، عزاداران حتی در گرمای طاقت فرسای تابستان با شور و هیجان فراوان به گرد خیمه، برسر و

۱- نوعی نذری است که فرد نذر شده را بر خیمه امام حسین۷ یا در مسجدها روی منبر می خواباند و تمام بدنش را با نان می پوشانند، سپس نان را با حلوا به صورت لقمه های بزرگ درمی آورد و میان مردم تقسیم می کنند.

سینه خود می زنند و به عزاداری می پردازند. خاکستری را که حاصل از سوختن خیمه است به عنوان تبرک برای شفا بر پیشانی خود می مالند.

پس از پایان مراسم روضه خوانی، مردم خود را برای مراسم سینه زنی آماده می کنند. ابتدا گروه دمام زنان با نواختن دمام مردم را باخبر و آنها را جمع می کنند. سینه زنان به صورت حلقه های دایره وار به گرد نوحه‌خوان می چرخند. نوحه خوان در کنار سکویی نوحه می خواند و عزاداران با دست چپ، کمر هم دیگر را می گیرند و با دست راست به سینه می زنند.

مراسم دمام زنی و سینه زنی علاوه بر ایام عاشورا در ماه صفر نیز انجام، و شب یازدهم محرم، در مسجدها و تکیه ها و حسینیه ها، مراسم شام غریبان برگزار می شود. همه چراغ های کوچه ها و گذرگاه های اطراف را خاموش می کنند و عزاداران به صورت دسته های چند نفری به راه می افتند. چند قدم که راه افتادند، به صورت حلقه وار دور یکدیگر می نشینند و شمع روشن می کنند و نوحه شب شام غریبان را می خوانند.(۱)

۱۷– الف. کنگان

۱۷– الف. کنگان

هیئت های مذهبی در شهرستان کنگان، در ایام محرم در خیابان ها و حسینیه ها، در بزرگداشت یاد و نام سالار شهیدان، حضوری بسیار فعالی دارند. آنچه در این میان اهمیت دارد، حضور افراد گوناگون اعم از آذری ها، عرب ها و افغانی های مقیم کنگان در مراسم عزاداری است.

هیئت های عزاداری شهرهای کنگان و بنک، هر ساله در ماه محرم با عشق به ابوالفضل علیه السلام و امام حسین علیه السلام برگزار می شود. هیئت های مذهبی از محله های گوناگون شهرهای کنگان و بنک حرکت می کنند و در محلی تجمع

۱- www. andisheh-max.ibsblog.ir.

می کننـد و به عزاداری می پردازنـد و به برنـامه هـای نوحه خوانی، سـینه زنی و زنجیرزنی می‌پردازنـد. این مراسم تـا پایان ماه محرم برقرار است و در ماه صفر، در ایام اربعین نیز ادامه دارد. (۱)

۱۸- گلستان

۱۸- گلستان

فرهنگ، آداب، آیین و باورهای مردم اسـتان گلستان در مناسبت ها و مراسم گوناگون سوگواری، همگی سینه به سینه از نسل هـای گذشـته به نسـل جدیـد منتقل شـده است. ماه محرم در این اسـتان در واقع بازسازی و یادآوری واقعه خونین کربلاست و پرشورترین این ایام، دهه اول به ویژه روز نهم و دهم این ماه و اربعین امام حسـین علیه السـلام و یاران اوست که در این ایام با برگزاری مراسم سـینه زنی و زنجیرزنی، علم گردانی و تعزیه‌خوانی، واقعه خونین کربلا را در اذهان تـداعی می کننـد. در این ایام، در همه شـهرها و روسـتاهای گلسـتان در غم و ماتم فرو می رود و اقشار گوناگون جامعه با پوشیدن لباس مشکی و نصب پرچم سیاه بر سر در خانه ها و مکان های تجاری، سر در مسجدها و حسینیه ها، خود را در ایام سوگواری سهیم می دانند.

نذر کردن در اسـتان گلسـتان، اشـکال گوناگونی دارد که عبارتند از: نذر قربانی کردن گوسـفند هنگام ورود علم، نذر قربانی کردن گوسفند در روز عاشورا و تحویل به مسجد و یا تکیه محل، برای استفاده در غذای حسینی، مشارکت در هزینه های ایام محرم به صورت نقـدی یا جنسـی که متـداول ترین آن تأمین برنـج و گوشت است. برخی افراد ابتـدا نذر می کنند تا حاجتشان برآورده شود و بعضی بعد از برآورده شدن حاجتشان، نذر می کنند. بعضی نیز

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی» مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰، ص ۲۹.

در روز هفتم ماه محرم هنگام بستن علم نیت می کنند و روسری دور علم می پیچند، اسفند دود می کنند و از خدای خویش طلب آمرزش می کنند. این گونه نذورات در باورهای آنها نقش به سزایی دارد و معتقدند، در این ایام حاجتشان زودتر برآورده می شود.

تعزیه‌خوانی و شبیه‌خوانی از آداب ماه محرم بوده که متأسفانه امروزه به فراموشی سپرده شده است؛ زیرا تعزیه خوانان زبردست و ماهر دار دنیا را وداع گفته اند. در استان گلستان، دو دسته تعزیه‌خوانی و شبیه‌خوانی وجود داشته است؛ دسته ای ساکن شهر و روستای خود بودند که بیشتر در تاسوعا و عاشورا و اربعین حسینی اقدام به اجرای تعزیه‌خوانی و شبیه‌خوانی می‌کردند. در تعزیه روز عاشورا، مردم در یکی از میدا ن های بزرگ شهر یا روستا گرد هم می آیند و تعزیه‌خوانان به دو گروه اتقیا و اشقیا تقسیم می شوند و حوادث روز عاشورا را بازخوانی می‌کنند. آنها با نصب خیمه و خراب کردن برخی خیمه ها مجلس عزاداری را جلوه ای خاص می بخشند.

شخصیت هایی چون شیر و مرد درویش نیز در تعزیه حضور دارند. شیر به هنگام ورود سیدالشهدا علیه السلام به میدان نبرد وارد می شود و از رفتن ایشان جلوگیری می کند. درویش نیز با لباسی یک دست سفید، پس از شهادت امام حسین علیه السلام وارد صحنه می شود و به ذکر مصیبت می پردازد. مردم در کاسه پر از آب او سکه نذری می اندازند. همچنین به هنگام وارد شدن حضرت به میدان خانواده ها، فرزندان خردسال خود را از زیر شکم ذوالجناح عبور می دهند و این کودکان برای قبولی نذرشان مقداری پول در چکمه های فردی می اندازند که نقش امام حسین علیه السلام را اجرا می کند.

یکی از نشانه های مهم کربلا، علم یا توغ است. مردم گلستان در عصر

روز پنجم محرم مراسم علم یا توغ‌بندان را اجرا می کنند. هر مسجد، هیئت و دسته ای برای خود یک علم دارد که این علم را در خیابان ها و کوچه های اطراف می گردانند. هنگام شکل گیری دسته ها، ابتدا علم و پرچم ها را پیشاپیش دسته به حرکت درمی آورند و پشت سر آنان سینه زنان به صورت دایره وار به حرکت خود ادامه می دهند و پشت سر مردان، زنان و کودکان حرکت می کنند و اشعاری که از سوی مرثیه‌خوانان خوانده می شود، به طور هم صدا می خوانند. دسته به هر خانه ای که می رسد، اگر اهالی آن خانه نذری داشته باشند، دستمال، روسری یا شالی به علم می بندند و اسفند دود می کنند که به این کار «علم بندان» می گویند. همچنین برخی از خانواده ها اگر نذر داشته باشند، به هنگام ورود علم، گوسفند قربانی می کنند.

دسته های عزاداری در عصر روز تاسوعا مهیا می شوند و در خیابان ها و کوچه ها، به ویژه به زنجیرزنی می پردازند. سپس مراسم پامنبری آغاز می شود و تا نماز مغرب و عشا ادامه می یابد. در این مراسم که تنها در محلات قدیمی گرگان برگزار می شود، گرگانی ها منبر خود را بیرون از در خانه قرار می دهند تا هرکسی نذری دارد، شمعی روشن کند و روی آن بگذارد. گرگانی ها اعتقاد دارند، اگر کسی شمع روشن کند و روی چهل منبر بگذارد، حاجتش برآورده می شود.

زنان در عصر تاسوعا حلیم می پزند و پس از آماده شدن، حلیم را تقسیم می‌کنند. گفتنی است عزاداران به سرِ دیگ حلیم یکدیگر می روند و اندکی آن را هم می زنند و پای دیگ شمعی برمی افروزند تا نیازشان برآورده شود. گفتنی است پختنی ویژه روز تاسوعا قورمه سبزی است.

مردم شب پیش از عاشورا تا صبح در مسجدها و تکیه ها به سر می برند و

به یاد شب وداع امام حسین علیه السلام با یارانش تا پاسی از شب به عزاداری و قرآن‌خوانی مشغولند. صبح این روز پیش از نماز صبح و برآمدن خورشید، مردمی که در مسجد هستند، همراه با علم مسجد و یا تکیه به خیابان ها و کوچه ها روانه می شوند. هرچه به وقت اذان صبح نزدیک می شوند، دسته سینه زنی آرام آرام به مسجد برمی گردد تا نماز صبح را به جماعت اقامه کنند. پس از آن، در مسجد یا تکیه به عزاداران صبحانه می دهند و حدود ساعت هشت صبح دوباره عزاداران در مسجد دور هم گرد می آیند و دسته زنجیرزنی تشکیل می شود. این دسته به همراه دیگر عزادارانی که آنها را همراهی می کنند، به خانه چند تن از اهالی می روند که سفره پذیرایی از عزاداران حسینی را از قبل مهیا کرده اند. شیربرنج تنها غذایی است که عزاداران در چنین مراسمی می‌خورند. سپس دسته به زیارت اهل قبور و در گذشتگان می روند.

نماز ظهر عاشورا مراسم باشکوهی است که هر شهر و روستایی از استان گلستان اقامه می شود. در عصر روز عاشورا نیز گروه تعزیه‌خوانی به اجرای تعزیه روز عاشورا می پردازند.

شام غریبان آخرین مراسم دهه محرم به شمار می آید که با اقامه نماز مغرب و عشا آغاز می شود. پس از آن، دسته سینه‌زنی حرکت خود را شروع می‌کنند و با رفتن به محلات و کوچه‌های گوناگون شهر و روستا با حضرت زینب علیها السلام و کاروان کربلاـ همراهی و همدلی می کنند و از مردم کوفه تبری می‌جویند. در هنگام برگزاری مراسم شام غریبان، در قالب مراسم دسته چوبی برگزار می شود. مردم باور دارند، وقتی خبر شهادت امام حسین علیه السلام به مردم ایران رسید، چون اسلحه خاصی نداشتند، به خون خواهی آن حضرت

چوب برداشتند و قیام کردند.

در صبح این روز برخی از خانواده حلیم و برخی دیگر شله زرد می پزنـد. همچنین در عصـر این روز علم هر تکیه، مسـجد یا هیئتی را با حضور عزاداران باز می کنند یا به اصطلاح شهید می کنند.(۱)

محرم در بین آذری ها

اشاره

محرم در بین آذری ها

آذری‌ها به خاندان پیامبر اکرم صـلی الله علیه و آله به ویژه امام حسـین علیه السـلام و یاران وفادارش، ارادت ویژه‌ای دارند. در مناطق ترک‌نشین کشورمان، روزهای محرم، کوچه‌ها و خانه ها سیاه پوش می‌شود و حتی نوزادان لباس سیاه می پوشند.

۱ _ آذربایجان شرقی

اشاره

۱ _ آذربایجان شرقی

در بیشتر شـهرهای آذربایجان شرقی، از روز اول محرم که سوگواری های مذهبی آغاز می‌شوند، با تشکیل دسته‌های عزاداری موسوم به «شاخسـی واخسـی» (شاه حسـین، وای حسین) مراسم دهه اول محرم را آغاز می کنند و هر روز پس از نماز مغرب و عشا در مسجدها و تکیه ها مراسم سینه زنی، زنجیرزنی و نوحه خوانی در سوگ یاران امام حسین علیه السلام برگزار می‌شود.

آذری‌ها مراسـم ویژه‌ای در روزهـای محرم دارنـد. یکی از ایـن مراسـم، تشت‌گـذاری است. دو روز پیش از آغـاز مـاه محرم، مراسم تشت‌گذاری آغاز می‌شود. مراسم با نوحه‌سـرایی شـروع می گردد و مردم با سـینه‌زنی در سوگ حضرت ابوالفضل علیه السـلام عزاداری می‌کننـد. ریش سـفیدان هیئت‌هـا که به آنها «حسـین چی» گفته می‌شود، مسـئول مراسم هسـتند. یکی از آنها پرچمی به

۱- خبرگزاری دانشجویان ایران،http://www.ghatreh.com.

دست می‌گیرد و جلوی جمعیت حرکت می‌کند و حسین چی دیگری، تشت خالی را به دوش می گیرد و دنبال او حرکت می‌کند. به دنبال آنها هم حسین چی‌های دیگر با مشک و کوزه‌های پر آب حرکت می‌کنند. در این فاصله، فریاد «لبیک یا حسین» به گوش می‌رسد. تشت را در گوشه‌ای از مسجد یا حسینیه می‌گذارند و آب کوزه‌ها و مشک‌ها را در آن خالی می‌کنند. پس از این کار، روضه حضرت ابوالفضل علیه السلام ، حضرت رقیه علیها السلام یا علی اصغر علیه السلام خوانده می‌شود. سپس هر کسی به نوبت تشت را می‌بوسد و لیوانی از آب آن را به نیت تبرّک می نوشد.

این مراسم در ده شب پی درپی، صورت می‌گیرد و در شب تاسوعا، روز تاسوعا، شب عاشورا و ظهر عاشورا به اوج خود می‌رسد. شبیه‌خوانی یا تعزیه و شمع‌سوزی در مسجدها در بعد از ظهر روز تاسوعا، از عرفانی ترین و زیباترین مراسم سوگواری ایام محرم در این خطه از ایران زمین است.

تشت‌گذاری برای سیراب کردن عزاداران با انواع شربت‌ها و اطعام سوگواران با انواع غذاها، مالیدن گِل بر سر و روی خود در روز عاشورا، قفل زنی (آویختن قفل به بدن)، مالیدن زغال به صورت برای نشان دادن پریشان حالی، تزیین اسبی به نشانه اسب امام حسین علیه السلام ، ادای نذر و سیاه پوشیدن در طول ماه محرم، برگزاری مراسم روز سوم و چهلم (اربعین حسینی) شهادت امام حسین علیه السلام ، از دیگر مراسم رایج ماه محرم در این استان است.(۱)

الف. تبریز

الف. تبریز

۱- نک: ایرج افشار سیستانی، نگاهی به آذربایجان شرقی، ج۱، (تلخیص از کل کتاب).

تبریز مرکز استان آذربایجان شرقی است که مردم آن شیعه دوازده امامی هستند. در این شهر مردم پیش از آغاز ماه محرم با سیاه پوش کردن مسجدها و تکیه ها، خود را برای ماه محرم، آماده و پرچم‌های سیاه و کتیبه‌های محتشم را به نشانه عزا بر سر در خانه‌هایشان نصب می‌کنند. حرکت دسته های عزاداری این شهر از روز ششم آغاز می‌شود و تا پایان روز سیزدهم ادامه می یابد. حرکت دسته های از تکیه ها شروع می شود و با رسیدن به طرف بازار شهر اوج می‌یابد. از دیگر مراسم عزاداری در این شهر، مراسم تعزیه خوانی و شبیه خوانی واقعه کربلاست که در زیر خیمه و چادرهای بزرگی که برای عزاداران نصب می کنند، اقامه می‌شود.

از جمله مراسم سنتی این شهر آن است که همه ساله در عصر عاشورا تا نزدیک اذان مغرب، عزاداران با نوحه‌سرایی حزین تا چهل مسجد را دور می‌زنند و در هر یک از آنها، شمعی روشن می کنند و به نوحه سرایی و عزاداری می‌پردازند. این مراسم به عنوان شمع پایلاماق مشهور است.(۱)

ب. مراغه

ب. مراغه

در این شهر آیین سنتی «وای عباس» هم زمان با روز هشتم ماه محرم الحرام در حسینیه ها و هیئت های مذهبی برگزار می گردد. در این روز که در مراغه تاسوعای کوچک نامیده می شود، عزاداران در گروه‌های ۲۰ تا ۳۰ نفری به یاد فداکاری های حضرت عباس علیه السلام ، عباس‌گویان در هیئت‌ها و حسینیه ها سینه زنی می کنند. در این روز بیشتر عزاداران حسینی بر سر و صورت خود گِل می مالند و با پای برهنه مسیر عزاداری را می پیمایند.

پخش نذورات از جمله شیر، شربت، نان روغنی، کیک و کلوچه در میان

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، صص ۲۷-۳۰.

عزاداران، در روز تاسوعا و عاشورا، نسبت به روزهای گذشته رونق بیشتری می‌یابد.(۱)

۲ _ آذربایجان غربی

۲ _ آذربایجان غربی

آداب و رسوم هر ملتی در هویت و باورهای مردم آن ملت ریشه دارد. در واقع، با حفظ و تداوم این آداب است که ملتی هویت می یابد. استقبال اهل تشیع، تسنن و حتی اقلیت های دینی آذربایجان غربی از ماه محرم، روح و روان مردم این سرزمین را به جوش و خروش می آورد. ماه های محرم و صفر در آذربایجان، جزو ماه هایی است که مردم استان اعم از شیعه و سنی و حتی اقلیت ها از هر حرکتی که به نوعی بیانگر سرور و طرب باشد، دوری می جویند.

برای مردم استان، توسل به دسته های عزاداری برای شفای بیماران از سالار شهیدان، جایگاه ویژه ای دارد؛ به گونه ای که بارها دیده شده است که بیمارانی از هم وطنان مسیحی مقیم شهرهای استان در مسیر دسته های عزاداری نشسته و از شهیدان کربلا طلب حاجت کرده اند.

در روزهای تاسوعا و عاشورا، در مناطقی از ارومیه که جمعیتی از اقلیت های دینی در آن سکونت دارند، مسیحیان زیادی را می توان یافت که همراه با دیگر مردم در مسیر عبور دسته ها قرار می گیرند و برای امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا اشک می ریزند.

در عزاداری های مردم آذربایجان غربی، مانند برخی مناطق کشور، از نمادهایی مانند علم، کتل و اسب به عنوان مظهر ذوالجناح و گهواره به یاد

۱- نگاهی به آذربایجان شرقی، (تلخیص از کل کتاب).

حضـرت علی اصـغر علیه السـلام استفاده می شود که این نمادها در ایجاد فضای حزن و اندوه به عزاداری ها نقش مهمی دارد. به بـاور مردم منطقه، دادن نـذری به گهواره علی اصغر علیه السـلام سـبب شـفای کودکـان بیمار، و دادن نـذر به ذوالجناح نیز موجب گشایش در کارها می شود.

شبیه خوانی نیز از آیین هـایی است که معمولاًـ در روز عـاشورا در برخی روسـتاهای شـهرهای ارومیه، خوی، سـلماس و مـاکو انجام می شود که این شبیه‌خوانی هـا به نوعی بازسـازی صـحنه هـای روز عـاشورا در صـحرای کربلاـ و چگونگی به شـهادت رسیدن یاران امام حسین علیه السلام و خود آن حضرت است.

پخش نـذورات از جمله نـان فـتیر، شـربت، شـیر داغ و حلـوا در امـام زاده هـا مرسوم است. حـتی در برخی امـام زاده هـا، مردم گوسـفند، قربانی و گوشت آن را در میان دسـته ها پخش می کنند. قربانی کردن گوسـفند، احسان، صدقه دادن و ادای نذر از معنوی ترین مراسم مردم آذربایجان است. پخش ناهار، نان، چای، شـربت، شـله زرد و خوراکی های دیگر، اهدای لوازم مورد نیـاز دسـته ها، مسـجدها و هیئت ها، در این ماه عزیز رونق می گیرد. نـذرها و نیازها به همراه دست های دعا، شـفاعت طلبی و دست به دامن شدن ها، بعد از ۱۴۰۰ سال از آن حماسه عظیم، نشان می دهد هنوز خون ایثار و آزادگی در برابر ذلت و تسلیم در کالبد جامعه اسلامی جریان دارد.

در سـحرگاه روز سوم که در ارومیه به آن «اهـل قبیله» گفته می شود، در برخی منـاطق شـماری از جوانـان، در حـالی که لباس های عربی پوشـیده اند، از مسجدها خارج می شود و اشعاری را به این مضمون می خوانند: «ای اهل قبیله برویم جسم بی سر و بی کفن» امام حسین علیه السلام را دفن کنیم».

اهالی و ساکنان استان آذربایجان غربی، آمادگی خود را برای برگزاری

آیین هـای عزاداری مـاه محرم از خود و خانه ها آغاز می کننـد، لباس سـیاه می پوشـند، اسـباب و لوازم نـذری ها را آماده می کننـد. در این ایام دسـته های مراسم عزاداری در شـهرهای بزرگ استـانماننـد ارومیه چنـد شب قبل از تاسوعا و عاشورا زمان حرکت خود را با نصب پرچم و سجاده در هیئت هایی که مرکز شهر است، مشخص می کنند.

یکی از مراسـمی که در دو دهه اخیر در شـهر ارومیه مرسوم شده، شـرح ماجرای شـهادت امام حسـین علیه السلام و آتش زدن خیمه هاست که از سوی گروهی از تعزیه خوانان به نمایش گذاشـته می شود. این گروه های عزاداری به مسجدها روستاها در مناطقی مانند شاهین دژ، خوی و ماکو می روند. آنچه بیشتر در این ایام در شهرها و روستاها به چشم می آید، حضور کودکان و نونهالان با پای برهنه یا به صورت سـقای کربلا به یاد حضرت علی اصغر علیه السلام ، حضرت علی اکبر علیه السلام و حمل علم های ویژه این ماه به نشانه احترام به شهدای این واقعه بزرگ است.

مراسم روز تاسوعا و عزاداری در اسـتان در روز نهم ماه محرم (تاسوعا) از اوایل صـبح و پس از بر آمدن آفتاب آغاز می شود. ابتدا مراسم برای لحظاتی در مسـجدها و پس از آن اوایل صـبح در خیابان ها و کوچه های شـهر و محدوده روسـتاها انجام می پذیرد و نوحه های این روز به ذکرهای مربوط به جانبازی ها و فداکاری های حضـرت ابوالفضل العباس علیه السلام اختصاص می یابد. دسته های عزاداری زنجیرزنی پس از آرایش و تشکیل دسته ها و پیش از حرکت به سوی خیابان های اصلی شهر، در کوچه هـای محلات و مقابـل مسـجد محله زنجیرزنی می کننـد. در روسـتاها عزاداران بـا توجه به کوچک بودن مکان و بافت روستایی در کوچه ها به عزاداری می پردازند و خانواده ها

و افرادی که در این ایام نذر و حاجتشان قبول شده است، صبح روز تاسوعا به دسته های زنجیرزنی صبحانه می دهند که بیشتر شامل نان و پنیر یا کره و عسل است. برخی خانواده ها نیز ممکن است گوسفندی را پیش پای عزاداران قربانی کند یا برای ادای نذر و نذورات خود مانند غذای آماده، به خیابان ها و کوچه های محلات دیگر بروند و آنها را در میان عزاداران احسان کنند. مراسم روز عاشورا در این استان از اهمیت و کرامت بسیاری برخوردار است. بنابراین، از نخستین ساعات صبح این روز، عزاداران خود را برای برپایی مراسم عزاداری آماده می کنند. تمام مغازه های بازار و شهر تعطیل می شود و کسبه و تجار از فعالیت های روزانه شان دست می کشند؛ زیرا پرداختن به کار و فعالیت در این روز را بدیمن و نامیمون می دانند.

از مهم ترین مراسم عزاداری روز تاسوعا و عاشورا، زنجیرزنی است که مانند روزهای پیش، از مسجدهای محلات، کوچه و خیابان های اطراف آغاز می شود. ابتدا دسته های زنجیرزنی در مسجدهای محلات و مناطق مختلف، اعم از شهر یا روستاها حاضر می شود و با زنجیرزنی و ندای آرام آرام «حسین وای، حسین وای»، مراسم عزاداری خود را آغاز می کنند. در شهرها هر دسته، نماینده یکی از مسجدها یا محله ای از محلات شهر است. در روستاها نیز به دلیل شمار اندک جمعیت، فقط یک دسته تشکیل می شود. بزرگی، نظم و ترتیب دسته های زنجیرزنی، میان دسته های عزاداری در مهمانی ها و دعوت ها سبب رقابت می شود. در این روز، ثروت مندان و سرشناسان یا کسانی که نذری داشته باشند، دسته های زنجیرزنی را برای صرف ناهار و شام در روز عاشورا دعوت می کنند. در باور مردم، هدف از این گونه پذیرایی ها و احسان ها، علاوه بر پذیرش نذورات و به دست آوردن

اجر و ثواب اخروی، افزایش روزی و رسیدن به برکت و عافیت از بلاهای گوناگون در طول زندگی و حیات فردی است؛ زیرا مردم بر این باورند که هرکس از این غذاها در روز عاشورا صرف کند، تن او به عشق امام حسین علیه السلام در طول سال از بیماری ها مصون خواهد ماند.

از جمله مراسم ظهر روز عاشورا، تعزیه خوانی و شبیه خوانی است که نمایش گونه ای از واقعه کربلا است. یکی از کانون های مهم این مراسم در شهر ارومیه مقابل مسجد «مهدی القدم» است که مردم محله و دیگر دوستداران اهل بیت علیهم السلام شاهد برگزاری شبیه خوانی اباعبدالله الحسین علیه السلام هستند. روز عاشورا، روز تجلی میثاق مردم با امام حسین علیه السلام و قیام خونین وی بوده و مردم عادی از راه های گوناگون از جمله نذر و قربانی، احسان چایی، شربت و آش های محلی، ساری شیله (شله زرد که در سال های اخیر معمول شده است)، در خدمت عزاداران حسینی هستند. مطابق سنت بر جا مانده از سال های دور، گروهی از عاشقان اهل بیت علیهم السلام عصمت و طهارت با پوشیدن لباس های رنگی و بر پا داشتن خیمه های ویژه، حماسه عاشورا را بازسازی می کنند. گروهی لباس قرمز می پوشند و در نقش سپاهیان عمر سعد و شمر ظاهر می شوند و برخی دیگر نقش یاران امام حسین علیه السلام را ایفا می کنند. عبارت های شعرگونه، موزون، تعزیه ها و گفت وگوهای میان یاران حضرت سید الشهدا علیه السلام و لشکریان کفر، یکی از زیباترین صحنه ها و تابلوهای رزمی و نشانه ایثار و شهادت طلبی امام و مظلومیت خاندان او و شقاوت قاتلان است.

مراسم شام غریبان از جمله مراسم حزن انگیز و اندوهباری است که در مسجدهای شهر، روستاها و حومه برگزار می شود. دسته های زنجیرزنی پس

از برگزاری مراسم عزاداری در کوچه ها وارد مسجد می شوند و زنجیر می زنند. روضه خوانی مداحان و ذکر مصیبت های حضرت اباعبدالله علیه السلام ، از دیگر ویژگی های این مراسم است و برای این منظور و طبق سنت های گذشته، پس از اندکی زنجیرزنی، در مسجدها چراغ ها را خاموش و شمع در سینی روشن می کنند و دور افراد می گردانند. اهل قبیله (سوم امام) شرح مصائب امام حسین علیه السلام و شهادت او و یارانش در دشت کربلا شاید یکی از حزن انگیزترین مصائب وقایع تاریخ شیعه در جهان اسلام است.

در روز سوم امام، مردم شهرها و روستاهای استان نیز با چنین اندیشه ای بر سر مزار و اموات خود حاضر می شوند و به سینه زنی و زنجیرزنی می پردازند. در اربعین حسینی، اهل بیت علیه السلام در کربلا ـ به عزاداری برای امام حسین علیه السلام پرداختند. آن گاه که اهل بیت و خاندان امام حسین علیه السلام از شام به سوی مدینه روانه می شدند، برای زیارت قبور عزیزان از دست رفته خود، به سوی کربلا ـ رفتند و هنگامی که به آن سرزمین رسیدند، با جابر بن عبدالله انصاری، صحابی بزرگوار پیامبر صلی الله علیه و آله و شماری از بنی هاشم که برای زیارت قبر امام حسین علیه السلام به آنجا آمده بودند، روبه رو شدند. اهل بیت علیهم السلام چند روز در آنجا برای آن حضرت و دیگر شهیدان کربلا ـ به سوگواری و نوحه سرایی پرداختند و زنان آن منطقه نیز با شنیدن صدای گریه و ناله اهل بیت علیهم السلام به سوی آنان شتافتند و با آنها هم نوا شدند. ازاین رو، مردم برگزاری مراسم عزاداری و نوحه خوانی در اربعین حسینی (چهلم) را گرامی می دارند. به همین دلیل، از صبح زود دسته های عزاداری با تشکیل صفوف زنجیرزنی، نظم و آرایش کامل در خیابان های شهر و کوچه های روستاها به راه می افتند و نوحه هایی را در سوگ امام و اربعین حسینی سر می دهند. تلاش همه

هیئت ها و دسته های شهری و روستایی بر این است که در این روز دسته های عزاداری برای زیارت اموات به سوی قبور و مزار شهدا و امام زاده های نزدیک اطراف شهر بروند.(۱)

۳ـ اردبیل

اشاره

۳ـ اردبیل

مردم اردبیل هر سال با فرار سیدن شهادت مسلم بن عقیل، با تشکیل دسته های شاه حسینی، که در محل به شکل «شاخسه» عنوان می‌شد، به استقبال ماه محرم می‌روند. تقریباً در این مراسم یک ساعت از شب گذشته، با دستور رئیس شاه حسینی‌ها، صف‌های عزادارن بسته می‌شود و درحالی که حاضران چوبی را مثل شمشیر در دست راست می گیرند، دست چپ را از پشت بر کمر نفر سمت راست قرار می‌دهند و به این طریق صف فشرده و مرتبی می آورند. مردان به صورت دایره بزرگی در کنار هم می ایستند و در پاسخ اشعار و ابیاتی که رئیس دسته با آهنگ می‌خواند، همه کلمه شاه حسین را به صورت شاخسه تلفظ می کنند. اشعار سردسته که بیشتر جنبه حماسی دارد، آمادگی گویندگان را برای فداکاری در راه حضرت حسین بن علی علیه السلام بیان می‌دارد و آهنگ هیجان انگیز و حرکت پای افراد نیز با آن موزون است. اجرای این مراسم هم اکنون تا حدودی در اردبیل منسوخ شده است، اما در برخی مناطق قدیمی این مراسم هنوز هم اجرا می‌شود.

از مراسم دیگر عزاداری که خاص اردبیل است، «تشت گذاری» در مسجدها و تکایاست. در این مراسم، سه روز مانده به آغاز محرم، تشت گذاری آغاز می‌شود و در روز اول، محلات بزرگ تر تشت می گذارند.

۱- حسن سپهرفر، مقاله آیین ها و مراسم ماه محرم در آذربایجان غربی درج شده در سایت www.aftabir.com

تشت‌ها را از چند روز پیش از مراسم تشت‌گذاری تمیز می‌شویند و در مکانی از مسجد، آماده حمل به مسجد می‌کنند. حمل تشت‌ها به این شکل است که دسته سینه‌زنان و زنجیرزنان به محلی می‌روند که تشت‌های محله در آنجاست و ریش‌سفیدان و کسانی که حامل تشت‌ها هستند، آنها را بر دوش می گیرند و جلوی دسته حرکت می‌کنند. وقتی تشت‌ها به مسجد می رسد، تشت‌ها را در جای مخصوص خود، که غالباً تاقچه بزرگی با سقف ضربی است، می‌گذارند و بلافاصله آنها را پر از آب می‌کنند. قرائت فاتحه کنار تشت در برخی مسجدها تشریفات و شأن ویژه ای دارد که در میان مسجدهای اردبیل، فاتحه مسجد جامع به ویژه در شب عاشورا، شهرت بسیاری دارد و دعای آن به وسیله خانواده سید احمد حسینی و پدران او خوانده می‌شود.

از دیگر مراسم اردبیل، حرکت دسته های عزادار است که در پیشاپیش آن، دسته بیرق محله حمل می‌شود. این بیرق نماینده آبرو و احترام محله و شعبات آن است. پس از آنها، ریش سفیدان محله و بعد از آن علم ها، طبل زن‌ها و سینه‌زن‌ها و زنجیرزن‌ها قرار دارند. هر یک از محله ها، دسته ای تشکیل می دهند و در روزی معیّن، پشت سر هم به سمت بازار حرکت می کنند. وقتی دسته جلوی مسجد محله دیگری می‌رسد، بزرگان و ریش سفیدان آن محله، در حالی‌که بیرق محله را همراه دارند، به استقبال می‌آیند. طبل و شیپورزنان در این لحظه از سوی دسته، نسبت به محله‌ای که وارد می‌شوند، ادای احترام می‌کنند و با آهنگ خاصی سلام می‌گویند. هر یک از دسته زنجیرزن ها و سینه چی ها، پس از ورود به میدان جلوی مسجد، به ترتیب نوحه خوانی و عزاداری می‌کنند و پس از آن، از طرف محله‌ای که

وارد آن شده‌اند با چای و شربت پذیرایی می شوند. آن‌گاه با آهنگ طبل و شیپور به طرف محله دیگری حرکت می‌کنند.

در روز تاسوعا، اردبیلی ها در ۴۱ مسجد شمع روشن می‌کنند. این شمع ها نذری است و معمولاً اشخاص برای برآورده شدن حاجات خود چنین نذری می کنند. وقتی افراد چنین دسته‌ای به مسجدی می‌رسند، در کنار تشت آن در ظرف‌های مخصوص شمع سوز، شمع‌ها را روشن می‌کنند و تشت را می بوسند و حاجت خود را طلب می‌کنند. وقتی آفتاب غروب می‌کند، مردم دسته های شمع گذار در بیشتر مسجدها، در کنار تشت گرد می‌آیند و فاتحه می‌خوانند.

سوگواری‌های مذهبی در اردبیل تشریفات و مراسم خاصی دارد. اردبیلیان که پیرو مذهب تشیع هستند، به وجود دوازده امام قائلند و این عده را با خود پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و یگانه دختر او فاطمه زهرا علیها السلام که مادر ائمه دیگر است، چهارده معصوم می‌خوانند و امام دوازدهم را در حال حیات می‌دانند. از این رو، به یاد درگذشت آنها سیزده روز در ایام محرم عزا دارند. در این ایام با تشریفات خاصی از جمله سینه‌زنی و راه انداختن دسته، عزاداری می کنند و از گفتار وعاظ بهره می برند یا در مجالس روضه‌خوانی که در برخی از خانه‌ها تشکیل می‌شود، شرکت می کنند.

روضه‌خوانی در خانه ها، صبح زود، برگزار و از واردین، ابتدا با چای و کلوچه پذیرایی می شود. آن‌گاه وعاظ و روضه‌خوان‌ها شروع به وعظ و مرثیه‌خوانی می‌کنند. گاهی نیز به جای صبح‌ها نزدیک عصر این مجالس را تشکیل می‌دادند.

خمیرکلوچه‌ها را با شیر و کره تهیه می‌کنند و گاهی مختصری زنجبیل نیز

به آن می‌افزاینـد و روی آن را با زرده تخم مرغ رنگین می‌سازنـد. در این مراسم شـیرین‌تر از چای و لذیذتر از کلوچه، زیبایی پـذیرایی و احترامی است که نسبت به شرکت‌کنندگان در مجالس به جا آورده می‌شود. در روزهای عاشورا و یازدهم محرم، علاوه بر چای و کلوچه مقداری حلوا هم که درون نان لواش گذاشـته می‌شود، به مهمانان می‌دهند. معمولاً این روضه‌خوانی‌ها ده روز است و آن را در اصطلاح محلی یک دهه می گویند.(۱)

الف. خلخال

الف. خلخال

خلخال از جمله شهرهای استان اردبیل است که اکثریت مردم آن

و دارای

و تنها اقلیتی از چند طایفه

در آن ساکن هستند. ارامنه این شهر نیز همزمان با رسیدن ماه محرم به سوگواری سالار شهیدان می‌پردازند.

آیین عزاداری یقه‌بندان به مناسبت سومین روز شـهادت امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا در خلخال برگزار می‌شود. در این آیین، بر اسـاس سـنتی دیرینه در همه مسـجدها و حسـینیه‌های شـهر، شام می پزنـد تا هیـچ یک از اهالی شـهر از این سـفره بی‌نصـیب نمانند. اهالی خلخال در حسـینیه‌ها، مسـجدها و خانه های که از آغاز تولد در آن خانه ثبت نام کرده اند و جزو اهل دسـته آن به شـمار می آینـد، حضور می یابند و پس از برگزاری مراسم عزاداری و صـرف شام، دکمه یقه پیراهن سـیاه آنها به وسیله پیرغلامان که معمولاً از سادات، هستند، با راز و نیاز و دعای سلامتی تا سال آینده بسته می‌شود.

شهر خلخـال دارای ده‌هـا عباسـیه، قاسـمیه، اصـغریه، اکـبریه و حسـینیه است که به ترتیب به نـام‌هـای سـقاخانه، مشـعلدارخانه، چراغچی‌خانه، پیش‌خدمت

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص۴۴-۸۲.

خانه و فرش‌خانه معروف هستند. این اماکن مذهبی در دو محله بالا و پایین شهر قرار می گیرد و معمولاً هرکس در این شب در منزلی که از آغاز تولد در آن به وسیله پدرش ثبت نام می شود، حاضر می شود و مراسم یقه‌بندان را انجام می‌دهد. برخی نیز با مراجعه به این محل‌ها و پس از بستن یقه خود، شام نذری را برای خانواده به خانه می‌برند. در این میان، شام از دنیارفتگان که نامشان از سال‌ها پیش در دفتر خانه ها ثبت شده است، به نوادگان آنها داده می‌شود.

به گفته ریش سفیدان و پیرغلامان، بستن یقه پیراهن‌های سیاه عزاداران به معنای پایان ایام عزاداری محرم و ثبت نشانه ای برای عزاداران تا آغاز محرمی دیگر است و این دکمه در سال آینده به وسیله صاحب پیراهن باز و پوشیده می‌شود.(۱)

زنجان

زنجان

آیین های عزاداری ماه محرم منطقه زنجان، با شور و عشق خاصی برگزار می شود. این دسته ها از دیرباز در قالب هیئت های مذهبی و راه اندازی دسته ها و تکیه ها برگزار شده است.

مردم زنجان دو روز پیش از آغاز ماه محرم، در مسجدها پرچم های سیاه می زنند و شب ها را در مسجدها به سینه زنی و نوحه خوانی می پردازند. طبق سنتی دیرینه، همه ساله هشتم ماه محرم، هم زمان با شب تاسوعای حسینی، خیل عاشقان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و قمربنی هاشم حضرت اباالفضل العباس علیه السلام در قالب دسته عظیم عزاداری از حسینیه اعظم زنجان به طرف

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، ص ۳۳۰.

امامزاده حضرت سید ابراهیم علیه السلام حرکت می کنند. این روز در زنجان به «یوم الابالفضل» مشهور است.

در مسیر این دسته، هزاران رأس قربانی اعم از شتر، گاو و گوسفند ذبح می شود. همچنین در طول مسیر حرکت، مردم زنجان و دیگر میهمانانی که از راه‌های دور و نزدیک به زنجان آمده اند، نذورات نقدی خود را به گروه های ثابت و سیار جمع آوری نذورات تقدیم می کنند. عظمت و شکوه این برنامه و حضور ده‌ها هزار نفری مردم به اندازه ای است که مانند آن در هیچ کجای ایران دیده نشده است. به همین جهت، زنجان در میان محافل مذهبی و فرهنگی کشور، به عنوان پایتخت شور حسینی شناخته می‌شود.

در شب های تاسوعا و عاشورا ــ به ویژه در زنجان ــ دسته های سینه زن در خیابان ها به سینه زنی می پردازند. در نقاط روستایی، پیش از روز عاشورا همه اهالی روستا اعانه جمع می کنند و خیرات می دهند. در روز عاشورا علم سبزی را که به نشانه پنج انگشت است، در محله های گوناگون می گردانند و در صورتی که امامزاده ای در نزدیکی روستا باشد، به آنجا می روند. در غیر این صورت، در قبرستان روستا جمع می شوند و پس از سینه زنی به مسجد محل برمی گردند.

در شب عاشورا نیز گروهی از سینه زنان درحالی که بر سر خود گِل مالیده اند، با پای برهنه به محله های گوناگون می روند. سپس به مسجدها بر می گردند. در روز عاشورا زنان روسری یا چارقدشان را برای برآورده شدن نیازشان به علم ها گره می زنند یا گوسفندی را مقابل علم و دسته های عزاداری قربانی می کنند.

اهالی روستای «درام» در روز سوم امام، پارچه هایی را از پرچم ها جدا

می کننـد و آنهـا را برای سـال آینـده نگه می دارنـد. ساکنان شـهر زنجان در سومین روز امام، واقعه کاروان عاشورا و اسـیران کربلا ـ را به صورت نمـادین در شـهر نشـان می دهنـد. در این نمـایش درحالی که گروهی کودک به بنـد کشـیده شـده انـد و گروهی به صورت پیاده در جلوی کاروان حرکت می کنند، به وسیله فردی قرمزپوش آزار داده می شوند.

یکی از رسم هـای دسته هـای عزاداری ــ که دیگر رایـج نیست ــ رسم «قفـل زدن» بـود. بر اسـاس این رسم کسـانی که نـذر داشـتند و حاجتشـان برآورده می شـد، در ایـام محرم بر تن خود قفـل می زدنـد. آنها یک هفته پیش از آغاز ماه محرم اطراف سینه خود را بـا خـاکستر ماسـاژ می دادنـد تا کم کم آن قسـمت بی حس شود. سـپس در پوست خود نیزه فرو و آنها را با قفل محکم می کردنـد و تـا روز دوازدهم محرم این قفل ها را باز نمی کردنـد. در آن روز امام جماعت مسـجد، محل نیزه ها را از بدن آنها خارج و برای قفل دارها دعا می‌کرد.

در چهلم امام، مراسم عزاداری با سـینه زنی آغاز می شود و در پایان مراسم کسانی که حسینی هستند، برای اینکه لباس خود را از تن درآورند، تمام محل را دعوت، و از آنها با چای و خرما پذیرایی می کردند.

حضور گسترده زنان در حاشیه مراسم از دیگر امور منحصر به فرد این مراسم است. البته در گذشته زنان تنها به عنوان تماشاگر در این مراسم حضور می یافتند، اما از سال‌های قبل زنان نیز توانسـتند به صورت دسته ای مجزا در پشت سر دسته حرکت کنند که این امر، به عنوان الگوی زیبنده پرچمدار کربلا حضرت زینب(علیها السلام)، معنویت خاصی به این مراسم می دهد. مراسم عزاداری ماه محرم در زنجان تا اربعین شهادت امام

حسین علیه السلام ادامه دارد.(۱)

محرم در بین کردها

اشاره

محرم در بین کردها

زیر فصل ها

کردستان

کرمانشاه

ایلام

کردستان

کردستان

ارادت مردم اهل سنت کردستان به امام حسین علیه السلام انکارناپذیر است، به گونه ای که منابع و کتاب های نویسندگان و شاعران این منطقه گویای این حقیقت است. استان کردستان دارای دو بافت قومی کرد و ترک و مذاهب شیعه و سنی است که همه آنها هر سال در ایام محرم در قالب دسته های سینه زنی و زنجیرزنی به عزاداری سرور و سالار شهیدان حضرت امام حسین علیه السلام می پردازند.

مردم کردستان در ایام محرم، هر کدام به نوعی ارادت خود را به امام حسین علیه السلام و مقوله عاشورا به اثبات می رسانند، به گونه ای که مردم سنندج در شب عاشورا در امامزاده «پیر عمر» در این شهر جمع می شوند و با روشن کردن شمع به دعا و نیایش و عزاداری می پردازند.

آیین های عاشورایی ویژه ای نیز در دیگر شهرهای استان میان مردم استان کردستان، اعم از اهل سنت و دیگر اقلیت‌های این شهر وجود دارد. عزاداران با آداب و رسوم خاصی، همچون تشت گذاری، تشکیل حلقه عزا در مقابل مسجدها، تکیه ها و حسینیه ها با ذکر «حسین وای»، مراسم «گل گیران» را برگزار می کنند. که خاص شهرستان بیجار است. همچنین مجالس روضه خوانی و تعزیه خوانی را از واپسین روزهای ماه ذی الحجه، آغاز می کنند و تا پایان دهه نخست محرم ادامه می دهند.

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۸۳-۱۰۲.

جوانـان و مسـئولان هیئت هـا چنـد روز پیش از عـاشورا برای اجرای مراسم گل گیران، به یاد خاک کربلا به حاشـیه شـهر می روند و مقداری خاک را تهیه می کنند و در جاهای مشخصـی در داخل شـهر بیجار، ناخالصـی های آن را به وسـیله غربال می گیرند و در صبح روز عاشورا، خاک ها را با گلاب و آب، مخلوط و گِل را برای اجرای مراسم گل گیران آماده می کنند.

عزاداران و سوگواران امام حسـین علیه السـلام و خاندان آن حضـرت با حرکت دسـته های عزاداری، گِل را به سر و صورت و همه اعضای بدن خود می مالند و با دسته ها حرکت می کنند. آتش زدن خیمه ها و چرخیدن عزاداران به دور آنها، سینه زنی، زنجیرزنی و همچنین قربـانی کردن گوسـفند در جلو دسـته هـای عزاداری و توزیع شـیر، شـربت و خرمـا از دیگر مراسم خاص اسـتان کردستان در ایام محرم است. پخت حلیم در شب تاسوعا به وسیله زنان برخی مناطق استان، از جمله شهر سریش آباد از رسوم دیگری است که در این استان در ایام محرم، اجرا و با این حلیم در صبح غم انگیز عاشورا از عزاداران پذیرایی می شود. پس از سپری شدن زمانی از حرکت دسـته های عزاداری در روز عاشورا به یاد واپسـین تکبیرهای کاروانیان کربلا و ندای «هل من ناصر ینصرنی» قافله سالار دشت کربلا مؤذنان اذان می گویند و به طرف میدان های شهرها می روند.

آیین هـای عزاداری ویژه دهه نخست محرم با برپایی نماز ظهر عاشورا به یاد آخرین نماز بزرگ شـهید امر به معروف و نهی از منکر ادامه می یابـد و بعـد از ظهر عاشورا، همه بیرق ها و علم ها به صورت افقی پیشاپیش دسـته های عزادار به نشانه شـهادت حضرت امام حسین علیه السلام و ۷۲ نفر از یاران باوفایش به حرکت درمی آیند و با برگزاری شام غریبان حسینی به پایان می رسد.

آیین سنتی تشت گذاری در کشور، خاص منطقه سریش آباد در استان کردستان است و هر سال در آخرین شب های ماه ذی الحجه برگزار می شود و دوستداران اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در این شهر در قالب هیئت های سینه زنی، با تشکیل حلقه عزا حسین حسین گویان در رثای شهدای دشت کربلا بر سر و سینه می زنند و گرداگرد تشتی آب به نشانه بستن آب روی اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و عطش و تشنگی کاروان کربلا، سوگواری می کنند. آب متبرک این تشت در روز عاشورای حسینی در میان نیازمندان درگاه اهل بیت پیامبر مکرّم اسلام پخش می شود.

در این میان، اجرای برخی آیین های سنتی مانند دسته اعراب هاشمی که در آن کودکان و نوجوانان با پوشیدن لباس ویژه اعراب به منزله کودکان کاروان کربلا- گرداگرد اسبی که نماد ذوالجناح است، بر سر و سینه زنان ندای «یا حسین مظلوم، حسین وای، ذوالجناح کو بابایم» سر می دهند و پیشاپیش دسته های عزاداری حرکت می کنند و اشک از دیده هر عاشق اهل بیت عصمت و طهارت علیه السلام سرازیر می شود.

حرکت علم ها و بیرق های عزاداری که بزرگ ترین آن علم بلندی منسوب به قمر بنی هاشم حضرت اباالفضل علیه السلام بوده و این امر نشانه این است که بیرق علمدار کربلا هنوز پس از گذشت ۱۴۰۰ سال همچنان بر زمین نیفتاده است.

علاوه بر اینها، مراسم گهواره حضرت علی اصغر علیه السلام است که در ماه محرم در این استان اجرا می شود. زینب خوانی نیز آیینی است که در شهرهای استان کردستان به اجرا در می آید. در این آیین، یکی در نقش امام حسین علیه السلام و یکی نیز در نقش حضرت زینب علیها السلام با خواندن اشعار و مرثیه به ذکر واقعه کربلا می پردازند.

ادای نـذورات که بیشتر به صورت پـذیرایی بـا غـذای گرم از هیئت هـا انجام می شود، از شب هفتم ماه محرم آغاز می شود و نیازمنـدان درگـاه اهـل بیت علیهم السـلام به قصـد تبرّک به این مجالس می رونـد و از خوان کرم خانـدان نبوت بهره منـد می شوند.(۱)

کرمانشاه

کرمانشاه

کرمانشـاه، این شـهر کهن که دروازه کربلاـست و بیشتر مردمـانش افتخـار عنوان کربلایی را دارنـد، در ماه محرم حال و هوای غریبی دارد. از عهـد قاجـار به بعـد، در کرمانشاه، تکیه های بسـیاری در مرکز شـهر ساخته شـد که در آنها مراسم عزاداری ماه محرم برگزار می‌شود. دسـته‌هـای زنجیرزن در تاسوعـا و عـاشورای حسـینی، بیرون از فضای مسـجد به سوگواری می‌پردازنـد. هیئت‌هـای گونـاگون عزاداری، بـا حمـل علم و کتل به همراه دسـته‌های زنجیرزن و سـنج زن‌ها، از مسـجد بیرون می‌آینـد و به سوی مزار شهیدان حرکت می‌کنند. گرداگرد کتل‌ها، پیرمردهای شهر با آهنگی غم‌انگیز، شعرهایی در سوگ امام حسین علیه السلام می‌خوانند و زن‌ها پشت سر آنها شیون و زاری می‌کنند.

تعزیه خوانی از آیین های بسیار قدیمی ماه محرم در کرمانشاه است. علاقه فراوان مردم به تعزیه خوانی و آگاهی یافتن از واقعه کربلا و همـدردی با مصائب سیدالشـهدا علیه السـلام و اهل بیت علیهم السـلام از طریق بازگویی و نمایش وقایع و آلام حادثه عاشورا، هرسال تعزیه خوانان را به برپایی هرچه باشکوه تر این مجالس وا می دارد.

تهیه انواع غذاها و شربت های نذری مانند حلیم، شله زرد، حلوا و تقسیم

۱- پایگاه اطلاع رسانی مرکز بزرگ اسلامی غرب کشور، www.islamicgc.com

آن میان عزاداران از دیگر آیین های این شهر است.

تهیه تابوت خونینی که روی آن کبوتری می گذارند و پشت سر آن کودکان به عنوان فرزندان امام حسین علیه السلام حرکت می کنند و فردی آنان را شلاق می زند تا به اسارت ببرد، تهیه قنداق علی اصغر علیه السلام ، حجله حضرت قاسم علیه السلام و قرار دادن دختر بچه ای مانند عروس در آن، ساختن دست ابوالفضل علیه السلام و پرتاب آن به هوا برای تحت تاثیر قرار دادن مردم، از دیگر آیین های عزاداری مردم این شهر است.

از ادوات و ابزار موسیقی رایج در منطقه کرمانشاه که در سوگواری ماه محرم استفاده می شود، می توان از دهل و سرنا نام برد که با نوای «چمری» (نوعی موسیقی اصیل محلی ویژه عزاداری) با دسته های عزاداری حرکت می کنند. در کرمانشاه روستاهای کندوله و فش، مراسم عزاداری ویژه‌ای دارند. عزاداران روستا، به روستاهای دیگر می‌روند و در هر روستا از آنها پذیرایی می‌شود. همچنین گهواره نمادین حضرت علی اصغر علیه السلام ، روی دوش مردم حمل می‌شود.(۱)

ایلام

ایلام

در شهر ایلام، مردم با نصب بیرق‌های سبز و سیاه و سرخ بر بام خانه ها و سر در مسجدها و حسینیه‌ها، فرارسیدن ماه محرم را خبر می‌دهند. از قدیم در شهر ایلام رسم بر این بوده است که هر خانواده به شمار فرزندان پسر، پرچم و علمی را بر سر در خانه یا پشت بام به اهتراز در می آوردند که در حقیقت نه تبعیض میان دختر و پسر، بلکه شعار مردم این دیار و نیز گویای

۱- علی محمدپور، مقاله «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، ش ۲۰، ص ۲۹.

این واقعیت است که در هر خانه چند نفر در تکرار عاشورایی دیگر در حمایت از مکتب اهل بیت علیهم السلام به میدان کارزار گام می نهند و به استقبال شهادت می‌روند.

در ایلام رسم بر این است که بر نوزادی که تازه به دنیا می آید و اولین محرم حسینی را درک می کند، لباس سبز می‌پوشانند؛ زیرا بر این باورند باید لباس سبز علوی را بر تن فرزند پوشاند. لباس سیاه در استان ایلام، حرمت خاصی دارد، به ویژه اگر این لباس سیاه را در ایام محرم برتن کنند. در ایام محرم فرد عزادار، نزاع نمی‌کند و حریم و حرم دیگران را حفظ می کند.

پدر و مادر، حق کتک زدن کودکانی را ندارند که لباس عزای حسینی پوشیده اند، چون بر این باورند اهل بیت علیهم السلام به عزادار حسین علیه السلام عنایت خاصی دارد. بیشتر مردم ایلام لباس عزاداری امام حسین علیه السلام را تا اربعین می پوشند و از هرگونه مراسم شادی پرهیز می کنند.

مردم ایلام، عزاداری را از شب اول محرم آغاز می‌کنند، ولی از روز هفتم چهره شهر و سیمای مردمش حال و هوای دیگری به خود می گیرد. در فرهنگ ایلام، پیش از روز هفتم، روز «تراش» نامیده می‌شود. تا پیش از این روز، مردم به اصلاح سر و صورت می‌پردازند و حمام می کنند و از روز هفتم که روز بسته شدن آب بر خیمه‌گاه امام حسین علیه السلام به شمار می‌رود، حمام رفتن، اصلاح سر و حتی شانه زدن مو را مکروه می‌دانند. از روز هفتم به یاد سقای کربلا و روز حضرت ابوالفضل علیه السلام سفره عباس علیه السلام چای عباس علیه السلام و شربت عباس علیه السلام در هر خانه و کوی و برزنی، کام تشنگان را سیراب می کند و عزاداران و خانه‌های محل‌ها را از پخت و پز باز می‌دارد تا همه یک پارچه فریاد «عباس علیه السلام » را سر دهند. این نامی است که از جایگاه ویژه‌ای در میان

مردم این دیار برخوردار است.

از شب هفتم، رفت و آمد دسته‌های عزادار از حسینیه‌ها و مسجدها آغاز می‌شود و شب تاسوعا و عاشورا، خیابان‌های شهر سرشار از جمعیت می شود. این عزاداری تا ظهر عاشورا ادامه می‌یابد. شب عاشورا در ایلام شب احیا است و حس همدردی، مردم را به شب سال ۶۱ هجری باز می گرداند. در این شب، مردم تا سحر بیدار می‌مانند و پس از پایان عزاداری‌های عمومی که تا ساعت یک و دو بعد از نیمه شب به طول می‌انجامد، به خانه همسایه‌ها می‌روند. در هر کوچه و محله‌ای، چند خانه حلیم می‌پزند و همسایه‌های دیگر، شمع، چای و شربت نذری خود را در کنار دیگ‌های حلیم، میان عزادارن تقسیم می کنند.

مردم ایلام بر این باورند، هرکس در شب عاشورا در پخت حلیم امام حسین علیه السلام کمک کند، حاجتش برآورده می‌شود. زنان در این شب، همدرد با حضرت زینب علیها السلام ، از بافتن موهای خود، پرهیز و در مجالس، خود را پریشان و آشفته می کنند. با دمیدن سپیده صبح عاشورا، حلیم‌ها در میان عزاداران پخش می‌شود و دسته‌ها شکل می گیرد. شهر، یک پارچه کربلایی می‌شود و گِل‌ها بر شانه و پیشانی، از عزایی حکایت می کند که در ظهر عاشورا با فریادهای (حسین، حسین)برپا می‌شود، شام غریبان مردم ایلام در حالی به پایان می‌رسد که بیشتر مردم از پخت و پز خودداری می کنند و به عزاداری می‌پردازند تا همدردی خود را با بازماندگان حادثه خونین کربلا ابراز کنند.(۱)

۱- حسین حسین زاده اوره نظری ، عاشورا در ایران، ص ۱۸.

محرم در بین لرها

اشاره

محرم در بین لرها

زیر فصل ها

لرستان

کهگیلویه و بویراحمد

خوزستان

لرستان

اشاره

لرستان

عشق به خانـدان رسـول الله صـلی الله علیه و آله و اهـل بیت علیهم السـلام و برگزاری عزاداری برای سالار شـهیدان حضـرت سیدالشـهدا علیه السلام جزو جدایی ناپذیر فرهنگ و زندگی مردم خطه لرستان و توابع آن است. جوانان لرستانی با برپا کردن خیمه های عزاداری و نصب پلاکارد در سراسـر اسـتان، بار دیگر حال و هوای عاشورایی را به تصویر می کشـند. استان لرستان در ایام محرم غرق در ماتم و عزای سیدالشـهدا علیه السلام می شود و بیرق های سیاه برای برگزاری عزاداری و سوگواری امام حسین علیه السلام و ۷۲ تن از یاران با وفایش در سطح شهر برافراشته می گردد.

مردم اسـتان در مـاه محرم و صـفر آییـن هـای ویژه ای دارنـد کـه از جملـه آن می تـوان بـه حضـور مردم به ویژه جوانـان برای عزاداری در خیابان ها و کوچه ها در قالب هیئت های سـینه زنی و زنجیرزنی اشاره کرد. مـداحان اهل بیت عصـمت و طهارت علیهم السـلام در این اسـتان در ماه محرم در تشکل هیئت های عزاداری نقش مؤثری دارند. این افراد که به «نوحه گوی هیئت» نیز معروف هسـتند، بـا دعـوت از مردم به ویژه نوجوانـان و جوانـان محـل سـکونت خود، هیئت هـای سـینه زنی و زنجیرزنی را سامان دهی می کنند.

حرکت دسـته های سـینه زنی و زنجیر زنی در کوچه ها و خیابان هایی که به نام شهدای هشت سال دفاع مقدس مزین شده، از دیگر برنامه هایی است که هیئت های عزاداران حسینی در مراسم سوگواری خود به آن پای بندند. عزاداران حسینی با ایستادن در برابر خـانه شـهدا در نقـاط گونـاگون شـهر، ضـمن عزاداری و نوحه سـرایی با قرائت فاتحه و صـلوات یاد و خاطره شـهدای

انقلاب و هشت دفاع مقدس را گرامی می دارند. تزیین خیمه های عزاداری با

عکس های شـهدا و مرثیه‌سـرایی شـهدای انقلاب اسـلامی ایران، جان فشانی ها و حماسه های به یاد مانـدنی یاران باوفای امام حسین علیه السلام را در روزهای تاسوعا و عاشورا در ذهن ها زنده می کنند.

پختن حلیم، آش و حلوای نذری، تهیه شربت و شیرینی و شیر داغ و پخش نذورات در میان هیئت های عزاداری، از جمله آیین هـایی است که در ایـام محرم و صـفر به وسـیله مردم این اسـتان انجـام می گیرد. برخی افراد نیکوکـار بـا قربـانی کردن گـاو و گوسفند و تهیه غذای نذری، هیئت های عزاداری را به صرف شام یا ناهار دعوت می کنند.

آیین هـا و سـنت هـای مختلفی به ویژه در روز تاسوعا و عاشورای حسـینی در این اسـتان برگزار می شود که «چهل منبر و گِل انـدود کردن» از جمله این آیین هـاست. «چهـل منبر» آیین ویژه بـانوان لرسـتانی در روز تاسوعاست که با پای برهنه و نقاب بر صورت چهل شـمع در چهل منبر یا مجلس عزاداری امام حسـین علیه السـلام روشن می کنند تا از این راه با راز و نیاز با معبود یکتای خود نیازها و حاجت خود را برآورده کننـد. زنان در این سـنت دینی از ابتدا تا انتهای این آیین با نیت های درونی خود مهر سکوت بر لب می زنند و تنها با زمزمه و ذکر کلمه «الله» یا فرستادن صلوات بر محمد صلی الله علیه و آله و خاندان پاکش مسیر حرکت خود را ادامه می دهند.

همچنین در روز تاسوعـای حسـینی، جوانـان پرشور و دوسـتدار ائمه اطهـار علیهم السـلام در لرسـتان، خاک ویژه عزاداری روز عاشورا را تهیه می کنند تا در این روز تمام بدن خود را به گِل آغشته کنند و در ماتم سالار شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام به عزاداری بپردازند.

خاک ویژه عزاداری اباعبدالله الحسین علیه السلام به وسیله جوانان لرستانی از

بیابـان های اطراف تهیه می شود و پس از غربال کردن، آن را با عطر و گلاب، معطر و خاک آماده شـده را در حوضـچه های مخصوص، با آب گرم به گِل، تبـدیل و اقشار گوناگون مردم پس از اقامه نماز صـبح روز دهم محرم (عاشورا) با خلوص نیت خود را گلِ اندود می کنند.

عزاداران حسـینی پس از گل‌مالان خود در کنار آتش هایی که به همین مناسب روشن کرده انـد، بدنشان را خشک می کنند. سپس در دسـته های سـینه زنی و زنجیرزنی در خیابان های شـهر به راه می افتنـد و با ذکر مصـیبت و نوحه سـرایی و سـینه زنی عزاداری خود را به اوج می‌رسانند. سـنت گِل اندود کردن در روز عاشورای حسینی، یکی از سنت های بسیار قدیمی رایج در میـان مردم لرسـتان است که نوع عزاداری روز عاشورای مردم، این خطه را از دیگر مناطق کشور متفاوت کرده است. مردم این منطقه با طلوع آفتاب، دسـته دسـته پس از اجرای سـنت ویژه «گِل اندود کردن» که خاص عاشورا است، به مراسم سوگواری و عزاداری حسـینی شور دیگری می بخشـند. عزاداری مردم استان لرستان، به ویژه شهر خرم آباد در روز عاشورا تا ظهر ادامه می یابد و مردم عزادار پس از خواندن زیارت عاشورا، نماز ظهر عاشورا را اقامه می کنند.(۱)

الف. بروجرد

الف. بروجرد

بروجردی‌ها به مراسم سوگواری در ماه محرم توجه خاصی دارند، به ویژه در دهه اول این ماه، شهر بروجرد میهمانان زیادی را جلب می‌کند که مشتاق دیدن کارهای گروهی و مراسم محلی تاسوعا و عاشورا هستند.

۱- www.chtn.ir خبرگزاری اجتماعی و فرهنگی.

برپایی سقاخانه، تکیه و روضه از کارهای رایج این ایام است. هرچند فعالیت‌های کوچک و بزرگ فراوانی در این ایام انجام می‌شود.

«چهل منبر» از جمله آیین های عزاداری این شهر است. در این مراسم در غروب و شامگاه تاسوعا، بسیاری از مردم و به‌ویژه کسانی که در شب‌های قبل سقاخانه داشته‌اند، درهای خانه شان را به روی مردم باز می‌کنند و سینی بزرگی جلوی در ورودی خانه یا در حیاط می‌گذارند و به یادبود شهدای کربلا در آن شمع روشن می‌کنند و با نوشیدنی و دیگر نذورات از میهمانان پذیرایی می‌کنند.

بسیاری از زنان و مردان با تهیه چهل شمع، با پای برهنه و بدون اینکه با کسی صحبت کنند، از این خانه به آن خانه می روند و شمع‌هایشان را در چهل سقاخانه می‌گذارند. با این کار ضمن عزاداری، خواسته‌هایشان را نیز یادآوری می‌کنند و از امام حسین علیه السلام و یارانش شفاعت می‌طلبند. همچنین هیئت‌های سینه‌زن و زنجیرزن این شهر، فعال‌ترین و پرطرفدارترین دسته‌های عزاداری این شهر و روستاها و مناطق اطراف هستند. هیئت‌های زنجیرزن به صورت قطاری در دو صف موازی حرکت می‌کنند و به ترتیب، افراد سال خورده و نوجوانان می ایستند. چندین طبل و سنج زن، مسئول ریتم بخشیدن و هماهنگ کردن زنجیرزنان هستند. لباس زنجیرزنی پیراهن سیاه ضخیم و بلندی است که تا سر زانو ادامه می‌یابد و پشت آن دو دریچه همیشه باز است که محل برخورد زنجیر به بدن است. با رسیدن به هیئت‌های دیگر، عزاداران به نشانه احترام زنجیرهای خود را بالا می گیرند و تکان می‌دهند و همزمان یا حسین می‌گویند.

موسیقی محرم به طور خاص بازتاب موسیقی محلی است. آوازهای

معروف به دشتی یا دشتی لری بسیار گسترده‌انـد و عمدتاً با نی یا سـرنا همراه می‌شوند که بسیار غم انگیزند. در ایام تاسوعا و عاشورا از این سازها به همراه دهل استفاده می شود و عبور دسته های عزادار از خیابان‌ها با پخش نوحه‌ها و آوازهای دشتی و همراهی ساز انجام می گیرد.

از دیگر مراسم عزاداری این شهر«تکیه بندی» است که عبارت از ترتیب دادن چادر بزرگی در صحن یا حیاط یک خانه یا در پیاده روی خیابان است. تکیه محلی برای اجتماع عزاداران است و عمدتاً با نقاشی‌ها و شعرهایی در مدح امامان و با پارچه‌های سبز و مشکی تزیین می‌شود.

تکیه‌های قدیمی‌تر با برپا کردن خیمه‌های سایبانی بسیار بزرگ و دایره مانند در حیاط مسجدها، حسینیه‌ها و خانه‌های مهم برپا می‌شدند. برخی از این چادرها به شیوه بسیار زیبایی نقاشی و خطاطی شده بودند.

یکی دیگر از آداب تاسوعا و عاشورا نـذر کردن چراغ برای سقاخانه هاست. به این نحو که معمولاً از سقاخانه‌های مشخصی که ویژه این کار است، چراغی با اجازه صاحب خانه بر می‌دارنـد و نـذر می کننـد که با برآورده شدن حاجاتشان مثلًا ده چراغ جـای گزین آن کننـد. در برخی مواقع به جـای چراغ از کالاهـای دیگر به ویژه لیـوان و استکان که مورد استفاده هیئت‌هـا و سقاخانه‌هاست استفاده می‌شود.

«پرده‌خوانی» نیز نوعی حماسه‌سرایی و نقالی است که در محرم این شهر رواج دارد. راوی در این مراسم، در محلی عمومی، نظیر صحن امامزاده یا گورستانی، بساط می گسترد و پرده بزرگی را به درختان یا دیوار می‌آویزد. این پرده تصویرهای مختلفی از قیام عاشورا و حوادث بعد از آن به ویژه قیام مختار و انتقام از قاتلان حسین علیه السلام دارد. نام شخصیت‌ها در کنار آنان نوشته

می شود و نقّال از صحنه‌ای به صحنه دیگر می رود و با آب و تاب یا با صدایی غمناك قصه‌ها را روایت می کند و بینندگان متأثر نیز به گریه می‌افتند. خاتمه کار ذکر دعا و صلوات و جمع کردن پول برای نقّال است.(۱)

کهگیلویه و بویراحمد

کهگیلویه و بویراحمد

صدای سنج و طبل عزا در شهرها و روستاها، شیون و زاری مردان و زنان عزادار حسینی، شور و نشاط پیران و جوانان عاشق اهل بیت علیهم السلام ، همگی نشانه غم و اندوه شیفتگان امام حسین علیه السلام در کهکیلویه و بویراحمد دارد.

نمادی هایی از کربلا و ضریح شش گوشه امام حسین علیه السلام و فرزند عزیزش حضرت علی اکبر علیه السلام ساخته شده است از آلومینیوم و چوب و نصب چراغ هایی با رنگ های مختلف، به مراسم این شهر زیبایی خاصی می بخشد.

این نمادهای مذهبی که روی پایه های فلزی، در شهر یاسوج، گردانده و سیاه چادرهایی که با پارچه های سبز و سیاه پوشیده می شود، حکایت از رویداد عظیم تاریخی عاشورا و صحرای کربلا دارد.

در آیین های عزاداری ابا عبدالله الحسین علیه السلام ، هر شب در این سیاه چادرها، خار و خاشاك به آتش کشیده می شود که نشان دهنده گوشه هایی از صحنه کربلا و اسارت حضرت زینب علیها السلام و امام سجاد علیه السلام است.

برگزاری نمایش هایی از صحنه های کربلا، به ویژه شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش از دیگر برنامه های عزادارای در این منطقه است.

خوزستان

اشاره

خوزستان

زیر فصل ها

الف. دزفول

الف. دزفول

الف. دزفول

مردم در دزفول از روز اول ماه محرم، کوچه‌ها و خیابان‌ها را با پارچه‌های

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، ص ۴۴۰۰.

سیاه می‌پوشانند و در مکان‌های مناسب، برای عزاداری تکیه برپا می کنند.

در این شـهر، برگزاری مراسم تاسوعـا و عـاشورا بر اساس سـنتی کهن، عزاداری مخصوص بخش هایی از شـهر است. به سـبب اختلافات دو منطقه به نام حیدرخانه و نعمت خانه، در حدود پنجاه سال پیش مسیر عزاداری به این صورت تعیین شده است که دسته‌های مناطق نعمت خانه، عصر تاسوعا به سـمت محلات حیدرخانه حرکت می کنند و در مسـیر به وسیله اهالی و ساکنان این محلات پذیرایی می شوند و روز عاشورا همه هیئت‌های عزاداری به منطقه امامزاده روبند می روند و عزاداری می کنند.(۱)

محرم در بین اعراب

اشاره

محرم در بین اعراب

زیر فصل ها

۱- خوزستان

۱- خوزستان

اشاره

۱- خوزستان

هر سال آیین‌های عزاداری ماه محرم، در سراسـر استان خوزستان با شور و عشق خاصی برگزار می‌شود. این آیین‌های عزاداری به فراخور فرهنـگ و شـیوه‌های مرسوم هر منطقه و شـهری متفاوت است، اما از دیرباز همواره در قالب هیئت‌های مـذهبی و راه اندازی دسته ها و تکایا برگزار شده است.

در خوزستان دمام و سنج، میان پنج، هفت و گاهی نُه نفر متغیر است، به گونه ای که یک نفر به عنوان اشکون در جلوی صف دمام زنان قرار می گیرد و دیگران، اطراف او می ایسـتند. در پایین صف دمام زنان، یک سـنج زن قرار دارد و دیگر سنج زنان در لابه لای دمام زنان جای می‌گیرند و بر اساس نت مشخص، نوای سنج و دمام را می‌نوازند.

در این شهر نوحه از اقبال بی‌نظیر عمومی برخوردار است و مراسم

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، ص ۴۴۰۰.

سینه زنی همراه با آواز نوحه که نوعی ملودرام حزن انگیز است، تحقق می یابد. این مراسم با ترتیب و برنامه خاصی، آغاز می شود و اوج آن زمانی است که نوحه خوان اعلام واحد می کند.

برگزاری مراسم مشعل گردانی، شبیه گردانی، تعزیه‌خوانی، آتش‌زدن نمادین خیمه‌ها و راه‌اندازی کاروان‌های سبزپوش و سرخ پوش از دیگر آیین‌های سوگواری شهادت سالار شهیدان در روز عاشوراست.

در استان خوزستان، به دلیل وجود قومیت‌های مختلف و فرهنگ‌های متنوع، به گونه‌های متفاوتی مراسم عزاداری انجام می شود.

محافل روضه، نوحه‌خوانی و مقتل‌خوانی ویژه هر روز، از مراسمی است که در خانه‌ها، مسجدها و حسینیه‌ها در همه شهرهای استان برگزار می شود.(۱)

الف. اهواز

الف. اهواز

در اهواز رسم است که در ایام محرم نیازمندان برای استجابت دعا و شفای بیماران، سفره حضرت ابوالفضل علیه السلام و حضرت رقیه علیها السلام می‌اندازند. بر سر این سفره، آش و شله زرد، نان و پنیر و شیرینی می گذارند و در پایان، دعا و نیایش و روضه می خوانند و خوردنی‌ها را به همراه پارچه‌های سبز تبرک شده، میان مهمان‌ها تقسیم می کنند.

شب هشتم ماه محرم نیز مراسم سینی حضرت قاسم علیه السلام برگزار می کنند. کیفیت این مراسم به این گونه است که روی سینی پارچه سبزی می کشند و آجیل مشکل گشا، شمع، گلاب، حنا، شیرینی و میوه را در سینی می گذارند. سینی را روی سر می نهند و عزاداری می کنند. در این میان، هرکسی حاجتی داشته باشد، نذر می کند که در صورت روا شدن حاجتش، سال آینده یک

۱- سمیه غافلی، مقاله «محرم در خوزستان»، روزنامه جام جم، شماره ۳۰۱۷، تاریخ۲۲/۹/۸۹، ص۱۵.

سینی آماده کند.

در این ایام خانه‌هایی که روضه دارنـد با نصب پرچم سـیاه یا سبزی در بالای خانه خود و باز گذاشـتن در خانه برای دعوت از عزاداران اعلام آمادگی می کنند.(۱)

ب. خرمشهر

ب. خرمشهر

خرمشهر که کربلای ایران است و داستانی نینوایی دارد، از گذشته به دلیل داشتن ده ها حسینیه، به «نجف ثانی» مشهور بود. در این شـهر در روزهای محرم، دسته های گوناگون به عزاداری می پردازند. هیئت های کردها، لرها، بوشهری ها، آذربایجانی ها و عشایر عرب به شیوه های گوناگون عزاداری می کنند.

در حسینیه «حیدریه» که بیش از دویست سال قدمت دارد، عزاداری سنتی برپا می‌شود. در روز عاشورا، از صبح تا ظهر به مقتل و روضه‌خوانی می پردازنـد و بعـد از ظهر عـاشورا، برای عزاداری سـنتی حرکت می کننـد و در خیابـان‌هـای شـهر و مجالس و محلات معین و در بعضی منازل علمای خرمشهر می روند و عزاداری می‌کنند.(۲) در مسجد جامع شهر هم مردم فراوانی به یاد شهیدان کربلا جمع می‌شوند و عزاداری می‌کنند.

در شلمچه هم که قتلگاه سی هزار شهید است، زائران و کاروان‌های عزاداری رو به کربلای حسینی می‌ایستند و زیارت عاشورا می‌خوانند و عزاداری می‌کنند. در روزهای محرم، مسافران فراوانی از سراسر ایران برای

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۴۸۶ _ ۵۱۲.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، ص ۵۲۰.

شرکت در مراسم عزاداری به شلمچه می‌آیند.(۱)

ج. شوشتر

ج. شوشتر

بـا آغـاز محرم، شوشتر حال و هوای دیگری پیـدا می‌کنـد. رنگ غالب نقاط شـهر سـیاه می شود و سـیاه پوشان عزادار از سر ِ اخلاص بانگ یا حسـین برمی دارند. هر کس برای تأمین امکانات و وسایل مورد نیاز هیئت می کوشد و سفره انداختن و دادن طعـام امری لازم و ضـروری شـمرده می شـود. در نگـاه شوشـتری‌هـا، اطعـام عزاداران سـبب برکـت در خـانه و زیـادی روزی می‌گردد. علاوه بر بقاع متبرکه امامزادگان شوشتر، مـدرسه علمیه «جزایریه» در اجرای مراسم عزاداری این شـهر نقش عمده‌ای دارد.

هیئت عزاداران و دسـته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی، در روزهای تاسوعا و عاشورا آماده برگزاری مراسم می‌شوند و مسیرهایی را که سالیـان سـال است می پیماینـد و از اجـدادشان به‌جـا مانـده است، مهیا می‌سازنـد. در این مسـیرها با نصب بیرق‌های سـیاه و برپایی ایستگاه‌های صلواتی، از هیئت‌ها پذیرایی می کنند.(۲)

د. بهبهان

د. بهبهان

مردم شهرستان بهبهان در استان خوزستان همانند دیگر شهرهای ایران با آمدن ماه محرم شهر را سیاه پوش می کنند و به عزای امام حسین علیه السلام و یاران باوفایش می نشینند. شاید تفاوت عمده عزاداری آنها با دیگر شهرهای ایران در این باشد که در بهبهـان شب هـای اول و دوم، کودکـان هسـتند که با سـینه زنی و نوحه خوانی خود، عملاً بزرگ سالان را به عزاداری و سـینه زنی تشویق

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، ص ۵۲۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۲، صص ۴۳۶ _ ۴۶۰.

می کنند. در این زمینه، ساختن محلی مخصوص در شب اول ماه محرم برای کودکان در بعضی از کوچه های نسبتاً وسیع که به آن «میدانی» می گویند، در نوع خود بی نظیر است.

از دیگر تفاوت های سینه زنی در شهرستان بهبهان نسبت به دیگر شهرهای ایران، وجود امامزاده های متعدد در این شهرستان است که دسته های سینه زنی باید کیلومترها راه را برای ورود به امامزاده های شاه میعالی حسین، امامزاده حیدر علیه السلام ، امامزاده فضل علیه السلام ، امامزاده ابراهیم علیه السلام و بی بی زبیده خاتون علیها السلام (خواهر حضرت امام رضا علیه السلام بپیمایند و به مقام شامخ امامت احترام بگذارند و به آنان تسلیت بگویند.

از دیگر مراسم عزاداری این شهر، راه‌اندازی دسته های عزاداری است. نکته مهم، نحوه ورود و خروج دسته های عزاداری است؛ به گونه ای که به هنگام ورود دسته های عزادار در قالب گروه ها (حلقه ها)ی چهار نفری کمر همدیگر را می گیرند و با ریتم و آهنگی خاص که به آن «کولکی» می گویند، با سر دادن اشعار شورانگیزی وارد صحن مطهر امامزاده می شوند و پس از نوحه خوانی و سینه زنی آرام و به هنگام خروج از امامزاده با زدن نوعی سینه که به آن «سه سنگ» می گویند، با خواندن نوحه مخصوص این نوع سینه زنی که منصوب به قدیمی ترین نوحه سرای بهبهان است، از صحن امامزاده خارج می شوند.

طریقه سینه زنی سه سنگ نیز بدین صورت است که عزاداران روی زانو می نشینند و نوحه خوان به آرامی نوحه می خواند، تا جایی که نوحه وی اوج می گیرد و با گفتن کلمه «علی» سینه زنان سه بار محکم و متوالی به روی سینه خود می زنند و در چندین نوبت این مسئله تکرار می شود، سپس در پایان

نوحه، نوحه سرا با گفتن صلوات، از عزاداران می خواهد که امامزاده را ترک کنند.

همچنین مردم مذهبی شهر تاریخی بهبهان، تا پایان ماه صفر با به راه انداختن گروه های گوناگون تعزیه که با قدیمی ترین نسخه های موجود تعزیه خوانی همراه است، به عزاداری امام حسین علیه السلام و یارانش می پردازند. همچنین در ماه محرم در این شهرستان، برخی محلات قدیمی مانند «محله کاروانسرا» هنوز اصالت خود را در بستن محمل ها و نعش کشی حفظ کرده اند و با آوردن شتر، سفر قافله کربلا را به نمایش می گذارند.

از دیگر آیین های مردم در ماه محرم، حجله قاسم است که در این حجله حضرت علی اصغر علیه السلام به صورت نمادین در گهواره گذاشته می شود و زنانی که به این حجله می روند، ابتدا نذر می کنند. سپس به صورت پنهان چیزی را از حجله برمی دارند که اگر نذر آنها ادا شد، سال آینده با شیرینی شیء مورد نظر را به حجله برمی گردانند. کودکان نیز برای اینکه رونق بیشتری به حجله دهند، علی اصغر علیه السلام نمادین را در خانه ها می گردانند و کسانی که نذری داشته باشند، در جیب علی اصغرِ نمادین پول می گذارند. ممکن است خیلی از خانواده ها توانایی برپایی حجله را نداشته باشند. بنابراین با مقداری پول، سعی در برآوردن نذر خود می کنند. پس از پایان مراسم عزاداری در ظهر عاشورا، عزاداران در خانه های متعددی «چلوخورشت» نذری می دهند.

در این شهرستان در غروب عاشورا، مراسم «شام غریبان» برگزار می شود. برخی گروه های عزادار با در دست داشتن شمع کوچه ها را طی می کنند و مویه کنان دنبال سر مقدس امام سوم شیعیان علیه السلام می گردند که این مراسم تا پاسی از شب ادامه می یابد.

روز بعد از عاشورا، مراسم «تنور خولی» به صورت تعزیه برگزار می شود که به واقعه پنهان کردن سر مقدس امام حسین علیه السلام در تنور به وسیله «خولی» اشاره می کند و شب بعد نیز مراسم «دفن شهدا» در قالب تعزیه ای کوتاه برگزار می‌شود. داستان تعزیه نیز از این قرار است که گروهی زن روی دار علقمه می روند که آب بیاورند، ولی با اجساد شهداء روبه رو می شوند که در نهایت، حضرت امام سجاد علیه السلام آنها را به خاک می سپارد.

از نکات مهمی که باید در نوع عزاداری مردم بهبهان به آن اشاره کرد، این است که هر شب در ابتدای عزاداری و حرکت دسته های سینه زنی و زنجیرزنی، ساز و دهلی مخصوص نواخته می شود که در فرهنگ بومی منطقه، «خطیر چپ» نام دارد.

در فرهنگ این مردم همانند خیلی از شهرهای دیگر، روز تاسوعا منسوب به حضرت ابوالفضل علیه السلام است، به گونه ای که «سفره ابوالفضل» از مهم ترین نذورات مردم در ماه‌های محرم و صفر به شمار می رود.

مهم ترین نذورات مردم در ماه‌های محرم و صفر، کتلک (نوعی نان محلی که ترش است) باقلا، حلوای قالب (از خرما تهیه می شود) حلوای برنجی، حلیم و شربت آب لیمو نعناع و بیدمشک است که به ویژه هنگام روز و ظهر عاشورا میان دسته های سینه زنی پخش می شود.(۱)

محرم در بین بلوچها

اشاره

محرم در بین بلوچها

زیر فصل ها

سیستان و بلوچستان

سیستان و بلوچستان

اشاره

سیستان و بلوچستان

مردم اهل تسنن در بلوچستان با آغاز ماه محرم خود را در سوگ سرور و

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، صص۱۰۳-۱۳۰.

سالار شهیدان سهیم می دانند و با اجرای برنامه‌های سخنرانی در محافل مذهبی، به استقبال این ماه می‌روند.

با آغاز اولین روز از ماه محرم، امامان جمعه، پیش‌نمازان مسجدها و ملایان اهل تسنن، با سخنرانی در مسجدها و محافل مذهبی، مردم را از اهمیت این ماه آگاه می‌سازند و با روایت احادیث گوناگون سعی دارند مظلومیت امام حسین علیه السلام و نقش وی در اسلام و عظمت این ماه پر برکت را برای نمازگزاران تبیین کنند.

مردم در مسجدها اهل تسنن و خانه ها، مردم تا پاسی از شب خود را از فیض و برکت این ماه با تلاوت قرآن و ذکر تسبیح سهیم می‌کنند و زنان نیز در خانه ها دور هم جمع می‌شوند و با تلاوت قرآن، ذکر و تسبیح از برکات این ماه بهره‌مند می‌شوند. آنان در ماه محرم دست از انجام کارهایی مانند حصیربافی و سوزن دوزی برمی‌دارند و می کوشند خود را با ذکر، تسبیح، نماز و روزه مأنوس کنند.

در بلوچستان ایران، در ایام ماه محرم، بیشتر کسانی که از وضعیت اقتصادی بهتری برخوردارند، با دادن خیرات و صدقه به نیازمندان و یتیمان و با ذبح بز و گوسفند و توزیع آن در میان خانواده‌های کم درآمد و بی‌بضاعت، از ثواب این ماه بهره می برند.

بیشتر اهالی بلوچستان و برادران و خواهران اهل تسنن روزهای تاسوعا و عاشورا روزه می گیرند. آنها بر این باورند گرفتن روزه در این ایام، ثواب بسیاری دارد. مولوی‌ها و ملایان مسجدها نیز هر شب پس از نماز، مردم را دعوت به گرفتن روزه در روزهای تاسوعا و عاشورا می کنند.

پخت انواع غذاهای محلی مانند حلوا، خورشت و برنج و همچنین توزیع

شیر و خرما میان خانواده‌های کم درآمد از دیگر آیین‌های روزهای تاسوعا و عاشورا در بلوچستان است. همچنین بیشتر زنان با پختن غذاهای خوشمزه و بردن انواع غذاها به مسجدها سعی دارند خود را از ثواب این روزها بهره مند سازند.

دعوت به تأمل و وحدت، یکی از کارهای خوب در میان مردم بلوچستان و اهل تسنن است که در این ایام با برادران شیعه مذهب خود، بیشتر تعامل می‌کنند و مولوی‌ها و ملایان مسجدها، مردم را به تعامل و وحدت فرامی خوانند و با دیدن یکدیگر، این ایام را به هم تسلیت می‌گویند.

نوحه‌خوانی، سینه‌زنی، زنجیرزنی، برگزاری زیارت عاشورا، و تعزیه‌خوانی از آیین های معمول مردم سیستان در ایام محرم به شمار می رود.

پخت حلیم و شله زرد، خودداری مردم سیستان از پخت غذا در سه روز پیش از واقعه عاشورا، پشت بام رفتن ریش سفیدان و تلاوت قرآن و ذکر دعا برای اعلام رسیدن ماه محرم و برگزاری مجالس روضه و عزاداری در خانه ها از آداب خاص مردم سیستان در ماه محرم و هجده روز پس از آن است.

تعزیه در سیستان به صورت روز شمار اجرا می شود. به این صورت که شبیه خوانان هر روز ماه محرم را به یکی از یاران امام حسین علیه السلام مثلاً حضرت علی اکبر علیه السلام یا حضرت ابوالفضل علیه السلام اختصاص می دهند.

الف. چابهار

الف. چابهار

مردم چابهار با برپایی آیین های نوحه خوانی، تعزیه، روضه‌خوانی، سخنرانی، سینه‌زنی و زنجیرزنی، همچنان یاد قیام سرور و سالار شهیدان علیه السلام را زنده نگاه داشته اند.

در ظهر عاشورا مردم محلی در بندر مرزی چابهار، با آداب و رسوم خاصـی با آتش زدن خیمه ها به یاد اسیران کربلا بر سر و سینه می زننـد و با حضـرت زینب علیها السـلام و اسـیران همدردی می کنند. زنان پاکسـتانی مقیم چابهار در دهه اول محرم با نوحه‌خوانی و برپـایی آیین هـای ویژه، سوگواری می کننـد و در شب تاسوعـا نیز با بسـتن حجله حضـرت قاسم علیه السـلام به عزاداری خاص «حضرت قاسم» می پردازند. (۱)

محرم در بین ترکمن ها

اشاره

محرم در بین ترکمن ها

زیر فصل ها

۱- گلستان

خراسان شمالی

۳- خراسان جنوبی

۱- گلستان

۱- گلستان

ترکمن های این اسـتان در طول ماه محرم، با عادات و آداب خود به عزاداری می پردازند.تکیه های موجود در محلات قدیمی و بازارهـای شـهرهای قـدیمی به ویژه در گرگـان نشـان از آن دارد که معمولاًـ در هر محله ای تکیه ای وجود دارد و عزاداران شب ها در تکیه گرد هم جمع می‌شوند و به عزاداری می پردازند.

همچنین برخی ساکنـان هر محله منبـر کوچـک دو پله ای در خـانه دارنـد که در طـول دهه و روز اربعین، در بزرگ‌ترین اتـاق خانه قرار می دهند تا واعظی که از پیش از فرارسیدن محرم با او هماهنگ کرده اند، پس از سخنرانی به ذکر مصائب و مناقب امام حسین علیه السلام و یارانش بپردازد. معمولاً این مراسم زنانه است. در روستاها نیز روضه‌خوانی های خانگی به وسیله افراد ثروت مند، در نوبت صـبح یا عصر، پیش از نماز مغرب و عشا برگزار می گردد. ساکنان این استان بر این باورند، روضه‌خوانی در خانه موجب

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، صص۱۰۳-۱۳۰.

برکت مال و نزول نعمت می شود. به همین دلیل، افرادی که نذر روضه خوانی دارند، به این کار می پردازند و واعظ را به خانه دعوت می کنند تا از اول تا دهم محرم، مجالس روضه در خانه شان برگزار شود.

خراسان شمالی

اشاره

خراسان شمالی

زیر فصل ها

ترکمن صحرا

ترکمن صحرا

ترکمن صحرا

ترکمن‌های شمال خراسان در روزهای محرم، به ویژه در روز تاسوعا و عاشورا در مسجدها جمع می شوند و به نیازمندان غذا می دهند و عزاداری می کنند. آنان نان ویژه ای به نام «قتلمه» می پزند و در میان عزاداران امام حسین علیه السلام توزیع می کنند.

از جمله مراسم این شهر آن است که دسته های عزادار به خانواده هایی سر می زنند که در یک سال گذشته، عزیزانشان را از دست داده اند.(۱)

۳- خراسان جنوبی

۳- خراسان جنوبی

ترکمن های این استان که بیشتر از اهل سنت هستند، در ایام محرم به احترام شیعیان و در هم جواری آنان به تکریم و بزرگداشت امام حسین علیه السلام و اهل بیتش علیهم السلام می پردازند.

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، صص۱۰۳-۱۳۰.

فصل سوم: محرم در ملل

اشاره

فصل سوم: محرم در ملل

در این بخش به بررسی شیوه عزاداری مردم دیگر کشورها در ماه محرم و تأثیر نهضت حسینی بر آنها می‌پردازیم. امام حسین علیه السلام آزادمردی است که یاد و خاطره اش فراتر از زمان و مکان است و در دل همه مسلمانان جهان جای گرفته است. سید و سالار شهیدان با قیام خویش کلاس درس آزادگی را به وسعت این کره خاکی گشوده و ندای مظلومیت و پیام ظلم ستیزی او در هر زمان و مکانی طنین‌انداز شده است.

بخش اول: محرم در قاره آسیا

اشاره

بخش اول: محرم در قاره آسیا

آنچه امام حسین علیه السلام و انصارش در حادثه کربلا از خود بروز دادند، به حق ستودنی است. این حرکت جاوید همچون چشمه‌ای از قله‌های عترت و امامت در دشت تشنه انسانیت جاری شد و مسیر تاریخ را دگرگون ساخت.

اگر خوب بنگریم، می‌بینیم عزاداری امام حسین علیه السلام تنها مخصوص شیعیان نیست، بلکه موضوعی جهانی است. اکنون همه سرزمین های این کره خاکی کربلای حسین است و نام و یاد او در همه جا زنده است. رهبر بزرگ انقلاب، حضرت امام خمینی رحمه الله در یکی از سخنرانی‌هایش که درباره ماه محرم ایراد شده بود، درباره اثر و نفوذ قیام عاشورا بر ملت‌ها فرمود:

شما در کجا سراغ دارید که ملتی این‌طور هماهنگ بشود. اینها را در تمام کشورهای اسلامی و ملت‌های اسلام سید الشهدا علیه السلام در روز تاسوعا و عاشورا هماهنگ کرده است. بروید هندوستان همین بساط

است، بروید پاکستان همین بساط است، هر جا بروید همین بساط است.(۱)

امام حسین علیه السلام چشمه جوشان حریت و عشق است و تا ابد کام همه تشنگان آزادی را در همه جهان سیراب می سازد. عشق به حسین علیه السلام مرزهای آبی و خاکی را در نوردیده و دل‌های آزادگان جهان را شعله‌ور ساخته است.

عراق

اشاره

عراق

عراق، اولین کشوری است که عاشورا در آن اهمیت خاصی دارد و به اعتقاد بسیاری از مورخان و علما، اولین کشوری است که در آن مراسم عزاداری حسینی برگزار شده است. مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام نخستین بار در روز یازدهم محرم سال ۶۱ هجری در کنار اجساد مطهر شهیدان به وسیله اهل بیت علیه السلام برگزار شد.

پس از آن هنگام ورود کاروان اسیران به کوفه، امام زین العابدین علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام و ام کلثوم علیها السلام برای مردم کوفه که برای تماشا آمده بودند، سخنرانی کردند که در پی آن صدای ضجه و گریه از خانه ها و مردم کوفه بلند شد که به نوعی عزاداری برای شهدای کربلا و افشاگری امویان بود.(۲)

مختار ثقفی، نخستین کسی است که به مناسبت روز عاشورا، در خانه خود در شهر کوفه مجلس یاد بود برپا کرد و شعار «یالثارات الحسین» را سرداد. در مجموع هدف از این مجالس، تحریک مردم برای جنگ علیه امویان و خونخواهی حسین علیه السلام بود.

همچنین از همان آغاز، کربلا زیارتگاه و محل تجمع مسلمانان شد.

۱- صحیفه امام خمینی، ج ۱۱، ص۹۸.

۲- حیدر علی، شناخت عوامل بنی امیه در واقعه عاشورا، تهران، برهان، ۱۳۷۹، ص۳۵.

بنـابراین، متوکل عباسـی دسـتور داد قبر امام را محو کننـد. او مردم را تهدیـد کرد که به زیارت آن حضـرت نرونـد که جان و مالشان در امان نخواهد بود.

پیدایش عزاداری رسمی و علنی برای امام حسین علیه السلام از زمان آل بویه شکل گرفت.(۱) دوران آل بویه در عراق از مهم ترین دوران رشد و تحول شعائر و مراسم دینی به ویژه عاشورایی بود.

پس از او داوود پاشا، حاکم عثمانی عراق، بیش از دیگر ترکان بر شیعه سخت گرفت و آنها را از برپایی عزاداری بازداشت. او معتقد بود عزاداری، ابزار تبلیغاتی دولت ایران علیه عثمانی است. با روی کار آمدن علی رضا در بغداد، شیعه در انجام مراسـم آزادی یـافت و مجـالس عزا به راه انـداخت و علی رضـا هم در آنهـا شـرکت کرد. در میـانه قرن نـوزدهم میلادی، همزمـان با گسترش مجالس عزا، دسـته‌های عزاداری هم پدید آمد. یکی از نخستین هیئت‌ها و دسـته‌ها، دسـته های سـینه‌زنی بود که برای نخستین بار در کاظمین به راه افتاد.

مـدحت پاشا، با صـدور اعلامیه‌ای حرکت دسـته‌های عزاداری را ممنوع اعلام کرد و برپایی عزاداری را جرم خوانـد. او پس از این، دست از سخت گیری برداشت و مردم را آزاد گذاشت.

در آغـاز قرن بیسـتم، عزاداری در عراق گسترش یـافت و رنـگ مردمی و فولکلوری به خود گرفت و در کنـار مجـالس تعزیه، دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی هم پدید آمد. در نیمه دوم قرن نوزدهم، شیعیان عراق به تأسیس حسینیه روی آوردند. نخستین حسینیه، با نام «حسینیه حیدری» در کاظمین ساخته شد.

۱- المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، ج۱۴، ص۳۶۱.

پس از تشکیل حکومت ملی در عراق در ۱۹۲۱م.، دولت روز عاشورا را تعطیل رسمی اعلام کرد، اما رفته رفته با این مراسم مخالفت کرد تا در عاشورای ۱۹۲۷م. میان عزاداران و عوامل حکومتی در صحن کاظمیه، درگیری پیش آمد و در ۱۹۲۸م.، دولت عزاداری را ممنوع کرد.(۱)

ملک فیصل اول، به مراسم عزاداری عنایت داشت و به عزاداران برای این مراسم کمک مالی می‌کرد و خود در آن شرکت می‌جست. در ۱۹۳۲م. دولت به هیئت‌های عزاداری سخت گرفت و در ۱۹۳۵م. در دوره وزارت یاسین هاشمی به شدت از برگزاری مراسم عزا جلوگیری شد.

در دهه پنجاه دولت بر سختگیری خود افزود و هیئت‌ها را مجبور کرد تا از پلیس اجازه نامه بگیرند. در پایان حکومت سلطنتی در عراق، مراسم عزاداری جنبه سیاسی اش را از دست داد.

در پایان دهه ۶۰م. و آغاز دهه ۷۰م.، این مراسم به شکلی چشمگیر رشد کرد و دگرگون شد. در سال ۱۹۶۸م. رادیو عراق مراسم عزاداری را پخش کرد. در آغاز دهه هفتاد در کنار جنبش شیعی، از یک سو و مشکلات سیاسی و اقتصادی از سوی دیگر، مراسم عزاداری به اوج خود رسید و حکومت برای حل مشکلات، ۶۰ هزار ایرانی را از عراق اخراج کرد و با اعمال فشار بر شاعران و مداحان و نوحه گران کوشید مراسم را از بار اجتماعی و سیاسی تهی کند.

در ۱۹۷۵م. از برپایی مراسم در نجف جلوگیری شد و دو سال بعد مردم دست به تظاهرات زدند و شعار دادند. در پی آن شماری از مردم کشته و زخمی و زندانی و اعدام شدند. سرانجام با آغاز جنگ عراق و ایران در

۱- ۳.دائره المعارف تشیع، ج۳، ص۲۸۴.

۱۹۸۰م. برگزاری هرگونه مراسم عزاداری حسینی در عراق ممنوع شد.

البته با روی کار آمـدن رژیم بعث عراق، برگزاری این مراسم رفته رفته با محدودیت روبه رو شد تا اینکه در سال ۱۹۸۹م. طی برخوردی نظامی به شدت سرکوب شد، اما با سقوط رژیم بعث در سال ۲۰۰۳، مراسم ویژه عاشورا احیا شـد و اکنون مردم با شور و شوق خاصـی آن را برگزار می کننـد. این ممنوعیت و محـدودیت بیست ساله، برای برگزاری این مراسم بـاعث شـد تا مردم با شعف و شور مضاعفی مراسم عاشورا را برگزار کنند.(۱)

امروزه مردم شـیعه عراق ده روز پیش از آغاز محرم خود را برای مراسم عزاداری آماده می کننـد. از ابتـدای ماه محرم با نهادن نام شـهدای کربلا بر هر یک از روزهای دهه اول محرم، مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام در عراق آغاز می شود. مردم عراق روز اول را به سـفر امـام حسـین علیه السـلام از مـدینه به کربلا اختصاص می دهنـد. روز دوم و سوم، روز ورود ایشان به کربلا، نصب خیمه ها و گریسـتن حضـرت زینب علیها السـلام ، روز چهارم، روز مسلم بن عقیل علیه السلام ، روز پنجم از آنِ پسـران مسـلم علیه السـلام ، روز شـشم روز اصـحاب امام حسین علیه السلام ، روز هفتم، روز حضرت عباس علیه السلام ، روز هشـتم روز حضرت قاسم علیه السلام ، روز نهم از آنِ حضرت علی اکبر علیه السلام ، و عبدالله الرضیع علیه السلام و روز دهم، روز امام حسین علیه السلام خوانده می شود.

هر شب و پس از مرثیه خواندن، مردم عزادار کنار هم می ایستند و با در دست گرفتن شمشیر و زدن طبل به صورت دسته های منظم و آهنگین، حیدرحیدرکنان مراسم عزاداری ویژه ای را برگزار می کنند. سپس عزاداران به صورت گروهی دور هم جمع می شوند و با خواندن مرثیه و نوحه به

۱- تاریخ النیاحه، ج ۲، ص ۴۶.

عزاداری می پردازند. عزاداران در شب تاسوعا با ساختن مشعل روی شاخه های ویژه و آتش زدن و گرداندن آن تا صبح روز عاشورا شب را صبح می کنند.(۱)

در روز عاشورا مردم عراق در مسجدها و حسینیه هایشان حاضر می شدند و خود را برای خواندن مقتل امام حسین علیه السلام آماده می کنند. معمولاً مقتل را یکی از روحانیان شناخته شده با شور و حال خاصی می خواند. خواندن مقتل که در عراق دوره های آموزشی ویژه ای دارد که با سوز و آهی همراه است و تا ظهر عاشورا ادامه می یابد. از مهم ترین شخصیت‌هایی که در کل تاریخ عراق به خواندن مقتل در روز عاشورا مشهورند، می توان به مرحوم سید عبدالزهرا اشاره کرد که او را پدر مقتل خوانان می دانند و افراد بسیاری را برای خواندن مقتل، تربیت کرده است. همچنین مرحوم سید محمدباقر حکیم که خواندن مقتل او از پرطرفدارترین مراسم عاشورایی به شمار می آمد.

مقتل خوانی این دو فرد به قدری اهمیت داشت که برای شرکت در مراسمشان از کشورهای اسلامی دیگر نظیر بحرین و عربستان سعودی، مسافران بسیاری به عراق و ایران می آمدند. خواندن مراسم مقتل خوانی با رسیدن آفتاب به وسط آسمان پایان می یابد. در این موقع مردم به خیابان‌ها می آمدند و خود را برای عزای طویریج آماده می کنند.

در حقیقت، طویریج نام دهی است که تقریباً در ۲۰ کیلومتری شهر کربلا واقع شده است. مردم عزادار از سپیده دم و بعد از خواندن نماز صبح که غالباً به صورت جماعت برگزار می شود، هروله کنان به سمت کربلا می آیند. آنها باید حتماً ظهر به حرم برسند و سینه زنی خود را در آنجا انجام دهند. در این

۱- تاریخ النیاحه، ج ۲، ص ۴۶.

زمان، در کربلا به صورت مجازی خیمه هایی، برپا و ضـمن شبیه سازی اصـحاب و سـربازان عمر بن سـعد اقـدام به آتش زدن خیمه ها می کنند. معروف ترین غذای این روزها قیمه نجفی است که مخصوص این روز ها پخته می شود و طرفداران بسیاری نیز دارد.

الف. کربلا

الف. کربلا

شهر مقدس کربلا که قربانگاه عاشـقان و مدفن سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و مشهد شهیدانی است که نه در گذشـته جهان مانند آنان وجود داشـته است و نه در آینده وجود خواهد داشت. اهالی این شـهر هر سال با فرارسـیدن ماه محرم، مراکز عزاداری شـهر را سـیاه پـوش می کننـد و در هر مرکز مراسـم روضـه خـوانی و سـقاخانه ای برگزار می شـود. در کربلای معلّی بـا شـور و هیجـانی خـاص همه اقسـام عزاداری از سـینه‌زنی و زنجیرزنی، سـقایی و شـبیه‌خـوانی، مقتـل‌خوانی و تعزیه‌خوانی، طویریج و آتش زدن خیام و شام غریبان با حضور عزاداران مقیم این کشور و کشورهای مختلف انجام می شود.

در این میان، باشکوه ترین مراسم، نصب خیام در صحن حرم حضرت اباعبدالله و ابوالفضل العباس علیه السلام به شمار می آید که از سـنت‌هـای قـدیمی است. معروف است که این خیمه‌هـا هر یک متعلق به اهالی یکی از شـهرهای بزرگ و معروف ایران است که برای تعظیم و ترویـج شـعائر مـذهبی و اقامه مجلس روضه‌خوانی و عزاداری سـنتی خریـده و وقف شده است و در ماه محرم در مکـان‌هـای خاصـی نصـب می‌شـود. در ایـن خیـام در مـاه محرم، به ویژه در روز تاسوعـا و عـاشورا، عزاداران مجلس روضه‌خوانی برپا می‌کنند و در پایان مجلس از خیمه‌ها خارج می شوند و برای عزاداری به طرف صحن

مطهر حضرت عباس علیه السلام می روند.(۱)

ب. نجف

ب. نجف

مردم در نجف اشرف، با فرا رسیدن ماه محرم، به استقبال این ماه می روند و برای ترویج شعائر مذهبی و اقامه عزاداری سنتی، بسیاری از مراکز و محلات شخصی و عمومی مانند منازل و مسجدها و حسینیه‌ها و غیره را سیاه پوش و با نصب پرچم‌های حسینی و کتیبه اشعار محتشم و دعبل خزاعی، مردم را به شرکت در مراسم روضه‌خوانی دعوت می کنند.

عموماً مجالس روضه خوانی در اماکن شخصی و عمومی تشکیل می‌شود، اما معروف‌ترین مجالس آن در بیوت علمای اعلام و شیوخ عرب و رجال معروف نجف برگزار می‌شود.

نجف، دسته های عزاداری باشکوهی دارد که هر ساله در اول ماه محرم متشکل از دسته های زنجیرزنی، سینه زنی و سقایی برای عزاداری سنتی در خیابان های شهر به طرف صحن مطهر مولای متقیان به عزاداری می‌پردازند. این دسته ها در لیالی تاسوعا و عاشورا مراسمی را به عنوان مشق مواکب و قمه‌زنی اجرا می‌کنند. این عزاداران در این لیالی کفن‌پوش می شوند و با شمشیرها و قمه‌های بلندی که در دست می‌گیرند، به عنوان قمه‌زنی از محلاتشان حرکت می کنند و تا صحن مطهر حضرت علی علیه السلام به عزاداری می‌پردازند. گاهی در این مسیر این دسته ها به بیوت علمای اعلام نجف اشرف می‌روند و عزاداری می‌کنند.

در نجف اشرف از قدیم تا زمان جمهوری شدن عراق و روی کار آمدن

۱- ۱.عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص۵۲۹-۶۶۹.

حکومت حزب بعث تعزیه و شبیه خوانی نیز بین مردم رایج بود و مانند دیگر اقسام عزاداری اجرا می گردید. امروزه نیز به گستردگی آن ایام این مراسم اجرا نمی شود، اما همچنان در مراسمی محدود این سنت عزاداری حفظ شده است و استمرار دارد.

مراسم شام غریبان در نجف بسیار باشکوه انجام می‌شود که از مهم ترین مراسم شام غریبان این شهر حرکت نوحه‌خوانان حوزه علمیه به طرف صحن مطهر امام علی علیه السلام است.(۱)

ج. کاظمین

ج. کاظمین

مردم این شهر با برگزاری مراسم عزاداری یاد و خاطره شهادت امام حسین علیه السلام در حادثه جانسوز کربلا را زنده نگه می‌دارند. این مراسم هر سال با حضور گسترده مردم برگزار می شود. این مجالس فرصتی برای اعلام پای بندی به راه و روش سیدالشهدا علیه السلام و ایستادگی در برابر باطل و دفاع از حقیقت است.

شهر کاظمین دسته های عزاداری بسیاری دارد که در ایام شهادت ائمه معصومین علیهم السلام ، به ویژه محرم مجالس روضه خوانی مفصلی را برگزار می‌کنند و به سوگواری و ادای احترام می پردازند و برای عزاداری باشکوه به طرف صحن مطهر امام موسی کاظم علیه السلام می روند و به عزاداری می پردازند.

دسته های عزاداری حسینی کاظمین، علاوه بر مجالس روضه‌خوانی مفصلی که در ماه محرم تشکیل می‌دهند، در روز هفتم شهادت امام حسین علیه السلام تابوتی نمادین تهیه می کنند و از مدخل شهر تا صحن مطهر به

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، ص ۷۲۶.

عزاداری می پردازند. پس از خروج دسته های سینه‌زن و زنجیرزن، مراسم شبیه‌خوانی اجرا می‌شود که در این مراسم در نمادی از کاروان اسرای عاشورا مردم به عزاداری می‌پردازند. قمه زنی و مواکب از دیگر مراسم عزاداری این شهر مذهبی است.

از جمله مراسم عزاداری رایج در کاظمین، مراسم شام غریبان است که هر سال به شکل باشکوهی برگزار می شود. مردم با اخلاص کاظمین، در شب یازدهم به صورت دسته های مفصل از محلاتشان خارج می شوند و برای عزاداری سنتی با پرچم‌های عزا و شمع‌های روشنی که در دست دارند، نوحه‌کنان به طرف حرم مطهر حرکت می کنند.

عزاداران در اربعین این شهر به کربلا می روند و هر هیئتی پشت سر هیئت دیگر، متصل به هم و به صورت موکب عظیمی به طرف صحن مقدس مطهر امام حسین علیه السلام و حضرت ابوالفضل علیه السلام می روند و به سینه زنی می پردازند.(۱)

د. سامرا

د. سامرا

در سامرا، مجالس و محافل عزاداری و دسته های سینه‌زنی و زنجیرزنی با بهترین وجه در دهه اول محرم شب ها و روزها برگزار می شود. کاملاً مراسم عزاداری این شهر با عزاداری مردم کاظمین مشابه است که مفصلاً به شرح آن پرداختیم. آنچه در این میان اهمیت دارد، نقش اساسی حوزه علمیه در عزاداری مردم این شهر است. همچنین از دیگر نمودهای برجسته عزاداری مردم این شهر، حضور گسترده سنیان سامراست که پاس داشت محرم را از

۱- عزاداری سنتی شیعیان، صص ۷۴۰-۷۴۴.

سنت های واجب و دیرینه شان می‌دانند و در مراسم عزاداری حضور چشمگیری دارند.(۱)

ه. دیالی

ه. دیالی

مراسم عزاداری ایام محرم در دیالی با حضور عاشقان اباعبدالله الحسین علیه السلام در مسجدها و هئیت ها برگزار می شود. در این شهر سنیان علاوه بر شیعیان در دسته ها، هیئت ها و مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام شرکت می‌کنند و با برگزاری مجالس و پخش نذورات و آویختن پرچم ها و همکاری هیئتی با برادران شیعی در بزرگداشت این روز اهتمام می‌ورزند. همکاری درست و سالم در منطقه دیالی میان دو طایفه کم نیست. بسیار دیده می شود که محله سنی نشین با محله شیعه در هیئت ها و مجالس عزاداری حسینی مشارکت می کنند.(۲)

ه. ناصریه

ه. ناصریه

نوع عزاداری مردم ناصریه را می توان با سوگواری شهرهای ایران و افغانستان مقایسه کرد، بلکه برتر شمرد؛ زیرا سنیان این منطقه در هیئتی مستقل سوگواری دارند.

ویژگی این دسته این است که هر سال در محرم با برنامه و نظم خاص با پشتوانه مالی و نیروی انسانی تشکیل می شود و با تغییر حکومت ها، دگرگونی فضای اجتماعی و دیگر مسائل تأثیری در مجالس عزاداری و روابط شیعه و سنی این شهر ایجاد نمی شود. سنیان هر سال در تشکیل هیئت های عزاداری شیعیان شرکت دارند. چه بسا برخی از اهل سنت ناصریه،

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۷۷۰-۸۰۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۷۷۰-۸۰۰.

خود هیئت مخصوص دارند و با آن (روزهای عزاداری) بیرون می آیند.(۱)

و. بصره

و. بصره

مراسم عزاداری ایام محرم در بصره با حضور عاشقان اباعبدالله الحسین علیه السلام در مسجدها و هیئت ها برگزار می شود. این شهر در کنار شهرهای آبادان و خرمشهر ایران است. به همین دلیل، حضور کردها در مراسم عزاداری این شهر نمود چشمگیری دارد. در روزهای محرم، دسته‌های گوناگون در این شهر به عزاداری می‌پردازند که قالب عمده عزاداری آنان تشکیل دسته های عزاداری، سینه زنی، زنجیرزنی، مواکب و قمه زنی است.

در روزهای هفتم تا دهم ماه محرم عزاداری در این شهر به اوج خود می رسد که در آن عزاداران، به ویژه در بیوت علمای بصره به عزاداری می پردازند.(۲)

۲- پاکستان

۲- پاکستان

بزرگداشت مراسم روز عاشورا و ماه محرم در میان همه مردم کشور پاکستان، اعم از سنی و شیعه، از مقبولیت و اهمیت بالایی برخوردار است. مردم این کشور برای امام حسین علیه السلام احترام خاصی قائلند. به گونه ای که در ایام عاشورا و محرم جامعه پاکستان حالت سوگوارانه ای به خود می گیرد. مردم پاکستان از دوازده قرن پیش مراسم سوگواری سردار شهیدان را برپا می کنند. با وجود این که در سال ۱۲۸۸ هجری شمسی مراسم عاشورا و اربعین از سوی استعمارگران انگلیس ممنوع اعلام شد و در سال۱۳۶۱، پلیس

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۷۷۰-۸۰۰.

۲- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۸۱۰-۸۱۲.

پاکستان استفاده از بلندگو را در حسینیه ها و تکیه های شیعیان غیرمجاز اعلام کرد، ولی هرگز موفق نشد روند این عزاداری ها را متوقف کند. در این راستا، وهابیون این کشور، هر سال با به خاک و خون کشیدن عزاداران سعی دارند مانع برگزاری این مراسم شوند، ولی با گذشت زمان، این عزاداری ها سبب غنای فرهنگ تشیع شده است و خطبا، نویسندگان و شاعران فراوانی به برکت این عزاداری ها پا به عرصه گذاشته اند. امروزه مسلمانان و شیعیان پاکستان، حتی پیش از فرا رسیدن محرم خود را آماده استقبال می کنند و در شهرهای مختلف و مراکز ایالت ها، به وسیله گروه ها و اشخاص، کنفرانس های استقبال با عناوین مختلف، برگزار می شود تا بر اساس سنت هر ساله فرهنگ عزاداری امام حسین علیه السلام در جامعه زنده شود. «امام بارگاه ها» و «ذوالجناح ها» که نقش عمده ای در فرهنگ عزاداری عاشورای پاکستان دارند، فعال می شوند. دولت پاکستان نیز برای برگزاری مراسم عزاداری، فضای امنی را آماده می کند. شاخص دیگر ملی تلقی شدن عزاداری، تعطیلی رسمی در سراسر پاکستان در روزهای تاسوعا و عاشورای حسینی است. این دو روز تعطیلی جزو تعطیلات رسمی کشور است تا مردم برای شرکت در مراسم عزاداری فرصت داشته باشند.

دوست داران حضرت در پاکستان با یاد جان فشانی های او و یارانش به زنجیرزنی می پردازند. زنجیرها وزن زیادی دارند و روی هر یک تیغ‌هایی نصب شده است. این شکل عزاداری از ایران به این کشورها رفته است. عزاداران بعد از سینه زنی و زنجیرزنی به سوی مکانی می روند که از قبل با سنگ و هیزم فرش و با آتش گداخته شده است. داغی این مکان به حدی است که لهیب آتش و قرمزی ذغال ها به وضوح دیده می شود. آنها با راه

رفتن روی آن سطح گداخته مصیبت‌های وارده به آن حضرت را گرامی می دارند.

غذای مخصوص ایام محرم در میان مردم پاکستان حلیم خاصی است که به عزاداران می دهند. این حلیم برخلاف حلیم ما ایرانیان شور است. این غذا که در هند نیز در میان عزادارن حسینی توزیع می شود، در حقیقت از مناطق جنوبی ایران به این دو کشور رفته است.

همچنین در شهرهای کراچی، حیدرآباد، کوتری، تخته و میرپور خاص از ایالت سند، روز عاشورا و اربعین حسینی غذاهای گوناگونی مانند حلیم درست می کنند و میان عموم تقسیم می کنند. این در حالی است که در شهر کوتری با ۹۵ درصد جمعیت اهل تسنن، در ایام عزاداری امام حسین علیه السلام ، مجالس باشکوهی برپا می شود و مردم در روز عاشورا به سوی بارگاه امام حرکت می کنند. در این مجالس، اهل تسنن نیز شرکت می کنند.

در مجالس شیعیان هنگامی که عزاداری شروع می شود، شیعیان از خوردن و نوشیدن و سخن گفتن تا پایان مراسم خودداری می کنند و کسی که از این قانون تخلف کند، توبیخ می شود.

شاخص دیگر بزرگ داشت مراسم محرم در پاکستان، اختصاص یافتن برنامه های صدا و سیما به روز تاسوعا و عاشورا است. روزنامه ها نیز نقش خوبی در این زمینه ایفا می کنند. آنها ضمن درج اخبار و تصاویر مربوط به مراسم عزاداری و سوگواری، اقدام به چاپ مقالات و ویژه نامه های خاص عاشورا می کنند.(۱)

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۸۹-۳۰۰؛ مجموعه مقالات همایش امام حسین۷، سید عباس رفیعی پور علویجه، مقاله: «عزت حسینی و افتخار حسینی در دیگر کشورها»، ص ۸۵؛ و نیز عاشورا در سرزمین‌ها، ج۱، ص ۴۴.

۳- افغانستان

اشاره

۳- افغانستان

در افغانستان مراسم عزاداری حسینی شور و حال خاصی دارد. در این کشور و به ویژه در شهرهای هرات و کابل و مزارشریف، در ماه محرم همه چیز رنگ و بوی دیگری می گیرد. مردم مسلمان افغانستان، اعم از شیعه و سنی با آداب و رسوم خاصی شهادت سالار شهیدان را گرامی می دارند و وحدت بی نظیری میان پیروان این دو مذهب در برگزاری مراسم سوگواری دیده می شود. با فرا رسیدن ماه محرم و ایام عزاداری سالار شهیدان، بسیاری از شهرهای افغانستان از جمله کابل پایتخت این کشور، رنگ عزا به خود می گیرند. یکی از زیباترین و اثرگذارترین صحنه هایی که در ماه محرم در افغانستان وجود دارد، سینه زنی و زنجیرزنی خاص و بسیار پرشور عزادارانی است که هر یک متناسب با منطقه و محله خود شیوه خاصی دارد. پوسترها و نوشته هایی بر در و دیوار کابل یاد و خاطره شهدای کربلا را در ذهن عابران زنده می کند و خودروها و موتورسیکلت های سطح شهر نیز با حمل پرچم های سیاه، نمادهای محرم را در شهر می گردانند.

مردم افغانستان به دلیل احترام و ارادتی که به حضرت سیدالشهدا علیه السلام دارند، در این ماه کمال ادب و احترام را نسبت به نواده پیامبر از خود به نمایش می گذارند. مردم این کشور، ماه محرم را «ماه حسن و حسین علیه السلام »(۱) می نامند. آنان با پخش تلاوت قرآن مجید، مدح و منقبت رسول اکرم صلی الله علیه و آله در بزرگداشت ایام تاسوعا و عاشورای حسینی به صورت فعال مشارکت دارند.

۱- مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی= و فرهنگ عاشورا، عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله ابعاد بین المللی عاشورا، ج۲، ص ۱۱۱.

مردم افغانستان در روزهای محرم با حضور بر مزار اهل قبور خود و مسجدها به تبلیغ دین مبین اسلام و اهداف عاشورا می پردازند. مبلغان حسینی با حضور در گردهمایی های مردمی و بحث درباره موضوع های مختلف برای روشن کردن اذهان عمومی می کوشند. آنان در این مراسم با تبلیغ معارف اسلامی درباره ماهیت قیام عاشورا، انگیزه آغاز آن، نحوه برخورد شهدای کربلا با دستگاه ظالمانه یزید، نتیجه و دست آوردهای قیام و ضرورت الگوبرداری از آن حادثه عظیم به سخنرانی می پردازند. سینه‌زنی از دیگر شیوه های عزاداری امام حسین علیه السلام ، در افغانستان است که بدون استثنا در همه کشورهای اسلامی نیز رایج است. مردان با نظم و آهنگ خاصی به سر و سینه می زنند و هماهنگی ویژه ای را در میان صف های متعدد و طولانی عزاداران به نمایش می گذارند که این نظم به وسیله مرثیه خوانان با ریتم و آهنگ حرفه ای و ماهرانه آنها شکل می گیرد. همچنین جوانان شب ها به حسینیه ها می روند و به یاد مصیبت اهل بیت پیامبرشان علیهم السلام سینه زنی می کنند.

از آغاز مراسم ماه محرم، مقامات بلندپایه دولتی افغان، همچون رئیس جمهور، اعضای کابینه، رئیس و اعضای دادگاه عالی و رؤسای مجلس سنا و پارلمان به صورت گروهی در حسینیه ها و در جمع عزاداران حضور می یابند.

حامد کرزای، هر سال در روز عاشورا با حضور در یکی از مسجدها یا حسینیه های بزرگ شهر کابل، به مدح و ثنای نواده پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله می پردازد و با قرائتی از اشعار اقبال لاهوری در وصف حضرت سیدالشهدا علیه السلام ، همراه با برادران شیعه خود در عزای آن سالار شهیدان به سوگ می نشیند. از سنت های حسنه مردم افغانستان چه شیعه و چه سنی، اطعام در روز عاشورا است. فقیر یا ثروت مند، هرکس به اندازه توان خود می کوشد تا برای شادی

روح آن بزرگوار اطعام کند و باید گفت این سنت در میان اهل سنت بسیار فراگیرتر است.

ماه محرم را می توان نماد اتحاد شیعیان و اهل سنت افغانستان دانست. در این ماه پیروان هر دو مذهب با ارج گزاری به سنت های یگدیگر، گاه به طور مشترک عزاداری می کنند و این امر را می توان از آثار و برکات خون حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام به شمار آورد. در این مراسم، پیروان مذاهب شیعه و سنی با برگزاری مجالس ویژه عزاداری مردم را اطعام می کنند و در این روزها نذرهای ویژه ای دارند. بسیار دیده می شود در محله یا پاساژی، چند خانواده یا چند دکان دار، بی توجه به مذهبشان، اعم از اینکه سنی باشند یا شیعه، با یکدیگر هم خرج می شوند و هر کدام سهمی می گذارند و محفلی عظیم بر پا می کنند و به مردم غذا می دهند.(۱)

۳-الف. کابل

۳-الف. کابل

همه اقوام افغانستان به خاندان پیامبر محبت می ورزند. در این میان، ازبک ها بیش از بقیه افراد به خاندان اهل بیت علیهم السلام ارادت دارند. زیارت همیشگی بارگاه منسوب به علی مرتضی علیه السلام در بلخ و سوگواری امام حسین علیه السلام ، هرسال کنار این آستان ملکوتی، نمونه عینی این ابراز عشق ازبک ها، تاجیک ها، بلوچ ها و پشتون های سنی مذهب به اهل بیت علیهم السلام است. افزون بر آن، وجود تکیه ها و حسینیه ها در شهرکابل به نام ازبکان، نشان دهنده ارادت این قوم سنی مذهب افغانستان به اهل بیت علیهم السلام و عزاداری امام حسین علیه السلام ، است. ساخت مکانی معین به نام امام حسین علیه السلام تنها برپایه عشق به وی و

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۳۵۲-۳۵۳ و مجموعه مقالات همایش امام حسین۷، مقاله: «عزت حسینی و افتخار حسینی در دیگر کشورها»، ص ۸۷.

برای سوگواری ها صورت می گیرد که ازبکان به آن پای بندند. (۱)

ب. جلال آباد

ب. جلال آباد

مردم جلال آباد در ایام عاشورا، مجالس بسیار باشکوهی برپا می کنند. این مراسم از سال های ۱۳۴۷ هجری شمسی به بعد تا چندین سال قبل از حمله کمونیست ها، (۱۳۵۷) ادامه داشت و از تمام ولایت های شرقی برادران محترم اعم از علما، دارالحفاظ، دانشجویان، محصلین، صاحب منصبان کشوری و تمام مردم فرهنگ دوست و وحدت خواه در آنجا حاضر بودند. این مراسم به شکل باشکوهی برگزار می‌شود و جمعیت بسیار زیادی در آن شرکت می کنند بیشتر آنان از اهل سنت هستند.(۲)

ج. سرپل

ج. سرپل

مردم سرپل، از جمله ازبک های سنی مذهب هستند که در ایام عاشورا با ذبح گوسفند و گاو و اطعام و دادن نذورات دیگر در مراسم عزاداری شرکت می کنند و روز عاشورا را گرامی می‌دارند. کسانی که از خارج منطقه در این مراسم حضور یابند، به سادگی متوجه تفاوت مذهبی عزاداران حسینی در «امامزاده یحیی علیه السلام »، نمی شوند و اهل سنت ازبک، مانند شیعیان هزاره و بلوچ در آن شرکت می کنند.(۳) افزون بر نذر دادن، برپایی مجالس سوگواری و گردآمدن در بارگاه امامزاده یحیی، نوع مشترک سوگواری سنیان را با شیعیان به نمایش می گذارد.

۳- د. بامیان

۳- د. بامیان

۱- عبدالمجید ناصری داوودی، تشیع در خراسان عهد تیموریان، صص۱۸۶ _ ۲۰۰.

۲- عبدالمجید ناصری داوودی، تشیع در خراسان عهد تیموریان، صص۱۸۶ _ ۲۰۰.

۳- عبدالمجید ناصری داوودی، تشیع در خراسان عهد تیموریان، ص۴۵۲.

مرکز بامیان در سیدآباد، ککرگ، سوماره، آهنگران، تیبوتی، گوروانا، تولواره، توبچی، جگره خیل، ملایان و دیگر مکان های آن شهر، در گذشته سوگواری سالار شهیدان علیه السلام را برپا می کردند. مشارکت مردم در تکیه خانه شیعیان، قریه های مرکز و گرد آمدنشان در ایام محرم و دیگر زمان ها در مرقد میرسید علی یخسوز و میرهاشم دیوبند از جمله مراسمی است که در روز عاشورا در این کشور نمود برجسته ای می‌یابد.(۱)

۳–ه. کنر

۳–ه. کنر

نژادهای گوناگون افغانستان در شهر کنر، سوگواری امام حسین علیه السلام را ارج می نهند. از زمان بابر به بعد، طایفه ای از سادات، عمدتاً سنی مذهب در ولایت کنر زندگی می کنند که در اصطلاح مردم آن ناحیه به عنوان «پاشا» یاد می شوند. این گروه در تعظیم شعائر اهل بیت علیهم السلام از جمله عزاداری اهتمام فراوان داشته اند. در این شهر مهم عزاداری فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله برای نزدیکی بنده با خدا، حفظ، گسترش و تعمیق دین و نه فرقه یا نژاد خاص برگزارکننده، بر پا می شود.(۲)

۳–و. هرات

۳–و. هرات

مردم هرات در ماه محرم و روزهای عاشورا و تاسوعا، کتاب روضه الشهدای ملا حسین کاشفی واعظ را در منابر شهر می خوانند و به مرثیه خوانی اهل بیت علیه السلام مجالس عزا می پردازند.(۳) افزون بر این، مردم هرات در زمان تیموریان، سوگواری را بر ذکر مجالس صوفیانه، که آن زمان گروهی از

۱– عبدالمجید ناصری داوودی، انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص۴۴۹.

۲– انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص ۴۴۵.

۳– روضات الجنات فی اوصاف مدینه هرات، ج۲، ص۸۹.

صوفیـان بـه آن پـای بنـدی بودنـد، ترجیـح دادنـد: «گریـه برای امـام حسـین علیه السـلام ، جانشـین مجـالس ذکر صوفیـانه که نقشبندیان آن را ملغی کرده بودند، شده بود».(۱) به همین دلیل، برخی عقیده دارند، «هیچ یک از رابطه های معنوی که امروز میـان مسـلمانان وجود دارد، ماننـد برپـایی عزاداری برای امـام حسـین علیه السـلام در دل ها و نفوس آنان چنین تأثیری نـدارد. هر گـاه این عزاداری هـا میـان مسـلمانان گسترش و عمق یابـد و همگـانی شود، بی شـک میـان آنان زنـدگی مشترک سیاسـی جدیدی پدید می آید. کسـی میان فرقه های اسـلامی دیده نمی شود که ذکر مصایب امام حسین علیه السلام را انکار کند و از دین بیزاری جوید.(۲)

۴- عربستان سعودی

۴- عربستان سعودی

عربسـتان از دیگر کشورهـای اسـلامی است که بـا وجود سـخت گیری هـای وهابیون در مناطقی از شـبه جزیره عربسـتان چون الاحسا، قطیف، حضـرموت، حجاز و مـدینه، یاد امام حسـین علیه السـلام احیا می شود و مردم به عزاداری می پردازند. در سال های اخیر، محدودیت ها از طرف دولت عربستان کمتر و برای برگزاری مراسم عزاداری آزادی بیشتری داده شده است.

شیعیـان به دلیل حاکمیت وهابیت در این کشور، به صورت پنهانی و در خانه های خود عزاداری می کننـد. آنها در مناطقی که اکثریت آن شیعه هسـتند، از آزادی عمل بیشتری برخوردارند و در مسـجدها و تکایا به عزاداری می پردازند، ولی امکان رفتن به کوچه و خیابان را ندارند.

۱- تشیع و تصوف، ص۲۶۲.

۲- شهرستانی، تاریخچه عزاداری حسینی، چ۱، ص ۲۸۰.

در مجالس وعظ و سخنرانی که به مناسبت این روز برگزار می‌شود، در منبرها واقعه کربلا از سوی سخنران ها گوشزد می شود. در برخی نواحی عربستان رسم است که نمایشی را اجرا می کنند که در این نمایش، منظره اسیران و هودج‌ها اجرا می شود و عزاداران با تماشای این تصاویر، با سینه‌زنی و کوبیدن بر سر و صورت خود به صورت دسته های عزاداری، از حسینیه‌ها خارج می‌شوند. افراد این دسته‌های سوگوار، وقتی در خیابان به هم می‌رسند، از یک دیگر احوال پرسی یا اینکه به طور متقابل از حسینیه‌های هم بازدید می کنند.(۱)

۵- امارات متحده عربی

۵- امارات متحده عربی

امارات متحده عربی، کشوری در جنوب غربی قاره

و در شرق

، در

است که از جنوب با

، از شرق با

و از شمال با

همسایه است. همزمان با نزدیک شدن ماه محرم، مراسم دهه اول، در مسجدها و حسینیه‌های شهرهای گوناگون امارات متحده عربی، با حضور گسترده شیعیان از کشورهای مختلف جهان با برنامه های گوناگون برگزار می‌شود. در دُبی نیز در ماه محرم، ویژه برنامه‌ها و مراسم سوگواری و عزاداری دهه اول ماه محرم در مسجدها و حسینیه‌ها برگزار می شود.

دهه اول ماه محرم در امارات متحده عربی «مقتل خوانی»، یکی از برنامه های ویژه است که شیعیان بحرینی و عراقی مهاجر، هر روز در مراسم عزاداری و سوگواری خود اجرا می کنند.

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص۸۳۷- ۸۵۷.

هر روز از دهه اول محرم که به نام یکی از شهدای کربلا نامگذاری شده است، مقتل خوان به خواندن و توضیح کامل مبارزه شهیدان کربلا می پردازد. مقتل‌خوانی در روز عاشورا و بازگو کردن همه اتفاقات کربلا و شهادت امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش، یکی از مهم ترین و حساس ترین بخش های مقتل‌خوانی است. این آیین از سنت های قدیمی رایج در میان شیعیان کشورهای عربی حوزه خلیج فارس به ویژه عراقی های مقیم امارات است که در میان عزادارن حسینی بیش از ۵۰ سال قدمت دارد.

۶- بنگلادش

۶- بنگلادش

مراسم عاشورا در بنگلادش نیز دیدنی است. منطقه شورابوی از توابع هوی گنج سیلهت در شمال شرقی بنگلادش، از صدها سال پیش به عنوان منطقه عاشقان اهل بیت علیهم السلام ، به ویژه پنج تن آل عبا علیه السلام معروف است. در این منطقه در روزهای دهه محرم و به ویژه تاسوعا و عاشورا از حدود سی روستای اطراف، زنان و مردان با راه پیمایی به سوگواری می پردازند.

عزاداران که از پیروان اهل سنت هستند، در ایام عاشورا به یاد شهدای کربلا روزه می گیرند و پابرهنه می شوند. پیش از مراسم سخنرانی، زنان و مردان، گروه گروه گرد هم می آیند و به روش سنتی منطقه، مرثیه های گروهی می خوانند و به سینه زنی می پردازند. به گفته مردم بومی این منطقه، این مرثیه صدها سال پیش نوشته شده است و به صورت نسخه های خطی در اختیار هر گروه یا روستایی قرار دارد و به عنوان نمونه ادبیات فولکلور و سنتی نگه داری می شود.

روز عاشورا در بنگلادش تعطیل رسمی است. رئیس جمهور و

نخست وزیر، پیام تسلیت و بزرگداشت صادر می کنند. رادیو و تلویزیون در طول روز عاشورا، برنامه ویژه عزاداری و بحث و سخنرانی پخش می کنند و مردم عموماً در روز عاشورا روزه می گیرند و از انجام هر کاری که حاکی از خوشحالی و سرور باشد، خودداری می کنند. بعضی از مردم نیز دهه نخست محرم را روزه می گیرند و به سوگواری شهادت حضرت اباعبدالله علیه السلام می پردازند.(۱)

۷- بحرین

۷- بحرین

بحرین، مجمع الجزایری است که مراسم عاشورا و شهادت مظلومانه حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام و یاران باوفایش در آن شور و حال خاصی دارد. از ابتدای ماه محرم، حسینیه های بحرین یک پارچه، سیاه پوش و شعارهای عاشورایی و پرچم های سیاه در خارج از محدوده حسینیه ها نیز نصب می شود. در بیشتر حسینیه ها به ویژه حسینیه های شیعیان عرب بحرینی، صبح و شب، وعاظ به روضه خوانی و مرثیه‌سرایی می پردازند. روزها و شب های هفتم، هشتم، نهم و دهم محرم مراسم سینه زنی و زنجیر زنی برگزار می شود و دسته های عزاداری در کوچه ها و خیابان ها به صورت منظم به راه می افتند. مراسم تعزیه خوانی در مناطقی از بحرین رواج دارد. پیش از دسته های سینه زنی، پرچم های سیاه و شعارهای عاشورا و گاهی اسب های سیاه پوش به صورت ذوالجناح امام علیه السلام به حرکت در می آیند. بعضی از دسته های سینه زنی به نواختن سنج و دمام می پردازند. اطعام عمومی و پخش شربت در این چند

۱- مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی= در فرهنگ عاشورا، دفتر دوم، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

روز به صورت گسترده ای صورت می گیرد.

در بحرین برای حسینیه اصطلاح «حاتم»(۱) به کار می رود و شیعیان مراسم اجتماعی، اعیاد مذهبی و حتی مراسم عروسی فرزندانشان را در حاتم ها برگزار می کنند.(۲) حسینیه های بحرین در مدت دو ماه محرم و صفر دایر هستند و مراسم عزاداری و روضه خوانی برپا می دارند. این حسینیه‌ها مکان عزاداری ها به ویژه در دهه اول ماه محرم است.(۳)

۸- ترکیه

۸- ترکیه

در سال های گذشته، ذهنیت حاکم در ترکیه با انتقال روایت های ساختگی به مردم اهل سنت این کشور و با هدف به فراموشی سپردن کشتار فجیع اهل بیت رسول خدا صلی الله علیه و آله در صحرای کربلا و شهادت سرور جوانان بهشت حضرت حسین بن علی علیه السلام ، همواره با طرح روایت های جعلی برای این ماه، مانند به خشکی نشستن کشتی نوح علیه السلام ، خلقت حضرت آدم علیه السلام و حضرت حوا علیه السلام یا نجات حضرت یونس علیه السلام از شکم ماهی در این ایام و مطرح کردن موضوعات شادی آور، اهل سنت را به نوعی دشمن اهل بیت علیهم السلام نشان داده و این جامعه را از جامعه تشیع و علوی تبارهای ترکیه دور نگاه داشته است. با وجود این، چند سالی است که سازمان امور دیانت ترکیه با صدور بیانیه ای با تأکید بر اینکه ماه محرم برای مسلمانان ماه عزاداری است، در راستای تحکیم برادری و وحدت شیعه و سنی گام مهمی برداشته است.

مسلمانان در ترکیه در ماه محرم به نوحه خوانی و زنجیرزنی می پردازند و

۱- در برخی از منابع، «ماتم» درج شده است.

۲- دایره المعارف تشیع، ج ۳، ص ۱۱۹.

۳- عزاداری سنتی شیعیان، ج۲، صص ۸۲۴.

غذایی به نام «افشون» درست و میان مردم تقسیم می کنند. در عزاداری شهر استانبول، گروه هایی از اهل سنت به ویژه رجال دولتی برای همدردی با شیعیان در مراسم سوگواری حضور می یابند.

در سالگرد شهادت امام حسین علیه السلام مراسمی از سوی شیعیان جعفری برگزار می شود. در ساعات اولیه صبح، هزاران نفر از جعفریان گرد هم می آیند و به عزاداری و زنجیرزنی می پردازند. سپس نمایش تمثیلی حادثه کربلا را به صورت تئاتر اجرا می کنند و طی مراسمی که در دیگر ادیان معمول نیست، یاد و خاطره شهادت امام حسین علیه السلام را در اذهان زنده می کنند. آنان از اول تا دهم محرم، لباس سیاه می پوشند. روز دهم، عاشورا خوانده می شود و شیعیان معتقدند، گریه در این روز ثواب دارد. آنها در این مراسم با لباس های سیاه مقابل هم دیگر می ایستند و شروع به سینه زنی و زنجیرزنی می کنند. بسیاری از شیعیان، پیراهن سفیدی به روی لباس مشکی خود می پوشند که به معنی کفن است و نیز نوارهای پارچه ای سبز و قرمز بر پیشانی می بندند. این مراسم تا پاسی از شب ادامه می یابد.

مراسم ویژه عزاداری شیعیان ترکیه، در میدان هالکالی استانبول برگزار می شود. در این مراسم، ده‌ها هزار نفر از شیعیان گرد می آیند و با سینه زنی و گریه و نوحه خوانی، به عزاداری می پردازند. در این میدان، مراسم تعزیه خوانی نیز انجام می‌شود که در آن دو گروه تعزیه از آذربایجان و ترکیه برای اجرای تعزیه حضور می یابند. جلوه‌های صوتی، صدابرداری، بازی، گریم و طراحی لباس بازیگران این تعزیه، در حد مطلوبی است.

در سراسر آناتولی، به ویژه در میان فرقه بکتاشی و علویان روستایی که بیشتر از قبایل سلحشور و نیمه عشایر و اسامی متفاوتی مانند تخته چی،

یوروک، ترکمن و قزلباش دارند و در این منطقه، شعائر و عقاید مختلفی معمول است؛ مثلاً پیروان فرقه بکتاشی در سوگواری، تنها به گریه بسنده می کنند و هیچ گاه آیین ها با نوحه و شیون همراه نیست. رایج‌ترین اعمال عزاداری، گرفتن روزه و امساک و پرهیزهای دیگر است. از طلوع تا غروب آفتاب، از هر گونه خوردنی و آشامیدنی پرهیز می شود و در ده روز اول ماه محرم، به سوگواری می پردازند. در بعضی از قبایل دیگر، دوازده روز روزه می گیرند؛ یعنی برای هر امام، یک روز که روزه آخرین روز، بیش از سه ساعت نیست؛ زیرا اعتقاد بر این است که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ، زنده و دور از چشم دشمنان در غاری پنهان است که روزی از آنجا باز خواهد گشت.

عزاداران از بوییدن چیزهای معطر، خندیدن، تفریح کردن و استعمال دخانیات خودداری می کنند. تنها در روز یازدهم، زیر جامه ها را می شویند یا عوض می کنند و همان شب، ضمن لعنت بر یزید، سه جرعه آب می نوشند. بکتاشی ها، از شب دهم تا بعد از ظهر روز دهم (عاشورا) با خودداری از نوشیدن آب، با مصائب حسین علیه السلام همدردی می کنند. سپس گاهی با نوشیدن آب مخلوط به تربت کربلا، روزه را می گشایند.

از دیگر کارهای مهم در مراسم محرم، تهیه غذای ویژه ای به نام «آشوره» است که در دهم محرم یا عاشورا به یاد گرسنگی شهیدان پخته می شود که آش بلغور گندم است. به باور عزاداران، چون در روز دهم وقایع مهمی مانند اولین ملاقات آدم و حوا و خارج شدن حضرت نوح از کشتی، اتفاق افتاده این روز، روز مقدسی است.

از مراسم دیگر که علویان آناتولی انجام می دهند، «یاز قربانی»؛ یعنی «قربانی بهاره» است که در آن حیوانی را به عشق و احترام امام حسین علیه السلام سر

می برنـد. از دیگر ملاحظات مربوط به آیین های محرم زیارت است. برای نمونه، طایفه قزلباش در این ایام به زیارت مکه نمی روند و به جای آن به اماکن متبرکه بغداد، کوفه و کربلا سفر می کنند.

شکل دیگر «زیارت»، رفتن یا فرستادن پول به مکان های مقـدس آناتولی است. ترک های آناتولی، هیـچ گونه تعزیه ای برای اجرا ندارنـد، بلکه به جـای آن، متن هـای ادبی بی‌شـماری به نـام «در مرثیه» و «مقتـل» وجود دارد که خوانـده می شونـد یا در مجالس محرم به گونه‌ای نمایشی بیان می شوند.(۱)

۹- کویت

۹- کویت

کویت در همسایگی ایران و عراق قرار دارد که حدود چهل درصد جمعیت آن را شـیعیان تشکیل می‌دهند و بقیه سنی مذهب هسـتند؛ گرچه شماری هم از پیروان ادیان و مذاهب دیگر در این کشور زندگی می کنند. در کویت نیز آیین های بزرگداشت عزاداری باشـکوه برگزار می شود. این امر در بیشتر شـهرهای کویت و به ویژه در محلات و مناطق شـیعه نشـین ماننـد سالمیه و رمیثیه بیشتر قابل مشاهـده است. حال و هوای مجالس، بسـیار شبیه ایران و گاه با نوحه‌هایی به زبان فارسـی همراه است. آنها از آزادی کافی برای برگزاری مراسم برخوردارند. وجود مسجدها اهل تشیع و حسینیه‌های زیاد، نماد این آزادی است.

برپایی مراسم عزاداری و روضه خوانی، تنها به این ایام اختصاص ندارد و در طول سال در سالنی که در خانه ها با نام «دیوانیه» خوانده می‌شود، برگزار می گردد. در این مجالس روضه به زبان عربی، خوانده و از میهمانان به شکل

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۳۷۱-۳۷۷ .

مفصلی پذیرایی می شود. توزیع نذری در طول دهه محرم در بسیاری از حسینیه‌ها و تکیه ها انجام می‌شود.(۱)

۱۰- لبنان

۱۰- لبنان

مسلمانان لبنان از گذشته های دور با وجود حاکمیت مسیحیان و کنترل عزاداری از طرف حاکمان وقت، با اثرپذیری از ایران و عراق همچنان به عزاداری می پردازند. ادامه این عزاداری ها سبب شد دولت مسیحی لبنان در سال ۱۳۹۳ هجری قمری، روز عاشورا را برای اولین بار تعطیل رسمی اعلام کند. عزاداری مسلمانان لبنانی آن چنان به شیعیان قدرت داده که توانسته‌اند در برابر ارتش اسرائیل مقاومت کنند و در حمله‌های مختلف این کشور به لبنان، اشغالگران قدس را شکست دهند.

در بخش شیعه نشین این کشور، مسلمانان شیعه، به تشکیل دسته های عزاداری حسینی می پردازند و از کوچه ها و خیابان ها، به سوی میدان های اصلی مناطق به راه می افتند و به سینه زنی و زنجیرزنی می پردازند. مسجدها مناطق آزاد شده این کشور، با پخش نوحه های حسینی، برای مسلمانان مبارز این منطقه، الهام بخش ایستادگی در برابر ستم رژیم صهیونیستی هستند. مردان و زنان لبنانی، با خواندن زیارت عاشورا، عزاداری را آغاز می کنند و با حمل پرچم های سیاه، باشکوه تمام به عزاداری می پردازند. در این کشور به سبب وجود مرقدهای پیامبرهای الهی مراسم ماه محرم باشکوه خاصی اجرا می شود.

سیاه پوشی مردم لبنان از جمله جلوه‌های عزاداری این کشور است. با آغاز

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، ص۸۳۳.

ماه محرم، مردم و مکان های عزاداری، به شکل یک دست سیاه‌پوش می‌شوند و حتی رسم زن‌های بی حجاب این است که تا سیزدهم ماه محرم، سیاه بپوشند و کاملاً به این سنت پای بندند.

مراسم روضه خوانی در بین شیعیان تا آخر ماه صفر ادامه می یابد که عموماً در حسینیه‌ها و مصلی‌ها و گاهی در برخی خانه ها برگزار می‌شود. در این مراسم، رسم این است که حلیمی که آن را «هریسه» می گویند و نانی که در میان آنها به «کهک العباس» معروف است و به فارسی آن را نان عباس علی می‌نامند، پس از مراسم روضه‌خوانی میان عزادران پخش می‌شود.(۱)

آنچه در عزاداری مردم این کشور اهمیت دارد، اجرای نوعی نمایش مذهبی یا تعزیه خوانی در برخی از نواحی است که صحنه شهادت امام حسین علیه السلام را به تصوصیر می کشد.(۲)

۱۱- سوریه

۱۱- سوریه

پس از واقعه عاشورا، یزیدیان کاروان اسرای خاندان امام حسین علیه السلام را به سوی سوریه (شام) به حرکت در آوردند. با توجه به اینکه دمشق، مرکز خلافت امویان بود و به طور کلی مردم آنجا نیز به اموی بودن شهرت داشته اند، در ابتدا مراسم عزاداری چندان رونقی نداشت، ولی بعدها با توجه به نزدیکی آنان به کشور لبنان که شیعه در آنجا گرایشی قوی داشت و نیز وجود مرقد حضرت زینب علیها السلام و حضرت رقیه علیها السلام ، عزاداری امام حسین علیه السلام شور خاصی یافت که امروز نیز چنین است. البته در عهد حمدانیان، وضعیت

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۳۰-۲۳۱.

۲- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص ۲۹ و ۳۰.

به مراتب بهتر گزارش شده است. حمدانیان از حکمرانان شیعه بودند که شیعیان به برکت حکومتشان، آزادانه به عزاداری ایام محرم اهتمام داشتند. از روایات معتبر چنین بر می‌آید که نخستین سوگواری‌ها در سوریه به وسیله خاندان امام حسین علیه السلام در کاخ یزید صورت گرفت. (۱)

مردم سوریه و نواحی همجوار آن پس از واقعه عاشورا در خانه‌ها و مراکز عبادی به صورت آشکارا و پنهانی به عزاداری برای سالار شهیدان علیه السلام می پرداختند، اما به مرور با روی کار آمدن عثمانی‌ها، شیعیان سوریه ناگزیر مراسم سوگواری را در خفا برگزار می کردند یا با رفتن به مناطق دور افتاده و کوهستانی، مانند جبل عامل، این نواحی را پایگاه خویش قرار می دادند و در آنجا دسته‌های عزاداری را بر پا می‌کردند. (۲)

امروزه این مراسم در سراسر سوریه، از دهه اول محرم آغاز می شود و با تمام مظاهرش، در روز عاشورا تجلی می یابد. روضه خوانی و مرثیه سرایی، قالب رسمی عزاداری مردم سوریه است که در روزهای نهم و یازدهم محرم، به ویژه در حسینیه شام به اوج شکوه خود می‌رسد. عزاداری طویریج و آتش زدن خیام امام حسین علیه السلام کنار حرم حضرت زینب علیها السلام ، جلوه هایی از این عظمت و شکوه است. عزاداری مردم سوریه، در شب یازدهم، موسوم به شام غریبان نیز بسیار باشکوه است.(۳)

۱۲- اردن

۱۲- اردن

شیعیان اردن نیز روز دهم ماه محرم، بر اساس سنتی دیرینه به یاد امام

۱- تاریخ النیاحه، ج۲، ص ۴۸.

۲- تاریخ النیاحه، ج۲، ص ۴۸.

۳- عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، صص ۲۱۶-۲۱۷.

حسین علیه السلام و یارانش، نیازمندان را اِطعام می کنند. در این روز، بیشتر مسلمانان، اعم از شیعه و سنی فعالیت های روزانه شان را تعطیل می کنند و با اقتدا به ام سلمه که با شنیدن خبر شهادت امام از کار شست وشو دست کشیده بود، آنان نیز از انجام این گونه امور خودداری می کنند.

شهر «موته» یکی از شهرهای اردن است که در استان جنوبی کَرک قرار دارد. مسلمانان این کشور در روز عاشورا در این شهر درکنار مزار شهید جعفر طیار، به صورت رسمی به عزاداری می پردازند.(۱)

۱۳- آذربایجان

۱۳- آذربایجان

مراسم ماه محرم در جمهوری آذربایجان، میان عزاداران از جایگاه خاصی برخوردار است. در «نهرم»، «بننی یار»، «یتوی» و دیگر روستاهای منطقه نخجوان جمهوری آذربایجان، این مراسم به شکل گروهی برگزار می شود و توجه اهالی دیگر مناطق را به خود جلب می کند. در نظر مردم، امام حسین علیه السلام در مقام شهید، عضو همه خانواده هاست. نغمه ها، مراثی و قصایدی که درباره شأن و منزلت ایشان خوانده شده، با قصایدی که در مدح پادشاهان گفته اند، تفاوت بسیاری دارد که نشان دهنده احساسات درونی مردم است که از محبت و اعتقاد به خدای بلند مرتبه، پیامبر و حضرت علی علیه السلام سرچشمه می گیرد. ماه محرم برای مردم آذربایجان آن‌قدر عزیز است که در این ماه، مراسم عقد و عروسی، برگزار نمی کنند و خانه جدیدی نمی سازند.

در این کشور تا پایان ماه محرم و اربعین حسینی، معمولاً خانم‌ها

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، صص ۲۱۶-۲۱۷.

موهایشـان را رنـگ نمی کننـد و لبـاس‌هـای نو نمی دوزنـد و خـانواده‌هـا، مکـان شـان را تغییر نمی دهنـد. دهه اول ماه محرم، مخصوصـاً روزهـای تاسوعـا و عـاشورا از روزهـای مهم عزاداری است. چه مرد و چه زن، در این روزها، لباس‌های رنگارنگ، مخصوصـاً لباس قرمز نمی پوشـند. خانواده‌های مـذهبی که از امکانات برخوردارنـد، برای امام احسان می دهنـد و در خانه ها، مراسم مرثیه سـرایی برگزار می کننـد. به سـبب احترام مردم دیار به فرزنـدان حضـرت علی علیه السـلام ، بـدون در نظر گرفتن گذشت قرن ها و تغییرات اساسی در فرهنگ و تحصیلات مردم، هنوز هم استفاده از نام علی، حسن، علی اکبر، علمدار عباس، علی عبـاس، ذوالفقـار، فـاطمه، زینب، زهرا و سـکینه، برای کودکـان رواج دارد. گفتنی است مراسم مـاه محرم در نخجـوان از محدوده رسمی شیعه، خارج و به مراسمی عمومی ـ اسلامی تبدیل شده است.(۱)

۱۴– قزاقستان

۱۴– قزاقستان

در آن سوی کوه های سـر به فلک کشیده «تیان شان» در جنوب قزاقستان، گروهی از ایرانیان رنج کشیده زندگی می کنند که در طـول یـک قرن، به زنـدگی غریبـانه و دوری از وطن انس گرفته و روزگـار سـختی را در طول سـال هـای تاریـک خفقـان مارکسـیسم به سر برده اند و هم اکنون نیز می سوزند و می سازند. آنها کسانی هستند که در سال های نخست انقلاب اسلامی در آن سوی مرزهـا، اسـیر حکومت شوروی گردیـده و به کوه پـایه های دوردست، تبعیـد شـده انـد. گفته می شود اینان، یک هزار خانواده آذری ایرانی از عشایر آذربایجان هستند که در مناطق مشکین شهر و بیله سوار مغان به طور سنتی

۱– www.vares.com.

از منطقه ای به منطقه دیگر کوچ می کردند و با بسته شدن مرزهای شوروی، در آن سوی مرزها گرفتار شدند و پس از بیست سال انتظار بازگشت به وطن، سرانجام حکومت شوروی، آنها را به این سرزمین تبعید کرد و در منطقه «مرکه» قزاقستان ساکن شدند. با گذشت سالیان سال، این انسان های غیرتمند، به خوبی از سنت های مذهبی و ملی خویش و اجدادشان پاسداری کردند و مخفیانه مسجدهای ساختند و اجتماعات خویش را، از جمله محرم و عاشورا را بر پا کردند.

شیفتگان مراسم حسینی، هر ساله به شکلی مراسم محرم و عاشورا را برگزار می کردند و در عزای مولایشان اشک ماتم می ریزند. مردم «مرکه» با پوشیدن لباس سیاه و تشکیل دسته های صد نفری، کاملاً ـ به شکل عزاداری سوزناک آذربایجان کشورمان، بر سرو سینه می زنند و ساعت‌های متمادی تا پاسی از شب، نوحه‌سرایی و گریه و زاری می کنند و برای مظلومیت حسین علیه السلام و مظلومیت خویش اشک می ریزند. جالب است که به هنگام اذان مغرب، دست از عزاداری می کشند و نماز جماعت به پا می کنند.(۱)

۱۵- تاجیکستان

۱۵- تاجیکستان

شیعیان اسماعیلی بدخشان تاجیکستان، به خاندان اهل بیت علیهم السلام ارادتی خاص دارند و به حضرت علی علیه السلام و حضرت فاطمه علیها السلام و اولاد آنها، علاقه مندند. از امام حسین علیه السلام به نام «شهیر» یاد می کنند و اعتقاد دارند، شهیر نام و لقب محسنین است. اسماعیلیان بدخشان، امام حسین علیه السلام را همچون دیگر هم مذهبان خویش، امام بر حق می شمارند و او را امام سوم خود می دانند و

۱- www. Vares.com.

در ماه محرم و عاشورا که آن را «شدّه» یا «عشورا» می نامند، برای آن حضرت سوگواری و عزاداری می کنند. آنان در این ماه، به ویژه در روز عاشورا، لباس سیاه می پوشند و بساط شادی را برمی چینند همچنین در این روزها، هرگز مردان صورت شان را نمی تراشند و همه کس و همه جا یک پارچه غرق در ماتم و عزاست.

مردم در خانه ها، عزاداری می کنند که آن را «حقزنی» گویند یا حسین وای حسین گویان، مشت بر سینه می کوبند، به گونه ای که برخی بدن و رخساره خود را خونین می کنند و از حال می روند. مردم بدخشان، کشندگان حسین و خاندانش را که از آنها با عداوت و کینه یاد می کنند، پلید ترین و بی رحم ترین موجود عالم می شمارند؛ به گونه ای که آدم منافق و رذیل را یزید می نامند.(۱)

۱۶- اندونزی

۱۶- اندونزی

مسلمانان در بخش هایی از جنوب شرقی آسیا، هر سال در محرم به سوگواری می پردازند. اندونزی یکی از این کشورهاست که مردم در ماه های محرم و صفر، از جشن عروسی و ازدواج خودداری می کنند و معتقدند، ازدواج در این دو ماه نحس و زیان بار است.

در جزیره سوماترای اندونزی، به عزای حسینی «تابوت»، در جاوه به ماه محرم «سورا ـ عاشورا»، در آچه «ماه حسن و حسین» و در غرب سوماترا، مردم پادانگ آن را ماه «تابوئیک» می نامند. در «پاری مان» در روز هفتم محرم، نمادی از دست امام حسین علیه السلام در گلدانی، نهاده و در معابر و خیابان ها گردانده می شود و مردم به یاد وقایع جانسوز کربلا اشک می ریزند و صبح

۱- www. Vares.com.

روز نهم محرم، عمامه ای سفید که «توربان» نامیده می شود، به نشانه عمامه امام حسین علیه السلام ، تهیه و در مراسمی خاطراتی از فداکاری های سرور شهیدان بیان می شود.

برای اولین بار، مردم مهاجر جنوب هند، ساختن تابوک را برای برگزاری مراسم محرم، به مردم بومی منطقه «پیدی» در اندونزی آموزش دادند. تابوک یا همان تابوت، سازه ای چوبی است که با اوراق رنگارنگ تزیین می شود که در اصل شبیه حرم مبارک امام حسین علیه السلام است که مردم، تمام روز دهم محرم آن را بر دوش می گذارند و در کوچه و بازار می چرخانند و هنگام غروب، در دریا می‌اندازند.

این مراسم در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی، به دست سپاهیان مسلمان، از جنوب هند به اندونزی رسیده است. در پاریامان سوماترا، تابوت را از چوب آبنوس، بید، پارچه و کاغذهای رنگارنگ گوناگون و ورقه های مس می سازند. تابوت های جالب، شکل براق، شبیه اسب امام حسین علیه السلام است که بالای براق، ساختار چوبی مزین از ورقه های رنگارنگ دارد و به دست استادان نمونه تهیه می‌شود. مردم پاریمان از همان روز اول محرم، مراسم را شروع می کنند و روز دهم، این مراسم به اوج خود می رسد.

مراسم برگزاری محرم (تابوک) در پاریمان، بعد از دیدار هلال محرم، از نیمه شب، با آوردن خاک پاک و تمیز رودخانه شروع می شود. افرادی که برای آوردن خاک به رودخانه می روند، لباس سپید می پوشند. این خاک را در مکانی جمع می کنند و روی آن پارچه سپید می کشند و آن را دارگاه (یعنی درگاه یا امام بارگاه) قرار می‌دهند. این دارگاه سمبل مرقد امام حسین علیه السلام و چادر سیاه روی آن، نشانه پاکیزگی، حیات، دلیری و شهادت امام حسین علیه السلام

در راه خـداست. روز پنجم محرم، سـاقه درخت موز را از بـاغ، بـا یک ضـربه شمشـیر تیز می برنـد که نماد بهادری و دلیری و مهارت شمشیرزنی حضرت قاسم علیه السلام است.

روز هفتم محرم، ساعت دوازده ظهر، پنجه امام حسین علیه السلام را برای دیدار مردم، در ظرفی که آن را «وسنگان» می نامند، به «دارگاه» می برند و در کوچه و بازار می‌چرخانند. روز دهم محرم، مراسم به اوج می‌رسد. مردم از دیگر مناطق برای شرکت در مراسم محرم به پاریمـان می رونـد. در این روز، همراه مراسم محرم، بـازی هـای محلی را که نشـانه دلیری هسـتند، اجرا می کننـد. در زبـان و ادبیات «میننگ کباو»، باورها و اعتقادات درباره تابوک بسـیار است. گفته می شود، اگر مردی زنش را برای شرکت در این مراسم در روز دهم محرم ببرد، زن آن قدر ناراحت می‌شود که تقاضای طلاق می کند. همچنین، جوانان همسر خود را در این مراسم انتخاب می کنند؛ زیرا در این زمان، تمام جمعیت میننگ کباو و بچه‌های جوان، جمع می شوند.

روز دهم محرم، هنگام برگزاری مراسم، پنجه و شبیه عمامه امام حسـین علیه السـلام را در کوچه و بازار می چرخانند و هزاران نفر در این راه پیمایی شـرکت می کنند. این راه پیمایی را از دو جای شهر پارایامان؛ یعنی از بازار مرکزی و منطقه جاوء شروع می کنند.

سوگواران و بیننـدگان، آرام آرام حرکت می کننـد و با صدای بلند فریاد یا حسـین! یا تابوت! (هو یا حسـین! هو یا تابوک) بر می آورنـد. دو گروه که از جاهـای مختلف؛ یعنی یکی از بازار مرکزی و دیگری از منطقه «جاوء» حرکت می کننـد، تمام روز در کوچه و محله های شهر راه می روند و در عصر به یک دیگر می پیوندند.

در پایـان مراسم راه پیمایی، مردم به ساحل شـهر پاراپامان می رونـد تا تابوت را در آب بگذارنـد. پیش از گذاشـتن تابوت در آب دریا، اوراق زرین، پارچه های تزیینی و لوازم گران بها و باارزش و مهم را از تابوت بر می دارند تا برای ساختن تابوت در سال آینده به کار برند.

فرو بردن تـابوت در آب دریا نشان می دهـد که برگزاری مراسم محرم به پایان رسـیده است و روح امام حسـین علیه السـلام با براق آن حضـرت به سوی آسـمان پرواز خواهـد کرد تـا آنجا به حضور امام علی علیه السـلام برسـد و از آنجا به سوی بهشـت عروج کند. تابوت آرام آرام در آب فرو می رود و هنگامی که تاریکی شب فرا می رسد، سوگواران بر می گردند و زیر زبان ورد گونه می خوانند: «علی بدایا! علی بدایا!؛ یعنی یا حضرت علی علیه السلام به داد برس» و یا حسین! یا حسین![(۱)]

۱۷- برمه

۱۷- برمه

اکثریت مسلمانان برمه (میانمار) اهل سنت هستند، ولی حدود ده هزار شیعه در آن سکونت دارند که در ماه های محرم و صفر به سخنرانی و عزاداری می پردازند. آنان در این ماه، ازدواج نمی کنند، لباس نو نمی خرند، حتی تلویزیون هم نگاه نمی کنند. مردان لبـاس سـیاه می پوشـند و زنـان از آرایش پرهیز می کننـد. شـیعیان این کشور ایرانی الاصل انـد و مهاجرانی از شـهرهای اصـفهان، تبریز، بهبهان، مازندران و همدان هسـتند که در طول دویست سال گذشـته به این سرزمین آمدند و جمعیتی افزون بر ده هزار نفر را تشکیل

۱- عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله ابعاد بین المللی عاشورا، مجموعه مقالات همایش امام حسین۷، ص۱۰۶.

می دهند. فرهنگ، تمدن، مسجدها و حسینیه شیعیان میانمار را ایرانیان مهاجر بنا کرده اند.

مسجد جامع «رانگون» که در سال ۱۸۵۶ م. ساخته شده، مرکز تجمع شیعیان میانمار است و مراسم عزاداری سالار شهیدان، حسین بن علی علیه السلام ، در روز عاشورا در همین مسجد برگزار می شود . به طور کلی، مراسم مذهبی شیعیان میانمار، ساده است و وضع نامناسبی دارد. شیعیان همیشه نسبت به انجام فرایض مذهبی به دلیل نداشتن مُبَلغان تحصیل کرده، گله مندند. خوش بختانه در چند سال گذشته، حدود پنج هزار نفر از جوانان شیعه میانمار، برای فراگیری دروس و احکام مذهبی به قم اعزام شده اند و در حال تحصیل هستند که ان‌شاءالله به واسطه این افراد، در آینده شاهد شکوفایی مذهب تشیع در میانمار خواهیم بود. شیعیان میانمار به دلیل اینکه ایرانی الاصل اند، ایران را دوست دارند و به آن افتخار می کنند و درصدد ند تا دامنه روابط خود را با ایران گسترش دهند.(۱)

۱۸- مالزی

۱۸- مالزی

مالزی دیگر کشور جنوب شرق آسیا است. در ماه محرم مسلمانان بومی این سرزمین، همراه با مهاجران در کوآلالامپور گرد هم می آیند و مراسم عزاداری باشکوهی برگزار می کنند.

همان گونه که برخی شکل های عزاداری های شیعیان با فشار حکومت های خودکامه، متعصب و بی دین از میان رفته و برخی قالب های دیگر جای گزین آنها گشته، میان اهل سنت نیز برخی پوسته های عزاداری، جای گزین دیگر

۱- عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله ابعاد بین المللی عاشورا، مجموعه مقالات همایش امام حسین۷، ص۱۰۶.

شکل های سوگواری شده است.

یکی از سنت های رایج میان اهالی برخی نیز جزایر اهل سنت مالزی، در دهه نخست محرم و به مناسبت عاشورای حسینی، مراسم تابوت کشانی است. این مراسم از قرن شانزدهم، به دست یکی از وعاظ، به نام شیخ برهان الدین یا نظامیان هندوستانی ـ انگلیسی، وارد برخی مناطق اندونزی شد و به تدریج جزو آداب این منطقه به شمار آمد. این مراسم عزاداری، در دهه نخست محرم اجرا می شود و هر روز از دهه اول، به برگزاری قسمت خاصی از آن تعلق دارد. بسیاری از واژه ها و نام گذاری آن در اصل فارسی و عربی است. در برخی مراسم شیعیان، برخی سران مهم و رهبران اهل سنت شرکت می کنند و درباره اهمیت تجلیل امام حسین علیه السلام و مراسم عاشورا سخن می گویند.(۱)

۱۹- تایلند

۱۹- تایلند

تایلند از کشورهایی است که مراسم عزاداری حسینی در آن به زمان های بسیار دور؛ یعنی حدود چهارصد سال پیش باز می گردد. نقل شده است که تشیع در سال ۱۹۰۸م. به وسیله تاجری به نام سید مازندرانی، به آنجا وارد شد. شیعیان «بانکوک» حدود دو هزار نفرند که در دهه محرم به عزاداری می پردازند. این کشور پنج مرکز عزاداری معروف دارد که هر سال در دهه اول محرم، به ویژه در روزهای نهم و دهم محرم هر سال در آنها مجلس روضه خوانی برگزار می شود.(۲)

۱- انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص۴۴۴.

۲- حسین الامین، دائره المعارف الاسلامیه الشیعه، ج ۲، ص ۳۵۶؛ عزاداری سنتی شیعیان، ج۳، ص۳۸۳.

۲۰- فیلیپین

اشاره

۲۰- فیلیپین

مسلمانان فیلیپین در دسته‌های کوچک و نه چندان گسترده، مراسم عاشورا و سالروز شهادت امام حسین علیه السلام را گرامی می‌دارند. گفتنی است تقویم رسمی فیلیپین بر اساس تاریخ میلادی تنظیم می‌شود و اهل سنت این کشور نیز بر این اساس سال نوی میلادی را جشن می گیرند. از سال‌ها قبل، سادات و شیعیانی که به فیلیپین، به ویژه مولد رفته‌اند، در گسترش و اقتدار شیعه نقش مهمی داشته‌اند و مراسم عاشورا را در دهه اول محرم برگزار می کنند.

گفتنی است، در سال‌هایی که سال جدید میلادی با ایام غم انگیز ماه محرم همزمان می شود، آغاز سال نوی میلادی را جشن نمی گیرند و در خانه هایشان می مانند و در این مدت از درآمد سالانه شان به نیازمندان صدقه می دهند.(۱)

۲۱- هندوستان

۲۱- هندوستان

هندوستان کشور گسترده‌ای است که مردم آن به روزهای محرم و امام حسین علیه السلام ارادت خاصی دارند. مردم هند از آغاز ماه محرم تا هشتم ربیع الاول عزاداری می کنند. با شروع ماه محرم مردم هند علم حضرت عباس علیه السلام را نصب می‌کنند و این به نشانه آن است که ماه عزا شروع شده است. روز عاشورا، روز تعطیل رسمی و عمومی هند است. شیعیان در هند با اعتقاد، مراسم عزاداری ماه محرم را بر پا می کنند. یکی از نکته‌های مهم عزاداری مردم هند، شرکت مسلمانان اهل‌سنت در عزاداری هاست. حتی هندوها و غیر مسلمانان نیز با دیدن سوگواری ها و نوحه سرایی و محافل

۱- عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله «ابعاد بین المللی عاشورا» مجموعه مقالات همایش امام حسین۷، ص ۱۰۶.

حزن متأثر می شونـد و با مسـلمین همراهی می کننـد و در بعضـی شـهرها و مناطق، هنـدوها ساختمان هایی ساخته و وقف امام حسـین علیه السـلام کرده و به تقلید از مسـلمانان نام آنها را «حسینیه» گذاشته اند و در آنجا به سوگواری می پردازند. مجالس در جاهای مختلف و شـهرهای دیگر و در همه امام باره‌ها(۱) برگزار می‌شود. در کنار علم حضـرت عباس علیه السلام علم‌های دیگری نیز وجود دارند.(۲) عزاداران به جاهای مختلف می‌روند و تا صـبح سینه زنی می کنند. در جاهای مختلف هند، مراسم متفـاوتی دارنـد. در هیـچ جای هنـد، حتی روسـتاها جایی وجود نـدارد که مراسم امام حسـین علیه السـلام برپا نباشـد. همچنین کسـانی که دور از وطن خود یـا حتی در کشورهـای خـارجی به سـر می برنـد، در آغـاز ماه محرم به هنـد باز می گردنـد؛ زیرا هندی‌ها معتقدند، باید در زادگاه شان عزاداری کنند.

مردم هنـد در مراسم عزاداری به سـخنرانی و بیان وقایع کربلا با نثر و نظم می پردازنـد و به دنبال آن مراسم سـینه زنی اجرا می شود و شبیه کوچکی از آرامگاه امام حسـین علیه السلام که تعزیه نام دارد و نیز علم هایی که معروف به بیرق برادر او حضرت عباس علیه السلام است، در اماکن متبرکی به نام «امام باره» نگه داری می شود.

مردم هند در هنگام کار کردن در امام باره، کفش ها را باید بیرون بیاورند. همه این سـنت ها در مراسمی دسته جمعی در روز دهم محرم انجام می شود. شور مصـیبت امام حسـین علیه السـلام تأثیر روحی فوق‌العاده ای بر زنان می گـذارد؛ به گونه ای که النگوهای بلورین خود را می شکنند؛ سر خود را شانه نمی زنند؛

۱- در شمال هند به حسینیه ها، امام باره، و در جنوب هند، عاشورخانه می گویند.

۲- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۱، ص ۳۳.

جواهر بر خویشـتن نمی آویزنـد و از پوشـیدنی هایی به رنگ روشن خودداری می کننـد. گاهی این سوگواری تا اربعین ادامه می یابد.

هندوها از همه گونه‌های ماتم و عزاداری مانند کوبیدن بر سـینه، زدن زنجیرهای تیغ‌دار بر پشت و سـینه های برهنه خود و فرود آوردن قمه بر سر و نیز عبور از روی ذغال گداخته در ماه محرم اسـتفاده می‌کنند. مردم این کشور به علم حضـرت عباس علیه السـلام عود و گل می آویزند و در مراسـمی خاص علم را به شیوه زیبایی حمل می‌کنند. ذوالجناح در میان شیعیان هند اهمیت خاصی دارد. آنان ذوالجناح را متبرک می‌دانند.

مراسم تاسوعای حسینی، در مناطق مختلف هند متفاوت است. در هند مرسوم است که شب اول محرم، زنان شیعه النگوهایشان را، خرد و در این مراسم در سراسر هند، زنان طلا و جواهرات را از خودشان جدا می کنند.

مرسوم است که در هر خانه، زرهی شبیه زره امام حسین علیه السلام وجود دارد. حتی اگر اتاق اضافی ندارند، در آن صورت، در تاقچه‌های خانه به تعداد افراد خانواده زرهی شبیه زره امام حسین علیه السلام قرار می دهند.

در دو اسـتان بزرگ هندوسـتان، «لکنهو» و «حیـدرآباد» که مسـلمانان بسـیاری زندگی می کنند، عزاداری به شـکل باشـکوهی انجام می‌شود. در این دو اسـتان، مردم از ابتدای ماه محرم تا هشـتم ربیع الاول با پوشـیدن لباس سیاه به عزاداری سالار شهیدان می‌پردازند. در این ایام، عزاداران پوشیدن لباس قرمز را جایز نمی‌دانند و حتی خرید و فروش آن را نیز حرام می‌دانند.

در شـهر لکنهو، از کنـده‌های چوب آتشـی بر پا می‌کنند و تا عصـر، زمانی که کنده‌ها به ذغال‌های آتشـین تبدیل شود، همه از کودک تا کهنسال، روی آن

آتش با پای برهنه راه می‌رونـد.(۱) در روز عـاشورا دسـته هـای عزا به حرکت در می آینـد و به محل‌هایی می رونـد که به نام کربلا نام‌گذاری شده است، و در آنجا شمایل را به خاک می‌سپارند.

همچنین در حیـدرآباد دکن، مسـلمانان و غیر مسـلمانان در ایـام محرم عزاداری می کننـد و بزرگان و عزیزان قوم دست و پای خود را با زنجیرهای آهنی می بندنـد و چنـد نفر از خـدمتگزاران خود را می گمارنـد که سـر این زنجیرها را بگیرنـد و آنان را مانند اسیران به یاد اهل بیت امام علیه السلام تا حسینیه یا مجلس عزای امام حسین علیه السلام بکشانند.

بخش بزرگی از منطقه اوتار پرادش هند که در قرن هجدهم و نوزدهم میلادی استان «اوده» نامیده می‌شد، تحت حکومت یک سلسـله شـیعه ایرانی اداره می شود. این سلسـله، از مراسم شـیعه که مهم ترین آنهـا مراسم محرم بود، حمایت می کننـد. مراسـم عاشورا در سراسر این منطقه برگزار می شود و سنی ها و حتی هندوها نیز در آن شرکت می کنند.

در «سـدروس» مراسم بـا روز پرچم آغاز می شود که روز هفتم محرم است. در روز پرچم شخصـی که به نام «مجاور» خوانـده می‌شود، برای خواندن دعا به محل اجرای مراسم می‌آید معمولاً این ادعیه آیاتی از قرآن است و با سوره فاتحه آغاز می شود.

پس از مراسم دعـا، در اطراف چوک پرچم‌هـای سـرخ به یاد امام حسـین علیه السـلام و پرچم‌های سبز به نشانه امام حسن علیه السلام ، قرار می‌دهند، بعد از آن، دسته راه می‌افتد. طبل‌ها به صدا در می‌آیند و برچم ها که بیشتر به وسیله زنان

۱- شـرح این مطـالب برای آشـنایی بـا شـیوه عزاداری این کشور بیان می‌شود. از این رو، ممنوعیت قانونی و ذم آن همچنان به قوت خود باقی است.

حمل می گردد، از چوک حرکت داده می‌شود. در طول شب پنج نفر با سینی های مخصوص از محل اجرای مراسم خارج می شوند و به سمت مکانی به عنوان نماد کربلا می‌روند. مشتی خاک از آنجا بر می‌دارند و در پارچه سفیدی می پیچند و دورش نوار باریکی می‌بندند تا شبیه دو جنازه کوچک شود که بر اساس سنت مسلمانان برای دفن حاضر شده است. این دو بسته را روی سینی می گذارند و روی آن عطر می‌پاشند و دعاهایی در همین حال می خوانند. در این مراسم مرثیه خوانی رواج دارد. در آخر شب، محتوای سینی‌ها را در گودال وسط چوک می گذارند.

روز هشتم محرم، مراسم «تجه کوچک» انجام می‌شود. تجه کوچک را روی سر مردی می گذارند و درحالی‌که یک نفر با فانوس از جلو حرکت می کند و عده‌ای طبل می‌نوازند، تجه را هفت بار در جهت خلاف عقربه‌های ساعت دور چوک می گردانند.

دختران جوان و زنان درحالی که پرچم‌های زیادی دارند، به تجه می پیوندند. عده ای نیمه‌های شب مخفیانه این تجه ها را به داخل آب می برند. شب تاسوعا مردم برای حرکت دادن تجه بزرگ خود را مهیا می کنند. بعد از ظهر عاشورا، دیواری متحرک کارگاه (امام باره)، برداشته و پایه و بخش اصلی تجه به داخل حیاط برده می‌شود و در آنجا تاج گذاری انجام می‌شود. سپس تجه را روی چرخ می گذارند تا بتوان آن را در دسته حرکت داد. سرانجام تجه را به چوک می‌برند و همه آنجا دعا می‌خوانند و داخل آن را عطر می پاشند. در این هنگام، شیرینی هایی به نام «حلوا» و «میلدا» توزیع می کنند. همه کسانی که در ساختن تجه همکاری داشته‌اند، برای صرف غذا دعوت می‌شوند. حدود ساعت نه شب دوباره تجه را حرکت می‌دهند که

شمار شرکت‌کنندگان در این مراسم زیاد و هیجان انگیز است. اواخر شب یا بامداد روز بعد (عاشورا) مجاور، تربت داخل تجه‌ها را برمی‌دارد و محتویات آنها را در نمادی که برای کربلا ساخته‌اند، دفن می کند. سرانجام هنگام غروب آفتاب، تجه را روی شانه‌های خویش به آب روان می سپارند و آنجا رها می‌سازند و لحظات غم‌انگیز و سوگ و ماتم آغاز می‌شود.

در دهلی، مراسم ماه محرم، باشکوه خاصی برگزار می‌شود. همچنین در طول ده روز، در ایالت اوتارپرادش و شهرهای گوناگون از جمله فیض آباد، بنگال، بنارس و امروهه که از شهرهای غیر اسلامی هستند، مسلمانان و دوست داران اهل بیت علیه السلام مراسم عزاداری بسیار مفصلی برگزار می کنند. مردم این سرزمین‌ها در ایام سوگواری محرم، خوردن و آشامیدن را به حداقل می رسانند و در مجالس سوگواری به هیچ وجه نمی خندند و شوخی نمی کنند.

شهر بنارس، از دیگر شهرهای هندوستان و یکی از شهرهای بسیار معروف جهان است که به شهر مقدس برهماییان مشهور است. در این شهر رودخانه گنگ قرار دارد که برای هندوها رودخانه‌ای بسیار مقدس است و هر سال میلیون‌ها نفر از سراسر هند برای غسل در این رودخانه و مراسم عبادی به آنجا می‌آیند.

در بنارس معبدهای بسیار وجود دارد، اما آنچه این شهر را برای ما زیبا کرده، وجود شیعیان در آنجاست که به حق یاد و نام امام حسین علیه السلام را زنده نگه داشته‌اند. هر چند شمار آنها نسبت به هندوها زیاد نیست، اما نسبت به بزرگ داشت این مناسبت اهتمام خاصی دارند. در ساحل رودخانه گنگ حسینیه‌ای با قدمت چهارصد ساله وجود دارد. این حسینیه بسیار زیبا با

معماری اسلامی ساخته شده است که اطراف آن معابد قرار دارد. این حسینیه را به گونه‌ای ساخته‌اند که وقتی روحانی برای سخنرانی روی منبر می‌نشیند، رودخانه گنگ را می‌بیند.

در این شهر به جز این حسینیه، مکان‌هایی به نام «فاطمان» وجود دارد. فاطمان مکانی است که مقبره یکی از ایرانیان معروف و علمایی مانند «مرحوم لاهیجی» است و شیعیان برای زیارت و فاتحه‌خوانی به آنجا می روند، اما آنچه فاطمان را معروف کرده، ساختن بناهایی به یاد اهل بیت علیهم السلام است. ساختمانی در فاطمان وجود دارد که منسوب به نام کربلاست. دور تا دور این بنا، نام هفتاد و دو شهید کربلا را نوشته‌اند. در ساختمان دیگری، جایی شبیه گودال قتلگاه ساخته اند که در آن پرچم‌های قرمز و ماهی هایی قرمز رنگ ریخته‌اند. شیعیان در ماه محرم به آنجا می آیند و اشک می‌ریزند و عزاداری می کنند. مکانی نیز به نام فاطمه زهرا علیها السلام و حضرت عباس نیز ساخته‌اند.

گفتنی است، در مرکز ایالت آندراپرادش در جنوب و در منطقه کشمیر در شمال نیز مراسم عزاداری بسیار پرشوری برگزار می شود.(۱)

۲۲- گرجستان

۲۲- گرجستان

برگزاری مراسم عزاداری در ماه‌های محرم و صفر، همچون دیگر مناطق شیعی از برنامه‌ها و مراسم جدایی ناپذیر زندگی مردم این منطقه است. در شهری مانند «مارنئولی» صدها تن از مردم در روز عاشورا در مسجدها،

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۲۴۶-۲۸۴؛ مجله چشم انداز حوزه، ش ۱، ص۹۰؛ مجموعه مقالات همایش امام حسین۷، ص ۸۱.

خیابان‌ها و تکیه ها، لباس سیاه بر تن می کنند و به عزاداری می‌پردازند. شاید عده‌ای از مردم به دلیل دور افتادن از آموزه های اسلامی و ندانستن اهمیت و وجوب آن نماز نخوانند یا روزه نگیرند که البته در سال‌های اخیر این اعمال روز به روز بیشتر و گسترده‌تر می‌شود، اما عزاداری سالار شهیدان هیچ وقت فراموش نمی‌شود و با شور و شوق فراوانی برگزار می شود.

در روستاهای شیعه نشین کاردژالا، اوزونتالا، گاندژالا مراسم عزاداری عاشورا، زیارت عاشورا، زیارت مزار قطب صوفی ها، عیسی افندی برگزار می‌شود. ضمن اینکه عزاداری در روستاهایی که اهل سنت و شیعه با هم هستند، به صورت مشترک برگزار می گردد و حتی در منطقه آجاریا که ساکنان آن اهل سنت هستند، شاهد برگزاری مراسم عزاداری ماه محرم به ویژه روز عاشورا هستیم.

با توجه به اینکه عزاداری محرم و صفر همیشه برای شیعیان حرکت آفرین و الهام بخش بوده است، در سال های اخیر به دنبال حملات رژیم صهیونیستی به لبنان شاهد شکست خفت بار این رژیم غاصب از مقاومت اسلامی بودیم؛ در عزاداری سال ۱۳۸۷، مردم گرجستان نیز با الهام از قیام عاشورا ضمن شرکت در آیین های عزاداری و با برپایی تظاهرات مقابل سفارتخانه رژیم صهیونیستی، خشم و انزجار خود را از این رژیم جنایتکار اعلام داشتند. این امر در کشوری مانند گرجستان که نفوذ امریکا و اسرائیل همه جانبه است و سردمداران آن عاجزانه در برابر استکبار سر تعظیم فرود می‌آورند، مسئله مهمی است. مراسم عزاداری شیعیان گرجستان که عمدتاً آذری زبان هستند، در سه منطقه مختلف شهر تفلیس، شهرهای مارنئولی، و قاردابان، دومین شهر شیعه نشین، با حضور گسترده شیعیان و محبین اهل بیت

عصمت علیه السلام برگزار می گردد.(۱)

۱- www.vares.com.

بخش دوم: محرم در قاره افریقا

اشاره

بخش دوم: محرم در قاره افریقا

در افریقا مردم در روز عاشورا و تاسوعا حضور چشمگیری دارند. بسیاری از شیعیان افریقای شرقی را شیعیان اسماعیلی مذهب و بقیه را شیعیان دوازده امامی تشکیل می دهند.

در ایام محرم، شیعیان اسماعیلی در مسجدها خود به نام «جماعت خوان» و شیعیان امامیه هندی و پاکستانی در مسجدها خود به نام «امام باره» به عزاداری برای امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا می‌پردازند.(۱)

تونس

تونس

تونس از کشورهای افریقایی است که مراسم ماه محرم در این کشور از ارزش خاصی برخوردار است. از زمان تسلط فاطمیان بر این کشور، مذهب تشیع و سنت های آن از جمله مراسم سوگواری ایام عاشورا جزو آیین های اجتماعی مردم قرارگرفت. مردم تونس روز عاشورا را گرامی می دارند و تا چندی پیش برگزاری مراسم ویژه ای در روزهای تاسوعا و عاشورا، جزو سنت های مذهبی تونس به شمار می آمد.

تاسوعا و عاشورا در تونس به پاس حماسه سالار شهیدان علیه السلام روز عزا و غم بوده و مراسم ویژه مربوط به این ایام نیز یادآور آن حماسه بوده است.

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۴، ص ۷.

عاشورا تا چندی پیش جزو تعطیلات رسمی تونس بود، ولی پس از تعدیل تعطیلات در کشور، این روز دیگر جزو تعطیلات سالانه به شمار نمی رود. برگزاری مراسم عاشورا از آن هنگام جزو سنت های اجتماعی و مذهبی مردم تونس و از نسلی به نسل دیگر تا عصر حاضر منتقل شد.

از جمله سنت ها و مراسم ایام عاشورا، خوردن «نان فطیر» و «گوشت نوعی پرنده» و نیز خشکبار مانند بادام و کشمش در روز تاسوعا و عاشورا و پرهیز از خوردن غذای سنتی و تشریفاتی است. در این ایام از برگزاری هرگونه مراسم شادی بخش مانند عروسی خودداری می شود.

از دیگر مراسم روز عاشورا رفتن به قبرستان در صبح عاشورا است. مردم تونس در روز تاسوعا و عاشورا، تأکید بر خوردن گوشت مرغ و غذایی شبیه ماکارونی دارند. آنان شب عاشورا با آتش زدن علف های خشک و شعله ور کردن آنها که به «اجیجه» شهرت دارد، گلوله هایی شلیک می کنند و بر این باورند، این عمل سبب شادمانی کودکان کربلا می شود.(۱)

مصر

مصر

پیشینه عزاداری شیعیان و علویان مصر به اعصار دور باز می گردد. پس از سقوط بنی امیه و ظهور دولت عباسی، دعوت فرزندان حسن بن علی علیه السلام در مصر آشکار شد. در این زمان، تشیع در مصر هواداران بسیاری داشت تا اینکه متوکل عباسی فرمان داد، خاندان ابی طالب علیه السلام از این سرزمین به عراق بروند و سرانجام آنان از مصر خارج شدند، اما با گذشت زمان و روی کار آمدن فاطمیان، نفوذ و گسترش تشیع در مصر به اوج خود رسید و شعارهای شیعی

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج۴، صص ۲۲و۲۳.

جلوه‌گر شد.

در عصر اقتدار این سلسله، در روز عاشورا بازارها تعطیل شدند و مداحان به مسجد جامع الازهر می رفتند و به نوحه خوانی و مرثیه سرایی می پرداختند. قاضی القضاه و بسیاری از مردم، درحالی که جامه سیاه به تن داشتند، به زیارتگاه «رأس الحسین» می‌رفتند و در آنجا سوگواری می کردند. در حال حاضر، بزرگ داشت روز عاشورا از جمله مراسمی است که مصریان به آن اهتمام خاص دارند. این مراسم میراث و یادگار شیعیان در مصر فعلی است.

در دهه های اخیر، علاقه مندان اهل بیت علیهم السلام در ایام محرم به صورت دسته، درحالی که پرچم‌های سیاه با خود حمل می کنند، بیرون می‌آیند و در دست آنان زنجیرهای آهنینی است که بر پشت خود می کوبند و با چنین حالتی به سوی مرقد سیده زینب علیها السلام به راه می‌افتند.

سوگند به «رأس الحسین» در نزد مصریان یک سنت است. با وجود اینکه در روایات تأکید شده بعدها سر امام حسین علیه السلام به بدن مطهر در کربلا پیوست، ولی مردم مصر نه برای تحریف تاریخ، بلکه از روی شور و اشتیاق خود نسبت به سید الشهدا، همچنان به زیارت رأس الحسین می‌شتابند و در آنجا ندبه و زاری می کنند. در روز عاشورا مردم در منطقه «حی الحسین» در قاهره گرد می‌آیند و جلسات متعددی درباره امام حسین علیه السلام و هدف از نهضت عاشورا برگزار می کنند.

در این کشور، روز عاشورا روز حزن است و بازارها را تعطیل می شود و موکب های عزاداری برپا می شوند. آن گاه همه مردم را با عدس، کره، پنیر، شیر، عسل و نانی که عمداً طوری پخته شده است که رنگش به سیاهی بزند،

اطعام می کنند و دسته‌های سوگواری با شکوهی خاص تشکیل می شوند.(۱)

مراکش

مراکش

مراکش در شمال غربی افریقا و در ساحل جنوبی دریای مدیترانه قرار دارد. ۹۹ درصد مردم این کشور مسلمان و بیشتر سنی مذهب هستند. در مراکش با فرارسیدن ماه محرم مردم آرایش و تجمل را کنار گذاشته و در روز عاشورا از خوردن غذا خودداری می کنند و در یک سنت عمومی زکات اموالشان را می پردازند. هرچند نمی توان ترک آراستن، خانه تکاندن و فرش شستن را سوگواری شمرد، اما این کار به بهانه ابراز همدردی انجام می شود.

در این ماه، زندگی اجتماعی تغییر محسوسی می یابد و مردم بی تفاوتی و زندگی متعارف همیشگی را ندارد و بیشتر به محاسبه نفس و حیات دینی خود می پردازند. مردم در این ماه منقلب هستند. ساز و آواز تقریباً قطع می شود و لباس عزا در بر می کنند. این تغییرات کلی در زندگی مردم را می توان نوعی سوگواری ویژه آن دیار برشمرد که با زمان های عادی و سوگواری مناطق دیگر، تفاوت دارد.

احیای عاشورا برای مردم مغرب یادآور شهادت جانگداز امام حسین علیه السلام است و گرامیداشت این روز را از آداب خاص خود می‌دانند، اما در گذشته گروهی از سادات علوی مقیم این کشور به استناد خبری جعلی مبنی بر اینکه کشتی حضرت نوح علیه السلام در روز عاشورا بر ساحل آرام گرفت و توبه حضرت آدم علیه السلام در این روز پذیرفته شد، به جشن و سرور می‌پرداختند. در نهایت، با تلاش‌های گسترده آیت الله سید کاظم قزوینی این مراسم به مراسم سوگواری،

۱- مقریزی، الخطط، ج ۳، صص ۲۷۰و ۲۷۱.

تبدیل و سنت غلطی را که ایوبیان و امویان به راه انداخته بودند، ریشه کن شد.(۱)

الجزایر

الجزایر

الجزایر یکی از مهم ترین و بزرگ ترین کشورهـای اسـلامی شـمال افریقـا، است. روز دهم محرم در این کشور تعطیل رسـمی است. استقلال الجزایر از استعمار فرانسه در سال۱۳۴۶ه . ق قیام شیخ عبدالقادر همراه پدرش محی الدین حسنی، نمونه هایی از تأثیر نهضت حسینی است.

بسـیاری از الجزایری‌ها در روز عاشورا به اماکن مقدس و زیارتگاه هایی همچون مرقد «سـیدی الهواری» و «سیدی الحسنی» در شهر وهران می روند و در این اماکن به تضـرع و درخواست شـفاعت می‌پردازند. در کوه منقاس در شـهر سطیف نیز مکانی به نام محل رد پای امام علی علیه السـلام وجود دارد که شیعیان در روز عاشورا در آنجا گردهم می‌آیند. گرچه هیچ سندی مبنی بر حضور امام علی علیه السلام در طول تاریخ در این منطقه وجود ندارد.

شیعیـان الجزایر به دلیـل اطلاعـات و اخبـار نـادرستی که از آنها از سوی مخالفان منتشـر می‌شود و همچنین مخالفت‌های برخی افراطیون سلفی، امکان اجرای فعالیت‌های مذهبی خود را ندارند و بیشتر مناسبت‌های مذهبی خود از جمله عزاداری ماه محرم و روز عاشورا را به صورت محـدود و در محافل مخفیانه و دور از چشم دیگران انجام می‌دهنـد. حرکت‌های افراطی برخی گروه های سـلفی در این کشور و فعالیت آنها علیه آیین‌های شیعی، به ویژه عزاداری حسینی از مهم‌ترین مشکلات شیعیان این کشور به شمار می‌رود.

۱- دائره المعارف مذاکرات من التراث المغربی، صص ۳۶و۳۷؛ چشمه خورشید، ج ۱، ص ۱۴۱.

در این کشور تنها تشکل یا مجموعه منتسب به شیعیان که به صورت علنی فعالیت دارد، جمعی از شیعیان استان «تبسه» هستند که فعالیت آنان صرفاً به انتشار مجله اینترنتی «شیعه تبسه» در زمینه تبلیغ تشیع محدود می شود.

درباره شمار شیعیان الجزایر آمار و ارقام رسمی وجود ندارد. صاحب نظران بر این باورند، حضور شیعیان در این کشور حالت غیر رسمی دارد و اغلب آنان در شهرها و ایالت‌هایی مانند الجزیره پایتخت این کشور و باتنه، تبسه، خنشله، تیارت و سیدی بلعباس مستقر هستند. با توجه به اندیشه سیاسی و دینی حاکم بر الجزایر و دشمنی برخی گروه های افراطی با تفکر شیعی، شیعیان الجزایر در شرایط کنونی امکان حضور فعال در جامعه را ندارند و تنها مراسم علنی، ویژه محرم و روز عاشورا در الجزایر را ایرانیان مقیم این کشور در محل سفارت جمهوری اسلامی برگزار می کنند. ایرانیان از شب اول محرم تا شب سوم شهادت امام و همچنین روز عاشورای حسینی با برپایی نماز ظهر عاشورا به مرثیه خوانی و عزاداری برای سالار شهیدان علیه السلام می‌پردازند.

استان عین تموشنت الجزایر (پانصد کیلومتری شمال غرب پایتخت) گروه بسیاری از شیعیان الجزایری و محبان اهل بیت علیهم السلام را در خود جای داده است.(۱)

سنگال

سنگال

نحوه برگزاری مراسم عاشورا بین فرقه های مذهبی در سنگال تفاوت چندانی

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج۴، صص ۲۵و۲۶.

بـا یک دیگر نـدارد، و تا انـدازه ای با خرافات آمیخته شـده است. آنها اقـدام به برگزاری سـخنرانی هایی در زمینه عاشورا می کنند. مراسم عاشورا در سـنگال به شـکل سـنتی است. برای مثال، در شب عاشورا غذایی به نام «کوس کوس» که غذایی عربی است، به همراه گوشت گاو صـرف می کننـد. بعضـی ها عقیده دارند، پس از غذا باید بشـقاب ها را روی سـر گذاشت. سـپس مراسمی مانند قاشق زنی که در زمان قدیم در ایران مرسوم بوده است، برپا می کنند. زنان لباس مردان را می پوشند و کودکان روی صورت خود پودر می پاشـند و در روز عاشورا که در زبان محلی به «تنخریب» معروف است، به پای کوبی می پردازند و از مردم کوچه و بـازار تقاضای عیـدی می کننـد. آنها این روز را روز اول سال و عیـد می نامنـد. مرثیه خوانی نیز در میان فرقه های تیجانیه و قادریه تا انـدازه ای رواج دارد و واقعه عاشورا را با نوارهای صوتی برای مردم تشـریح می کننـد. روز عاشورا در سنگال تعطیل رسـمی است. در این کشور حسـینیه، هیئت یا فاطمیه وجود نـدارد و مجالس سـخنرانی روز عاشورا در مسـجدها برگزار می شود.(۱)

کنیا

کنیا

در کنیا شـیعیان دوازده امامی در دوازده روز اول محرم، به جز اولین روز که روز آغاز سال است، عصرها با لباس سیاه ره سپار مجالس عزاداری امام حسـین علیه السـلام می شوند. آنان در سالنی که با پرده های سیاه پوشیده شده است، اجتماع می کنند و به سـخنرانی وعاظ درباره حادثه کربلا گوش فرا می دهند و با مرثیه خوانی راوی بر مصائب امام حسین علیه السلام و اصحاب باوفایش می گریند.

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج۴، صص ۲۵و۲۶.

وقتی راوی در ذکر مصیبت اوج گرفت، دسته های عزادار به پا می خیزند و به ماتم می پردازند و در حال حرکت بر سر و سینه می زنند و گروهی نیز درحالی که زنجیر می زنند، فریاد «یا حسین، یا حسین» سر می دهند. روز دهم محرم عزاداری به اوج خود می رسد.

در نایروبی در نیمه روز و در مومباسا عصرها مجالس عاشورا برگزار می شود و مردم پس از گوش سپردن به سخنان روضه خوان یا حسین یا حسین گویان، به سینه زنی می پردازند و در خیابان ها به راه می افتند و به بخش قدیمی شهر می روند. زنان شیعه اثنی عشری در این مراسم همراه مردان نیستند بلکه آنان برای خود مجالس زنانه و باشکوهی دارند. در مراسم عزاداری همه عزاداران سیاه پوش و پابرهنه هستند. و پیشاپیش دسته های عزادار شخصی که رهبری جمعیت را به عهده دارد، قرآن را با احترام در سینی حمل می کند و به دنبال او عده ای تابوت و بارگاه نمادین امام حسین علیه السلام را به دوش دارند و پشت سر آنان دسته زنجیرزن حرکت می کنند.

در دیگر روزهای محرم نیز مجالس تعزیه حادثه کربلا، اسارت حضرت زینب علیها السلام پا برجاست. شیعیان کنیا، آخرین روز صفر را که به باور آنان روز قصاص و کشته شدن عمر سعد به وسیله مختار است، جشن می گیرند. لباس های سیاه را از تن درمی آورند و به شادی می پردازند.(۱)

سیرالئون

سیرالئون

تاریخ کربلا- برای مسلمانان این کشور برگی از تاریخ اسلام است که به تازگی مفتوح شده و مورد توجه فراوان آنان قرار گرفته است. در مراسمی که

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج۴، صص ۲۵و۲۶.

به همین مناسبت برگزار می شود، مسلمانان با شنیدن حقایق تاریخ اسلام و مصائبی که بر سبط بزرگوار رسول اکرم صلی الله علیه و آله گذشته است، بر گونه هایشان اشک جاری می شود و کاملاً تحت تأثیر پیام الهی امام حسین علیه السلام قرار می گیرند. علاوه بر مراسمی که به مناسبت های مختلف در این زمینه برگزار می گردد، از دو سال پیش در دهه اول محرم و اربعین در «انستیتو بین المللی علوم اسلامی» هر شب و در سالن «اجتماعات رایزنی فرهنگی» هر روز مراسم عزاداری و سوگواری ابا عبدالله برگزار می گردد. همچنین هر سال در دهه اول محرم، مراسم عزاداری به همت بازرگانان تجار لبنانی مقیم سیرالئون، در حسینیه مسجد مرکزی فری تاون برپا می شود.(۱)

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج۴، صص ۲۵و۲۶.

بخش سوم: محرم در اروپا

اشاره

بخش سوم: محرم در اروپا

زیر فصل ها

انگلستان

انگلستان

انگلسـتان یکی از کشورهـای اروپـایی است که مسـلمانان در آنجـا حضور فعالی دارنـد. هر سال همزمان با عاشورای حسـینی، مسـلمانان مقیم لندن و برخی شـهرهای دیگر، در روز عاشورا دسـته‌های عزاداری راه می اندازند و با نوحه سرایی و سینه زنی، یاد و خاطره شـهیدان کربلا را زنده می کنند. در سال های اخیر با توجه به توسـعه اسـلام در انگلسـتان و حضور شیعیان مهاجر پاکستانی و ایرانی، هندی و افغانی در این کشور، مراسم بسیار باشکوهی در دهه محرم برپا می شود.

در لندن، حسینیه ای به نام «امام حسین علیه السلام » وجود دارد که به عنوان تنها مرکز تجمع مسلمانان به شمار می رود که در آنجا شیعیان به عزاداری می پردازند. این حسینیه زیر نظر یکی از سادات احداث شده است که در آن عزاداران ایرانی به سوگواری می‌پردازند.

اروپاییان عاشق سالار شهیدان علیه السلام ، در قالب دسته‌ای بزرگ، مسافت سه کیلومتری میدان ماربل آرچ واقع در شمال شرقی «هاید پارک» تا محل «مجمع اسلامی جهانی» لندن را طی می‌کنند. حضور چشمگیر جوانان مسلمان، در این مراسم درحالی که سیاه پوش و اشک بار به یاد مظلومیت اسوه ایثار، بر سر و سینه می‌زنند، برجسته و قابل توجه است. عزاداران حسینی در

عصر عاشورا، در ادامه این مراسم با تجمع در مرکز اسلامی انگلیس و مجمع جهانی اسلامی و دیگر مکان های مذهبی ویژه مسلمانان در لندن، آیین‌های سوگواری را برپا می کنند.

مراسم شام غریبان نیز جلوه خاصی دارد. همچنین در تعدادی از شهرهای انگلستان، مانند مانچستر، نیوبورد و پرمنگهام نیز مجالس روضه خوانی و عزاداری سنتی، به ویژه در روز عاشوراى حسینی برگزار می‌شود.

در بریتانیا طی سال های اخیر، مراسم محرم و عاشورا شناخته شده است. گاهی مقام‌های عالی رتبه بریتانیایی، در سطح وزرا و نمایندگان پارلمان ظنیز در میانشان دیده می شود که فارغ از مذهب و باورهایشان، در مراسم شیعیان حسینی حاضر می شوند.(۱)

آلبانی

آلبانی

آلبانی تبارها یکی از اقوام شبه جزیره بالکان هستند که عمدتاً در آلبانی و کوزوو زندگی می کنند. آلبانی ۵/۳ میلیون نفر جمعیت دارد که هفتاد درصد این جمعیت را مسلمانان تشکیل می دهند. از این تعداد، ۴۵ درصد آن بکتاش ها هستند که شیعیان دوازده امامی اند و به ائمه علیهم السلام احترام خاصی می گذارند.

با فرا رسیدن ماه محرم، انبوهی از شیعیان آلبانی با برگزاری مراسم سوگواری سالار شهیدان به سوگ می‌نشینند. مراسم دهه محرم و عاشورای حسینی در خانقاه بکتاشیه در آلبانی در جنوب شهر یتوانا انجام می گیرد. در این ایام، پیروان آن حضرت به عزاداری و نوحه سرایی می پردازند و بر سر و

۱- عزاداری سنتی شیعیان، ج ۳، صص ۳۸۹-۳۹۹.

سینه می زنند. بکتاشی ها در این ده روز، برای احترام به امام حسین علیه السلام آب نمی آشامند.

بکتاشیه هـا در روز عاشورا با دسـته های سـینه زنی و عزاداری، مراسم ویژه ای را تـدارک می بیننـد، به گونه ای که تلویزیون آلبانی این مراسم ویژه را پخش می کند. همه مقامات عالی رتبه در این مراسم شرکت می کنند.

در آلبانی، «نعیم بیک»، دیوان شعری درباره شـهادت امام حسـین علیه السلام سروده است. همچنین «دالیب فراشری»، ۶۵ هزار بیت در این باره گفته است. (۱)

مردم عزادار در تیرانا، پایتخت آلبانی، در روز شـهادت حضـرت عباس علیه السلام مراسمی ویژه برگزار می کنند. در این روز، همه مردم شـهر پیاده به سمت منطقه ای در اطراف تیرانا به راه می افتند و در بالای کوهی که به نام حضرت عباس علیه السلام نامیده می شود و همگان آن را مقدس می شمارند، جمع می شوند.

در این روز، اعضـای کـابینه و رییس جمهـور و دیگر مقامـات دولـتی خود را ملزم می داننـد که در این مراسم شـرکت کننـد. رئیس جمهور به همراه مردم و دیگر وزرا و مقامـات دولتی، پیاده از پایین تپه به سـمت نقطه ای خاص در بالای کوه به راه می افتند و در ساعتی خاص در آنجا جمع می شوند و با سخنرانی و صرف غذا و شربت های نذری، مراسم را به پایان می برند.

آبادی نسالسه با سـکنه‌ای در حـدود دو هزار نفر در شـش کیلومتری شـهر بویانواتس، واقع در جنوب شـرقی کوزوو قرار دارد. اهالی این منطقه که شـیعه جعفری هسـتند، مراسم عاشورا را به طور چشمگیری برگزار می‌کنند و برای این منظور در تنها تکیه این روستا گرد هم می‌آیند. این تکیه قدمتی دویست

۱- دایره المعارف تشیع، ج ۳، ص ۱۱۹.

ساله دارد و هفت متر مربع مساحت آن است و مردم از اطراف و اکناف برای دعا و ادای نذورات بدین مکان می‌آیند.

روز عاشورا مردم بر اساس رسوم گذشته، به همراه شیخ آیت شعبان که روحانی فاضل، خوش اخلاق، با نفوذ و ارادتمند به اهل بیت علیهم السلام است، و نیز همراه با کهن سال ترین زن محل، به زیارت قبور در این تکیه می روند؛ زیرا در آنجا شماری از عارفان به خاک سپرده شده اند. آنان برای این در گذشتگان دعا می‌خوانند و در کنار هر کدام از قبور شمعی روشن می کنند.

شیعیان در دهه نخست محرم برای حفظ حرمت روز عاشورا از خوردن غذاهای خوشمزه و لذیذ و شیرینی خودداری می کنند و در تکیه بدون تکلف کنار هم می‌نشینند و به سخنان شیخ شعبان در فضیلت عاشورا و وقایع محرم گوش فرامی‌دهند. سپس طبق سنت اسلامی برای صرف شام به گرد میزهای غذا می‌نشینند و به کمک یکی از اهالی دست‌های خود را کنار میز شسته و دعاهای پیش از غذا به وسیله چند نفر خوانده می‌شود. (۱)

آن گاه از طرف بزرگ ترها سه بار با آب و نمک افطار می کنند و شب هنگام با حلوا و فولیا (شام) پذیرایی می شوند. در ادامه آشی به نام «عاشوره» که از پختن گندم و شیر به دست می آید، میان شرکت کنندگان توزیع می شود. بعد از آن به اجرای اعمال و مراسم عاشورا می‌پردازند. بدین ترتیب که همه شامل پیر و جوان، کوچک و بزرگ به طور منظم گرد هم می‌آیند و اذکاری را زیر لب زمزمه می کنند.

در بخش‌هایی از برنامه، افرادی با کوبیدن طبل اشعاری حاوی حوادث عاشورای سال ۶۱ هجری می‌خوانند که در بین اشعار، فریاد یا حسین سر

۱- دائره المعارف الاسلامیه الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۷.

می‌دهند. این مراسم تا حوالی اذان صبح، ادامه و با خواندن دعای توسل به چهارده معصوم علیهم السلام پایان می‌یابد. گفتنی است، هدایت این مجالس و مرثیه خوانی‌های آن را جوانان تحصیل کرده و اشخاص دانشگاهی برعهده دارند و بانوان نیز به سهم خود در تهیه و تدارک این سنت‌های عاشورایی شریک هستند .(۱)

بر فراز کوه تومور در شرق آلبانی مرقدی وجود دارد که اهالی اعتقاد دارند، منسوب به حضرت علی علیه السلام و در میان مسلمانان این سامان از حرمت بی‌نظیری برخوردار است. هر سال مردم در ایام عاشورا، کنار این مکان مذهبی مراسمی را اجرا می کنند. مردم آلبانی در طول دهه محرم به عنوان همدردی با لب تشنگان کربلا، آب نمی‌نوشند، زینت آلات را از خود دور می کنند و برای بیان مصایب شهدای کربلا رهسپار تکیه ها می شوند و در این مسیر فریاد «وا اماما! وا اماما» سر می‌دهند.

در این ده روز، نه تنها به دلاوری های شهیدان کربلا توجه دارند، بلکه حوادث و فداکاری های پیامبران و امامان را مطرح می کنند و هر شب به ذکر مناقب یک نفر از معصومین علیه السلام یا شهیدان اختصاص یافته است. شب اول مناقب پیامبران بزرگی چون آدم، نوح، ابراهیم، یوسف، مسیح و موسی علیه السلام ، شب دوم سجایا و مصایب رسول اکرم صلی الله علیه و آله ، شب سوم مناقب و درد و رنج های حضرت علی علیه السلام و چگونگی شهادت آن حضرت در راه عدالت، شب چهارم سیره امام حسن مجتبی علیه السلام و چگونگی شهادت مظلومانه آن امام، شب پنجم بررسی تاریخ زندگانی امام حسین علیه السلام ، شب ششم هجرت امام حسین علیه السلام از مدینه به حجاز و سپس کربلا، شب هفتم مناقب و ذکر

۱- روزنامه جمهوری اسلامی، دوشنبه ۲۶/۱/۱۳۸۱، ش ۶۶۰۵، ص ۷.

خصال سفیر امام حسین علیه السلام در کوفه، یعنی مسلم بن عقیل، شب هشتم حرکت امام حسین علیه السلام به جانب کوفه، شب نهم رسیدن نامه مسلم به امام حسین علیه السلام و شب دهم که مختص وقایع روز عاشور است.

هر شب با پایان یافتن مراسم، حلوای عاشورا تهیه و در تکیه ها میان عزاداران توزیع می شود. پس از پایان مراسم که با دعاها و اذکار و همراه حزن و اندوه پایان می‌یابد، شرکت‌کنندگان به خوردن حلوای عاشورا می پردازند.

کشور مقدونیه که در بالکان واقع است، شهر مذهبی جالبی به نام ترود دارد که در آن مظاهر دینی بسیار غلبه دارد. تکیه ها و مسجدها این شهر و نیز وجود محلاتی برای برگزاری مجالس سوگواری عاشورا از نفوذ فرهنگ تشیع در این سامان حکایت دارد. (۱)

آلمان

آلمان

با پایان یافتن جنگ جهانی اول، گروهی از سربازان و افسران مسلمان ارتش های درگیر در آلمان ماندند. همچنین پس از جنگ دوم جهانی نیز حدود پنج هزار مسلمان از مناطق مسلمان نشین روسیه به این کشور مهاجرت کردند و بنا بر منابع آماری کشور آلمان، در حال حاضر بیشتر مسلمانان در شهرهای فرانکفورت، مونیخ، آخن، هانوفر و هامبورگ زندگی می کنند.

در شهر هامبورگ حدود پانزده هزار ایرانی زندگی می کنند و محل عبادت آنها مسجدی در کنار دریاچه «استر» است. ساخت این مسجد در سال ۱۳۳۲

۱- نامه فرهنگ، سال هفتم، شماره مسلسل ۲۵، بهار ۱۳۷۶، ص ۱۸۴؛ انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص۴۶۳.

شمسی بنا به تقاضای جمعی از شیعیان ایرانی مقیم هامبورگ به دستور آیت الله بروجردی، آغاز شد و در سال ۱۳۳۸ به پایان رسید و بعدها این مسجد به مرکز اسلامی هامبورگ، معروف شد. برنامه های عزاداری در مسجدهای هامبورگ در ایام و لیالی محرم، به ویژه تاسوعا و عاشورا با تلاوت قرآن و سخنرانی، آغاز می شود و با سینه زنی به پایان می رسد. شیعیان ایرانی، پاکستانی و افغانی عزاداران اصلی را تشکیل می دهند.

برخی از آنان از شهرهای اطراف آلمان ــ که چهارصد کیلومتر با مرکز اسلامی هامبورگ فاصله دارد ــ در مراسم شرکت می کنند و تا صبح در آنجا به عزاداری می پردازند. در این مرکز، روز عاشورا پس از قرائت زیارت عاشورا و عزاداری، از جمعیتی حدود دو هزار نفر پذیرایی می شود.(۱)

بلژیک

بلژیک

در کشور اروپایی بلژیک، بیش از سیصد هزار مسلمان حضور دارند که از کشورهای مراکش، تونس و الجزایر به این کشور آمده‌اند. مراسم عاشورا در این کشور به صورت کاملاً طبیعی و بدون خرافه اجرا می شود. برخی شیعیان بلژیک در «مسجد الرضا» و برخی دیگر با «اجاره مکان های گوناگون به عنوان حسینیه» گردهم می آیند و به سینه زنی و نوحه خوانی می پردازند. به طور کلی، فرهنگ عاشورا و گرامیداشت آن در میان شیعیان بلژیک، روح تازه ای دمیده و به ویژه در سال های اخیر عزاداری آنها به سبک عزاداری و

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص ۱۰.

نوحه سرایی اعراب ایرانی الاصل است.(۱)

بوسنی هرزگوین

بوسنی هرزگوین

در بوسنی هرزگوین نیز به یاد محرم و عاشورا مراسم خاصی برپا می گردد. در این ایام و به ویژه تا پایان دهه اول محرم، همه مکان‌های طرب و شادی تعطیل می شود و کتیبه های حسینی، در و دیوار برخی کافه ها را می پوشاند.

مردم در این روزها می کوشند تا از شادی‌های خود بکاهند و با شرکت در مراسم عزاداری یاد سالار شهیدان را گرامی بدارند. تلویزیون و رادیو از پخش برنامه های شاد، پرهیز و اقدام به پخش مراسم سوگواری می کند. اطعام در روز عاشورا، در میان مردم بوسنی اهمیت بسیاری دارد.(۲)

پرتغال

پرتغال

مسلمانان در پرتغال در انجام فرایض دینی خود آزادند و شیعیان هر سال مراسم تاسوعا و عاشورا و شام غریبان را در محل محفل شیعیان امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در شهر آلمادا واقع در لیسبون برگزار می کنند. در این مراسم پس از مداحی، سینه زنی، نوحه خوانی و سخنرانی، نماز جماعت برگزار می شود و در پایان، حاضران اطعام می شوند.(۳)

دانمارک

دانمارک

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص۱۷و ۱۸.

۲- نامه فرهنگ، سال هفتم، شماره مسلسل ۲۵، بهار ۱۳۷۶، ص ۱۸۴؛ انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، ص۴۶۳.

۳- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص۲۹و ۳۰.

در کشور پادشاهی دانمارک، حدود چهل هزار شیعه زندگی می کنند که پس از سال ۱۹۷۴ م. از کشورهای ایران، عراق، لبنان، پاکستان و افغانستان به این شبه جزیره مهاجرت کرده اند. این کشور برخلاف کشورهای دیگر، تشویق کننده مؤسسان مراکز فرهنگی است و هفتاد درصد هزینه ساخت مدرسه، کتاب خانه، مراکز آموزشی، مسجد و حسینیه را می پردازد که از جمله مراکز مذهبی این کشور، دارالحسین، مؤسسه دارالحسین، حسینیه ایرانیان، حسینیه شهید صدر، مرکز فرهنگی لبنانی ها، حسینیه مرکز جعفری، حسینیه مصلی الایمان، حسینیه شیرازی و حسینیه افاغنه است که مسلمانان در این مکان های مذهبی به اقامه عزاداری و تجمع مذهبی می پردازند.(۱)

رومانی

رومانی

رومانی یکی از کشورهای اروپایی است که مدتی زیر سلطه پادشاهان عثمانی قرار داشت و از آن زمان، جمعیتی از مسلمانان در این کشور زندگی می کنند که در میان آنان شیعیان ایرانی، لبنانی، پاکستانی و عراقی نیز هستند. آنان از ششم محرم هر سال مراسم سخنرانی و مداحی را در مدرسه ای، برگزار و از مبلغان و مداحان ایرانی برای اجرای برنامه های مذهبی دعوت می کنند.(۲)

هلند

هلند

در هلند مسلمانان جزو بزرگ ترین اقلیت مذهبی هستند. آنان برنامه‌های ویژه اعتقادی خود را به زبان‌های عربی، ترکی، کردی، اردو، فارسی و انگلیسی در مسجدها برگزار می‌کنند. برخی از این اماکن، ساختمان‌هایی است که از

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، ص ۲۸.

۲- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، ص ۲۰.

شهرداری اجاره شده است. گاهی نیز مسلمان‌ها برخی کلیساها را برای این مراسم اجاره می کنند. چنان که طلبه ای عراقی در حوالی آمستردام، کلیسایی را برای دهه محرم، اجاره و مراسم روضه خوانی و سینه‌زنی را آنجا برپا کرده بود. مجلس ذکر مصائب اهل بیت علیه السلام و روضه خوانی چنان گسترده است که مردم به شکل‌های گوناگون به بزرگ داشت این مناسبت می‌پردازند. کردهای ایران، عراق و ترکیه که غالباً اهل سنت هستند، جلسات عزاداری مفصل و گاه با شرکت بیش از هزار نفر برای سید الشهدا علیه السلام ، برگزار و علاوه بر این در خانه هایشان نیز جلسات روضه‌خوانی برپا می کنند.(۱)

یونان

یونان

در شمال یونان، بیش از صد هزار مسلمان زندگی می کنند که بیشتر آنان ترک هستند. در این کشور پادشاهی، اجازه ساخت مسجد و حسینیه جدید داده نمی شود. بنابراین، مراسم عاشورا به وسیله شیعیان پاکستانی در خانه هایشان یا در سفارت خانه ایران برگزار می شود. گفتنی است، مشارکت شیعیان در مراسم عزاداری یک دیگر در این کشور قابل توجه است.(۲)

بخش چهارم: محرم در قاره امریکا

اشاره

بخش چهارم: محرم در قاره امریکا

مهاجران عرب، ایرانی، پاکستانی، هندی و افریقایی که مسلمان و شیعه هستند، در مناطق گوناگون این قاره به برپایی مراسم عاشورا اهتمام

۱- مجله پیام حوزه، شماره ۱۹، ص ۷۸؛ عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص۳۱و۳۲.

۲- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۳، صص۳۵و۳۶.

می ورزنـد. یکی از نمونه‌هـای جـالب عزاداری در منطقه کـارائیب برگزار می شود. از سال ۱۸۴۵ تا ۱۹۱۷م. گروه بسیاری از شیعیان هنـدی به عنوان کارگر روزمزد به این منطقه انتقال یافتنـد و عزاداری های محرم را رواج دادنـد که «هوسه» نامیده شد. این مراسم به نشانه اتحاد میان کارگران مهاجر و نماد نوعی سرکشـی علیه حکومت اسـتعماری تبـدیل شـد. در تاریخ ۳۰ اکتبر ۱۸۸۴م. گروهی از شـرکت‌کنندگان در سوگواری، هدف گلوله پلیس قرار گرفتند که تحت حمایت سـربازان انگلیسی بودند. عده ای در این مراسم کشته و بسیاری زخمی شدند.

اولین مسـجد در امریکـا در هایلانـد پـارک در ایـالت میشـیگان بنـا شـده و امروزه وجود دویست مسـجد، نشانه حضور فعالان مسلمان در این کشور است.(۱)

آمریکا

آمریکا

در سـایه حضـور دوسـتداران اهـل بیـت علیـه السـلام در قـاره امریکـا، به ویژه شـهر نیویـورک، عزاداری مـاه محرم به صـورت باشـکوهی برگزار می شود. در نیویورک، یکی از شـهرهای امریکا، در مسـجد امام علی علیه السـلام شیعیان مقیم این کشور و کشورهای مختلف اسـلامی، در محرم با قرائت زیارت عاشورا، نوحه‌خوانی، سینه‌زنی و عزاداری می کنند. قدمت این مراسم به حدود صد سال می رسد. مسـلمانان شـهر «بورت» و «اسبانی» در امریکای جنوبی، هودج بزرگی از طلا و نقره با زیباترین نقش و نگار برای عزاداری سیدالشهدا تهیه می کنند و آن را در روز عاشورا به حرکت در می آورند. در این مسیر بسیاری

۱- ۱.اقلیت‌های مسلمان در جهان، ترجمه: ایران کرمانی، صص ۳۴-۳۷.

از مسیحیان و هندوها به مسلمانان می پیوندند و همه پشت سر آن هودج قرار می گیرند.(۱)

کانادا

کانادا

مسلمانان مقیم کانادا، حدود سی صد هزار نفر که حدود یک سوم آنها شیعه اند. برگزاری مراسم دهه محرم و عاشورا، از جمله نمودهای فرهنگی ویژه شیعیان کاناداست. مراسم مختلف مذهبی مربوط به محرم در کانادا و در شهرهای مختلف، هر ساله در روزهای دهه آغازین ماه محرم و سوگواری حضرت سیدالشهداء علیه السلام برگزار می شود. هر گروه شیعه بر اساس آداب و سنن مرسوم مناسبت های مذهبی در کشور خویش به برگزاری مراسم مذهبی در کانادا نیز مبادرت می ورزند. البته شکل کلی و عمومی مراسمی که به شیوه مشترک میان شیعیان با ملیت های مختلف انجام می گردد، با توجه به مقتضیات محیط، برخی ویژگی های خود را نیز دارند. شاخص ترین ویژگی مراسم عزاداری در بین جامعه شیعیان مقیم کانادا، تشکیل مجالس سخنرانی است. آنها با دعوت از روحانیانی از کشورهای عراق، لبنان، هند، پاکستان و ایران، از آنها بهره می برند. سخنرانان این محافل، بیشتر به وجهه تاریخی و علمی عاشورا و نهضت کربلا می پردازند. در پایان مراسم نیز پرچمی را به یاد امام حسین علیه السلام در برابر شهرداری تورنتو به اهتزاز در می آورند.

یکی دیگر از ابتکارات این کشور، تهیه و نصب پوسترهایی در معرفی امام حسین علیه السلام و قیام عاشورا در وسایل نقلیه عمومی شهر تورنتوست. مراسم عزاداری شیعیان، در مکان‌های استیجاری سرپوشیده، به عنوان حسینیه

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۵، ص ۲۵.

همراه بـا سـینه زنی و زنجیرزنی برگزار می شود. در سـال ۱۹۹۳م.، برخی از شـیعیان در شـهر تورنتو کانادا، برای مطرح کردن شیعه به عنوان یک جمعیت مهم در آن کشور، اقدام به برگزاری راه‌پیمایی به صورت دسته‌های عزاداری نمود که این موضوع در مطبوعات کانادا نیز منعکس گردید. (۱)

ترینیداد و توباگو

ترینیداد و توباگو

ترینیداد و توباگو، جزیره ای در امریکای مرکزی است که پایتخت آن پرت آواسپانی است. این کشور در شمال شرقی ونزوئلا و در جنوب جزیره گرانادا در اقیانوس اطلس شـمالی واقع شده است. اسـتعمارگران انگلیسی در سال ۱۸۴۵ تا ۱۸۴۷م. گروهی ۱۳۰ هزار نفری از مردم هنـد را برای کار در این جزیره با کشتی به این سـرزمین آوردنـد. از این گروه، سـی هزار نفر مسـلمان بودنـد. پس از نه سال اسارت گروه در جزیره، سه خانواده شـیعه تصـمیم به برگزاری مراسم محرم و عاشورای حسـینی گرفتند که این تصـمیم با مخالفت دولت دست نشانـده بریتانیا روبه‌رو شد. پس از این مخالفت، ابتدا هندوها و سـپس همه ساکنان این جزیره، بـا شـیعیان همراه شدنـد و درست در همان روز که مصادف با عاشورای حسـینی بود، دست به تظاهراتی علیه حکومت زدنـد و خواسـتار لغو ممنوعیت اجرای مراسم شدنـد. پس از این اقـدام شـجاعانه، دولت دست نشانده، زیر فشار افکار عمومی، سرانجام ممنوعیت عزاداری را لغو کرد. از آن پس، این حرکت به عنوان نماد وحـدت ملی مردم منطقه؛ یعنی کشور ترینیداد و توباگو نام گرفت و هر ساله این مراسم به شکل باشکوهی، به عنوان «کارناوال هوزیه» یا « هوسای» برپا

۱- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۵، صص ۲۹ و ۲۸.

می شود.

مردم ترینیداد و توباگو، امام حسین علیه السلام را با نام «هوزیه» یا «هوسای» می شناسند. همه نژادها و ادیان، مانند مسیحی، مسلمان، هندو، سیاه پوستان و سفیدپوستان و سرخ پوستان، هر سال این مراسم را به یاد آن سرور آزاده برپا می دارند و به عزاداری می پردازند. برای اجرای این برنامه از وسایل خاصی استفاده می شود، مانند ماکت چوبی سه مسجد به نشانه آن سه خانواده شیعه، دو مناره و دو هلال چوبی به رنگ قرمز و سبز، یک پرچم سفید، همچنین چهار طبل از جنس سفال و پوست که هر کدام از آنها، نماد و یاد آور موضوع خاصی در خصوص واقعه کربلاست و با آوای خاصی به صدا در می آید.

ـ طبل اول، نشانه دعوت مردم کوفه از امام حسین علیه السلام ؛

ـ طبل دوم، نشانه نیرنگ و خیانت مردم کوفه به مسلم و امام حسین علیه السلام ؛

ـ طبل سوم، نشانه جنگ امام حسین علیه السلام با لشکریان کفر؛

ـ طبل چهارم، نشانه شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در صحرای کربلا.

پرچم های قرمز و سبز و سفید در روز هفتم، به وسیله عزاداران در خیابان به اهتزار در می آید و در دسته ها حمل می شود. در روز هشتم و نهم ماه محرم، عزاداران با حمل سه مسجد و دو هلال و دو مناره چوبی، مراسم را ادامه می دهند. برنامه اصلی، مربوط به روز عاشورا است. همه مردم این جزیره در این روز، در این مراسم ملی ـ مذهبی، شرکت و از خوردن گوشت و آب خودداری می کنند و بیشتر، میوه و سبزی و شیر می خورند. همچنین در این روز، با غذایی به نام «مالیده» که در ظرف مخصوص مربعی شکل پخته می شود، از عزاداران پذیرایی می کنند. مردم ترینیداد و توباکو عقیده دارند، خوردن این غذا سبب تندرستی و سلامت فرد تا سال آینده می شود.

سرانجام، این مراسم پرشکوه رأس ساعت ۳۰/۱۵ به پایان می رسد.

مراسم هوسه در کارائیب به خصوص در جزیره ترینیداد تحت تأثیر بعضی از مراسم افریقایی قرار گرفته و هوسه نیز به نوبه خود در یکی از مراسم مهم محلی این جزیره تأثیر گذاشته است.

دو مرکز اصلی مراسم محرم ترینیداد شهر سن‌جیمز در شمال و دیگری در منطقه سدروس در جنوب غربی جزیره قرار دارد. در شمال از هر چهار گروه برگزارکننده مراسم محرم سه گروهشان خانوادگی هستند، ولی در جنوب این ارتباط کمتر بوده و بستگی‌های اجتماعی جای آن را می‌گیرد. در سن جیمز علاوه بر ساخته و گرداندن تجه (تعزیه) دو «ماه» بزرگ می‌سازند و آنها را حمل می‌کنند که نماد امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام هستند .هوسه مدلی از گنبد و بارگاه حسین بن علی علیه السلام است که به آن «تجه» هم می‌گویند. همراه با آن، پرچم‌هایی حمل می‌کنند و بر طبل‌هایی به نام‌های «تاسا» و «باس» می‌نوازند.

سازندگان تجه از خوردن گوشت و غذای سرخ شده پرهیز می‌کنند و غذایی مخصوص تدارک می بینند. آنان موقع کار کردن در امام باره، کفش‌ها را درمی آورند.

در سدروس مراسم با روز پرچم آغاز می‌شود که همزمان با هفتم محرم است. هر گروه عزادار چوک مخصوص خود را دارد. چوک فضای مربع شکلی است که در طول دوره سه روزه مراسم، محل مقدسی به شمار می‌آید. این چوک در نزدیکی کارگاهی است که در آن تجه ساخته می‌شود. همچنین مهاجران هندی این سرزمین، به پیروی از مراسم آیینی محرم در هند، مراسم مختلفی از جمله روز پرچم و تجه کوچک را ــ که شرح آن در عزاداری

مردم هند آمد _ به جا می آورند.(۱)

کلمبیا

کلمبیا

مهاجرت مسلمانان به کلمبیا، بعد از جنگ جهانی دوم صورت گرفت. مسلمانان مهاجر که از کشورهای سوریه و لبنان و فلسطین بودند، در مناطق بندری این کشور در شهر مایکائو ساکن شدند. در این کشور شیعیان نسبت به جامعه اهل سنت در اقلیت هستند، اما بیشتر فعالیت های مذهبی به ابتکار آنها و با شرکت اثرگذار آنان در مراسم مذهبی صورت می گیرد. مراسم عزاداری در کلمبیا، به صورت سنتی در ایام سوگواری حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام اجرا می‌شود. شیعیان مهاجر در این کشور فاقد حسینیه یا فاطمیه هستند؛ ولی با امکانات محدود، عزاداری باشکوهی برگزار می کنند. تنها مکان تجمع آنان مسجد شهر مایکائو است.(۲)

آرژانتین

آرژانتین

شیعیان اهل بیت علیه السلام در پایتخت آرژانتین؛ یعنی بوئنس آیرس و شهر توکومان، یکی از شهرهای بزرگ این کشور، هر ساله مراسم عزاداری حسینی را برگزار می کنند. در این مراسم که تا نیمه شب به طول می‌انجامد، نوحه خوانی و سینه‌زنی با شرکت تازه مسلمانان آرژانتین برگزار می‌شود.(۳)

۱- تاریخ عزاداری، ص ۳۸۹؛ مجله چشم انداز، ش اول، آبان ۱۳۷۳، صص ۸۹ -۹۲؛ پیتر چلکوفسکی، مقاله «آثار سنت‌های ایرانی در مراسم ماه محرم در کارائیب»، نشریه علوم انسانی _ ایران شناسی، بهار ۱۳۷۲، ش ۱۷، صص ۵۴ _ ۷۱.

۲- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۵، ص ۲۵.

۳- عاشورا در سرزمین‌ها، ج ۵، ص ۲۵.

کتابنامه

* قرآن کریم

ابن بابوبه، محمد بن محمد، الامالی، قم، المطبعه الحکمه، ۱۳۷۳ه . ق.

_______________ ، خصال،

، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴.

انصاریان، حسین، گلزار بی‌پایان، انجمن خدمات اسلامی، تهران، ۱۳۹۹ه . ق.

ابن ماجه، محمد بن مزید، سنن ابن ماجه، تحقیق: حسن نصار، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۹ه .ق.

امین، سید محسن، امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام ، تهران، چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۹.

ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، قم، دارالکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۳۷۸ه . ق.

ابن خلدون، مقدمه ابن خلدون، ترجمه: محمدپروین، گنابادی، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۵.

ابن خلدون، العبر، ترجمه: عبد المحمد آیتی، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۶۳.

ابن اثیر، عزالدین ابی الحسن، الکامل فی التاریخ، ترجمه: محمد حسین روحانی، تهران، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۲.

الحنبلی، ابن عماد ابی الفلاح عبدالحی، شذرات الذهب، بیروت، داراحیاء التراث العربی، بی تا.

ابن الجوزی، أبوالفرج عبد الرحمان بن علی بن محمد، المنتظم فی تاریخ الأمم و الملوک، تحقیق: محمد عبد القادر عطا و مصطفی عبد القادر عطا، بیروت، دار الکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۲ه . ق.

ابن جوزی، سبط، تذکره الخواص، قم، شریف رضی، ۱۴۷۱ه . ق.

ابن مخنف، سعید، مقتل ابی مخنف، ترجمه: حجت الله جودکی، مؤسسه وفا، بی تا.

ابن منظور، لسان العرب، تصحیح امین محمد عبدالوهاب و محمدالصادق العبیدی، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۱۶ه . ق.

اسفزاری، معین الدین محمّد، روضات الجنّات فی وصاف مدینه هرات، به کوشش: محمّد اسحاق، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۹.

اشعری، علی بن اسماعیل، مقالات الاسلامیین و اختلاف المصلحین، بیروت، مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی.

اصفهانی، ابوالفرج، مقاتل الطالبین، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم، شریف رضی، ۱۳۷۲.

الامین، حسین، دائره المعارف الاسلامیه الشیعه، سوریه، دارالتعارف للمطبوعات.

الذهبی، شمس الدین محمد بن احمد، تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر و الأعلام، تحقیق: عمر عبد السلام تدمری، بیروت، دار الکتاب العربی، چاپ دوم، ۱۴۱۳ه . ق.

اکبرزاده، محمود، حسین پیشوای انسان‌ها، قم، حق بین، چاپ دهم، ۱۳۷۵.

افشار سیستانی، ایرج، نگاهی به آذربایجان شرقی، مؤسسه تحقیقاتی و پژوهشی رایزن، ۱۳۶۹.

بلاذری، احمدبن یحیی، انساب الاشراف، نجف، دارالمعارف، بی تا.

بخاری، محمد بن اسماعیل، صحیح بخاری، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ه . ق.

بردی الاتابکی، جمال الدین ابی المحاسن یوسف بن تعزی، النجوم الزاهره، مصر، ۱۹۳۰م.

چلوسکی، پیتر، تعزیه هنر بومی پیشرو ایران، ترجمه: داود حاتمی، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران ۱۳۶۷.

خمینی، سید روح الله، صحیفه امام خمینی، مرکز نشر آثار امام خمینی رحمه الله ، ۱۳۸۵.

حسین زاده اوره نظری، حسین، عاشورا در ایران، گل های بهشت، ۱۳۸۳.

حیدرعلی، شناخت عوامل بنی امیه در واقعه عاشورا، تهران، برهان، ۱۳۷۹.

حسنی، عبدالحی بن فخرالدین،

دوم.

حکیم، منذر، وسیله الخادم الی المخدوم، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.

جعفریان، رسول، تأملی در نهضت عاشورا، قم، انصاریان، ۱۳۸۱ .

جعفریان، عزیزالله، علم و ایمان، تهران، مؤسسه تحقیقاتی و علمی الغدیر، چاپ اول، ۱۳۵۹.

خالد محمد خالد، فرزندان پیامبر در کربلا، ترجمه: حسن فرامرزی، تهران، ابن سینا، ۱۳۴۷.

ربانی خلخالی، علی، ستاره درخشان شام، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷ .

دارمی، عبدالله بن عبدالرحمان، سنن دارمی، دمشق، ۱۳۴۹ه . ق.

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.

زیدان، جرجی، فاجعه کربلا، ترجمه: محمد علی شیرازی، تهران، ۱۳۴۴.

شاطری، علی اصغر، واژه نامه محرم کاشان، تهران، مرسل، چاپ اول، ۱۳۸۳.

شهرستانی، سید صالح، تاریخ النیاحه، تحقیق: نبیل رضا علوان، بیروت، دارالزهراء، چاپ اول،۱۴۱۹ه . ق.

شیبی، کامل مصطفی، تشیع و تصوف، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۴.

شهرستانی، تاریخچه عزاداری حسینی، قم، حسینیه عمادزاده،چاپ اول، بی تا.

شعیبی، احمد و غلامحسین، مردم نگاری مراسم عزاداری ماه محرم در شهرستان بیرجند، تهران، قلم آشنا، چاپ اول،۱۳۸۱.

شوکانی، محمد، نیل الاوطار، قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.

شهداد، محمّد، سرور شهیدان امام حسین علیه السلام ، بیروت، حوزه علمیه، بی تا.

شوشتری، نور الله، احقاق الحق، قم، نشر کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۵۰۳م.

طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، قاهره، ۱۳۵۸ه . ق.

طباطبایی، سید عبدالعزیز، معجم اعلام الشیعه، قم، مؤسسه آل البیت، ۱۴۱۷ه . ق.

عقاد، عباس محمود، الحسین علیه السلام ابوالشهدا، قاهره، مکتب سعد، بی تا.

عقیقی بخشایشی، عبدالرحیم، تاریخ زندگی پیشوایان معصوم، قم، نوید اسلام، ۱۳۸۸.

کتانی، سلیمان، امام علی مشعلی و دژی، ترجمه: جلال الدین فارسی، تهران، انتشارات برهان، ۱۳۴۹.

کورت، فریشلر، امام حسین علیه السلام و ایران، ذبیح الله منصوری، جاویدان، چاپ دوم، ۱۳۵۵.

فقیهی، علی اصغر، تاریخ مذهبی قم، قم، اسماعیلیان، ۱۳۵۰.

فقیهی، علی اصغر، آل بویه و اوضاع زمان ایشان، تهران، صبا، ۱۳۵۷.

قنبری، بخشعلی، فلسفه عاشورا، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۷۹.

قزوینی رازی، عبدالجلیل، نقض، تصحیح: جلال الدین محدث ارموی، تهران، انجمن آثار ملی، ۱۳۵۸ .

للیافعی، مراء الجنان، مدینه، دائره المعارف نظامیه، چاپ اول، ۱۳۳۸ه . ق.

محدثی، جواد، فرهنگ عاشورا، قم، نشر معروف، چاپ اول، ۱۳۷۴.

محمدی اشتهاردی، محمد، امام حسین علیه السلام آفتاب تابان ولایت، روحانی، ۱۳۸۳.

معلوف السیوعی، لویس، المنجد فی اللغه والادب والاعلام، بیروت، دارالمشرق، چاپ سی و هشتم، ۲۰۰۰م

مظلومی، رجبعلی، رهبر آزادگان، تهران، واحد تحقیقات اسلامی بنیاد بعثت، ۱۳۶۲.

مقری فیومی، احمد بن محمد، مصباح المنیر، ترجمه: مهدی سازندگی، انتشارات نوید اسلام، ۱۴۰۵ه . ق.

مدرّس، محمد باقر، شهر حسین علیه السلام ، انتشارات دارالعلم، قم، چاپ اوّل، بی تا.

مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجواهر، مصر، مطبه الهیه، ۱۳۴۶ه . ق.

مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، لبنان، دار احیاءالتراث العربی، چاپ سوم،۱۴۰۳ه . ق.

معتمدی، سید حسین، عزاداری سنتی شیعیان، قم، عصر ظهور، چاپ اول، ۱۳۷۸.

نیشابوری، عبدالحسین، اشک حسینی، سرمایه شیعه، قم، دلیل ما،۱۳۸۳.

دائره المعارف تشیع، تهران، مؤسسه دائره المعارف تشیع، چاپ اول، ۱۳۷۱.

نوری، میرزا حسین، لؤلؤ و مرجان، تهران، کانون انتشارات عابدی، بی تا.

ناصری داوودی، عبدالمجید، انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله چاپ اول، ۱۳۸۵.

ناصری داوودی، عبدالمجید، تشیع در خراسان عهد تیموریان، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۷۸.

نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۲ه . ق.

هالیستر، جان نورمن، تشیّع در هند، ترجمه: آزر میدخت، مشایخ فریدی، مراکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳ .

همایونی، صادق، تعزیه در ایران، شیراز، نوید، چاپ دوم، ۱۳۸۰.

هاشمی نژاد، سید عبدالکریم، درسی که حسین به انسان‌ها آموخت، تهران، نشر شاهد، چاپ چهارم، ۱۳۸۰.

عالمی، محمدعلی، حسین نفس مطمئنه، تهران، انتشارات هاد، چاپ اول، ۱۳۷۲.

خامنه‌ای, سیدعلی, رساله توضیح المسائل.

ابن جزم, علی بن محمد, الحلی, بیروت, دارالافاق الجدیده, ۱۳۷۲.

ابن عامر, مالک بن امن, موطا مالک بن انس, ترجمه: علی نصیری, قم, مؤسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان, ۱۳۸۷.

ابراهیمی, محمود, شرح فارسی دیوان ابوالعلای مصری, دانشگاه کردستان, چاپ اول, ۱۳۸۱.

عبده, شیخ محمد, تفسیر المنار.

نهرو, جواهر لعل, نگاهی به تاریخ جهان, ترجمه: محمود افضلی, تهران, امیرکبیر.

سایکس, پرسی, تاریخ ایران, ترجمه: سید محمدتقی فخر داعی گیلانی, تهران, انتشارات اعلمی, ۱۳۴۳.

دورانت, ویلیام جیمیز, تاریخ تمدن, تهران, شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.

حسن, ابراهیم حسن, تاریخ سیاسی اسلام, ترجمه ابالقاسم پاینده, تهران, جاویدان.

ژاگیر, ودلف, خداوند علم و شمشیر, ترجمه: ذبیح الله منصوری, تهران, مجید, ۱۳۸۷.

طوس, محمد بن حسن, مصباح المتهجد, مشهد, سازمان کتابخانه‌ها و اسناد آستان قدس رضوی, ۱۳۹۰.

شوشتری, جعفر, ویژگی‌های امام حسین علیه السلام , ترجمه: الخصائص الحسینیه, مترجم: علی کرمی, قم, حاذق, ۱۳۸۵.

خسروی نراقی, محمدرضا, فراق در آیینه تاریخ, انتشارات فاضل, ۱۳۷۵.

فقیهی, علی اصغر, تاریخ مذهبی قم, قم, زائر, چاپ چهارم, ۱۳۷۸.

ص: ۲۰۸

بی‌آزار شیرازی, عبدالکریم, عاشورا در سرزمین ما, تهران, دفتر نشر فرهنگ اسلامی, چاپ اول.

مقالات:

مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی رحمه الله در فرهنگ عاشورا، دفتر دوم، تهران، دفتر تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمه الله ، چاپ اول، ۱۳۷۶.

مجموعه مقالات دومین کنگره بین المللی امام خمینی رحمه الله و فرهنگ عاشورا، عبدالکریم بی آزار شیرازی، مقاله « ابعاد بین المللی عاشورا».

مجله پیام حوزه، شماره ۱۹، ۵.

پایگاه حوزه، مجله چشم انداز، شماره اول، آبان ۱۳۷۳.

روزنامه کیهان _ ۴ بهمن ۱۳۸۵.

خطبه نماز جمعه شهرستان زاهدان، محرم الحرام ۱۴۰۶ه . ق (با اندکی تغییرات ویرایشی)

ابوالکلام، آزاد، ص ۵۱. به نقل از نشریه اشارات، شماره ۱۳۹

مجله نور دانش، شماره ۳، سال ۱۳۴۱

نامه فرهنگ، سال هفتم، شماره مسلسل ۲۵، بهار ۱۳۷۶

روزنامه جمهوری اسلامی، دوشنبه ۲۶/۱/۱۳۸۱، شماره ۶۶۰۵،

غافلی، سمیه، مقاله: «محرم در خوزستان»، روزنامه جام جم، شماره ۳۰۱۷ ، تاریخ۲۲/۹/۸۹ ، صفحه ۱۵ (ایران)

محمدپور، علی، «عاشورا در فرهنگ اقوام ایرانی»، مجله انتظار نوجوان، بهمن ۱۳۸۵، شماره ۲۰.

آدرس‌های الکترونیک:

http://www.aftabir.com

bayadbedanim.tebyan.net .

http://avazekhoda.blogfa.com

avazekhoda.blogfa.com

http://andisheh-max.ibsblog.ir .

www.porsojoo.com

http://www.vaares.com

.http://andisheh-max.ibsblog.ir

http://www.farsnews.com

http://ahlulbaytclub.com

http://andisheh-max.ibsblog.ir

خبرگزاری دانشجویان ایران،http://www.ghatreh.com

خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران،http://irna.ir

http:// www.islamicyc.com

پایگاه اطلاع رسانی مرکز بزرگ اسلامی غرب کشور

.http:// www.chtn.ir

. خبرگزاری اجتماعی فرهنگی

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹



مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹